

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Katedra sociální a kulturní ekologie

Bc. Pavla Vidanová

**Princip společné, ale diferencované
odpovědnosti v kontextu klimatických změn**

Diplomová práce

Vedoucí práce: **PhDr. Ivan Rynda**

Praha 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v depozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 18.února 2011

Pavla Vidanová

OBSAH

OBSAH

ABSTRAKT

1. ÚVOD	1
2. TEORETICKÁ ČÁST	5
2.1. Odpovědnost „společná“ a odpovědnost „diferencovaná“	5
2.2. Původ a historie	10
2.3. Podoby principu společné, ale diferencované odpovědnosti	14
2.3.1. Racionálně vyjednaná společná, ale diferencovaná odpovědnost ...	17
2.3.2. Spravedlivá společná, ale diferencovaná odpovědnost	21
2.3.2.1. Diferenciace podle potřeb	22
2.3.2.2. Diferenciace podle způsobené škody	22
2.3.2.3. Diferenciace podle technických a finančních zdrojů	23
2.3.3. Alternativní dělení	24
2.3.4. Neefektivní společná, ale diferencovaná odpovědnost	30
2.4. Společná, ale diferencovaná odpovědnost v kontextu trvale udržitelného rozvoje	35
3. METODIKA	37
3.1. Obsahová analýza dokumentů	37
3.2. Design výzkumu	42
3.2.1. Vytváření jednotek	42
3.2.2. Vytváření vzorku	43
3.2.3. Pořizování záznamu/kódování	44
4. PRAKTICKÁ ČÁST	45
4.1. Dokumenty věnované problematice trvale udržitelného rozvoje	45

4.1.1. Deklarace z Ria o životním prostředí a rozvoji	45
4.1.2. Deklarace z Johannesburgu o udržitelném rozvoji	49
4.2. Dokumenty věnované problematice klimatických změn	52
4.2.1. Rámcová úmluva OSN o klimatických změnách	52
4.2.2. Kjótský protokol	59
4.2.3. Akční plán z Bali	62
4.2.4. Ad hoc pracovní skupina pro dlouhodobou spolupráci v rámci Úmluvy	65
4.2.4.1. Diferenciace uvnitř I	66
4.2.4.2. Diferenciace uvnitř II	68
4.2.4.3. Diferenciace navenek	71
4.2.5. Kodaňská dohoda	76
5. ZÁVĚR	78
5.1. Vyhodnocení problému	78
5.2. Přínos práce	83
LITERATURA	84
SEZNAM ZKRATEK	87

ABSTRAKT

Tato práce zkoumá princip „společné, ale diferencované odpovědnosti“ (CBDR), jeden z nejvýznamnějších principů teorie trvale udržitelného rozvoje, a jeho praktické využití při jednání ohledně post-kyótského klimatického režimu.

Výzkum respektuje historii CBDR, metoda obsahové analýzy je nejprve použita na oficiální dokumenty věnované trvale udržitelnému rozvoji (*Deklarace z Ria o životním prostředí a rozvoji, Deklarace z Johannesburgu o trvale udržitelném rozvoji*), následně na oficiální dokumenty věnované problematice klimatických změn (*Rámcová úmluva OSN o klimatických změnách, Kjótský protokol, Akční plán z Bali, Kodaňská dohoda*) se zvláštním ohledem na příspěvky zemí smluvních stran v rámci Ad hoc pracovní skupiny pro dlouhodobou spolupráci v rámci Úmluvy.

Výsledky analýzy ukazují, že důvod, proč je CBDR zmiňován, je toliko formální, s cílem ospravedlnění vlastních návrhů, místo posílení spolupráce a rozšíření participace.

ABSTRACT

This thesis investigates the principle of „common but differentiated responsibilities“ (CBDR), one of the most important principle in the theory of sustainable development, and its practical application in negotiation about the post-Kyoto climate regime.

Reflecting history of the concept, the method of content analysis is applied at first on the official documents on sustainable development (*Rio Declaration on Environment and Development, Johannesburg Declaration on Sustainable Development*), then proceeds to the official documents related to the issue of climate change (*United Nations Framework Convention on Climate Change, Kyoto Protocol, Bali Action Plan, Copenhagen Accord*) with special consideration of submissions by Parties to *Ad Hoc Working Group on Long-Term Cooperative Action*.

The results of the analysis show that the aim of mentioning CBDR is mere formal, meaning that it is only justification of own proposals, instead of strengthening cooperation or extending participation.

1. ÚVOD

Globální změna klimatu je jedním z nejzávažnějších globálních environmentálních problémů [Moldan, 2009: 175]. Jeho příčinou je zesílení tzv. skleníkového efektu. Sluneční záření, které dopadá na Zemi, se částečně odráží od atmosféry, oblačnosti nebo zemského povrchu zpět do kosmu, částečně je absorbováno atmosférou a oblačností. Zbylá část je absorbována zemským povrchem, souší i oceánem. Jedna ze složek slunečního záření, která se jen s malými ztrátami dostane až na zemský povrch, je viditelné světlo, které je zemským povrchem absorbováno a následně vyzařováno v podobě dlouhovlnného infračerveného neboli tepelného záření. To je následně přibližně z poloviny vyzářeno zpět do kosmu, z poloviny zachyceno vrstvou tzv. skleníkových plynů¹, které způsobují oteplení zemského povrchu cca o 33°C [Moldan, 2009: 138-139]. Tento skleníkový efekt je však dále zesilován antropogenními emisemi skleníkových plynů, energetickou bilanci klimatického systému navíc nepřímo ovlivňují také změny ve využívání území, které mění (snižují) odrazivost zemského povrchu² [Moldan, 2009: 177-178], a dále pak takové lidské zásahy, které buď snižují podíl propadů skleníkových plynů (úbytek zelených ploch, které prostřednictvím fotosyntézy využívají CO₂), nebo skleníkové plyny naopak uvolňují z jejich přirozených zásobáren (uvolňování CH₄ těžbou fosilních paliv).

Složitost jevu, jakým je globální změna klimatu, lze znázornit v rámci schématu DPSIR³ [Jesinghaus, 1999: 6].

- **Hnací síly** - spotřeba fosilních paliv (tj. výroba energie, průmyslová výroba, doprava atd.), těžba nerostných surovin, skládky odpadů, zemědělství, odlesňování, tání ledovců a oteplování oceánu (obojí způsobené již probíhajícím oteplováním)
- **Zátěž** - emise skleníkových plynů, pokles albeda zemského povrchu
- **Stav** - zvýšená koncentrace skleníkových plynů v atmosféře, větší podíl slunečního záření je absorbován zemským povrchem, vyšší průměrná teplota, tání ledovců (další pokles albeda), stoupaní hladiny oceánu, oteplování oceánu (pokles jeho

---

¹ Mezi hlavní skleníkové plyny patří vodní pára (H₂O), oxid uhličitý (CO₂), metan (CH₄), oxid dusný (N₂O), chlorované a fluorované uhlovodíky (CFC), polyfluorované uhlovodíky (PFC) a fluorid sírový (SF₆). Každý z nich má však jinou schopnost pohlcovat tepelné záření, tedy jiný „ohřívací potenciál“ (*global warming potencial*, GWP). Zatímco GWP CO₂ má hodnotu 1, GWP CH₄ je 21x krát vyšší, GWP N₂O je 310x vyšší a GWP látek typu freonů je vyšší 1000-10000x [Moldan, 2006: 42-43].

² Tzv. *albedo*. Jeho hodnota udává procentuální podíl slunečního záření odraženého od zemského povrchu [Moldan, 2009: 177]. Např. albedo čerstvě napadlého sněhu je až 95%, albedo jehličnatého lesa je jen 5% [Moldan, 2009: 138].

³ *Driving force - Pressure - State - Impact - Response* neboli *Hnací síla - Zátěž - Stav - Dopad - Odezva*.

absorpční kapacity, příp. další uvolňování skleníkových plynů), zvýšený výpar (růst podílu vodní páry v atmosféře)

- **Dopad** - nedostatek vodních zdrojů, změny v zemědělství (někde vyšší úroda, jinde nižší úroda a hlad), zvýšená extremita klimatu (intenzivnější sucha a srážky, častější živelné pohromy), zaplavování pobřežních a nížinných oblastí, šíření tropických chorob, pokles biodiverzity
- **Odpověď** - nahrazení fosilních paliv alternativními zdroji energie, zvýšení energetické efektivity, úspora energie, zalesňování

Je tedy zřejmé, že globální změna klimatu je poměrně složitý jev, neboť k ní přispívá mnoho různých faktorů, a mnoha různými způsoby ji také lze řešit. Na jedné straně tak může stát malá, relativně chudá země s vysokou hustotou zalidnění, jejíž emise pochází především ze zemědělství a odlesňování za účelem získání další zemědělské půdy, na druhé straně může stát velká, relativně bohatá země s nízkou hustotou zalidnění, jejíž emise pochází především z intenzivní dopravy a průmyslu, který spotřebuje velké množství energie. Druhá země navrhuje řešit klimatické změny dodatečným zalesňováním vhodných ploch a zavedením sankcí za odlesňování, s tím ale nesouhlasí první země, protože potřebuje další zemědělskou půdu pro dosažení potravinové soběstačnosti, a dovážet potraviny si nemůže dovolit. Místo toho navrhuje omezovat emise ze spotřeby fosilních paliv, tomu se však brání druhá země, protože nízká hustota osídlení jí nedovoluje ve velké míře omezovat dopravu. Tento modelový příklad ukazuje, že globální změna klimatu je jev, jehož bytostnou součástí je diferenciací, neboť jím prostupuje od začátku (různé hnací síly) do konce (různé odpovědi), a proto je důležité, aby náklady na zmírnění klimatických změn byly rozděleny pokud možno co nejspravedlivěji.

Ostatně požadavek diferenciací je implicitně obsažen již v samotné podstatě **globálního problému**. Globální problém je definován jako „...celkové, celý lidský druh, planetu a její přírodu postihující ohrožení, které je důsledkem kumulativního nebo synergického spolupůsobení lokálních nebo regionálních vlivů. Pro řešení globálního problému však neexistují žádné globální, ale opět pouze lokální nebo regionální prostředky.“ [Rynda, 1997]. Životní prostředí představuje výsostně globální statek,

který svých chování ovlivňují všichni lidé na planetě⁴, a proto, vznikne-li v souvislosti s ním nějaký problém, mohou ho vyřešit opět jen jednotlivci.

Důvod, proč jsem si jako téma diplomové práce vybrala **princip společné, ale diferencované odpovědnosti**⁵, je skutečnost, že tento princip, podobně jako jiné principy trvale udržitelného rozvoje (např. princip předběžné opatrnosti), není příliš problematizován či konkretizován, přitom umožňuje vícero interpretací. Např. pro bohatý Sever může společná, ale diferencovaná odpovědnost znamenat, že určité povinnosti náleží také chudému Jihu, zatímco pro chudý Jih může znamenat příslib benevolentního přístupu a určitých úlev či kompenzací [Honkonen, 2009: 8].

Princip společné, ale diferencované odpovědnosti byl poprvé explicitně zmíněn v roce 1992 na Konferenci OSN o životním prostředí a rozvoji⁶ [Honkonen, 2009: 70], tzv. Summitu Země, který se konal 3.-14. července 1992 v brazilském Riu de Janeiro, kde vznikla jednak Rámcová úmluva OSN o klimatických změnách⁷, jednak Deklarace z Ria o životním prostředí a rozvoji⁸. Podle Zásady 7 Deklarace z Ria:

„Státy musí spolupracovat v duchu globálního partnerství tak, aby bylo možné uchovávat, chránit a obnovovat zdraví a integritu ekosystémů na Zemi. Vzhledem k odlišné míře, jíž státy přispívají ke globálnímu zhoršování stavu životního prostředí, mají tyto státy společnou, ale diferencovanou zodpovědnost. Vyspělé země uznávají svou odpovědnost za snahu o trvale udržitelný rozvoj, berouce v úvahu důraz, který jejich společnosti kladou na otázky globálního životního prostředí s ohledem na technologické a finanční zdroje, které mají k dispozici.“

Princip společné, ale diferencované odpovědnosti se tak poprvé explicitně objevil ve dvou různých dokumentech současně, přičemž jeden je spíše teoretický, zatímco druhý usiluje o jeho praktické uplatnění. Cílem mé diplomové práce je v této souvislosti zjistit, jaké podoby může mít CBDR v představách zástupců jednotlivých zemí či zástupců politických a ekonomických uskupení, a také to, v jakých souvislostech je CBDR uplatňován.

---

⁴ Globální trh oproti tomu tak samozřejmý není, neboť v případě větší podpory a rozvoje lokální autarkie by existovat nemusel.

⁵ *Common but differentiated responsibility* (CBDR). Vzhledem k tomu, že v odborné literatuře, která se tímto tématem zabývá, se běžně používá zkratka CBDR, příp. CDR, bude zkratka CBDR používána i v tomto, českém textu.

⁶ *United Nations Conference on Environment and Development* (UNCED)

⁷ *United Nations Framework Convention on Climate Change* (UNFCCC)

⁸ *Rio Declaration on Environment and Development*

Cílem této práce není hodnocení závazků konkrétních zemí při zmírňování klimatických změn, nýbrž spíše rozbor argumentace konkrétních zemí ohledně toho, jak, resp. na základě jakých výchozích podmínek by tyto závazky měly být rozděleny⁹, přičemž v první řadě zde půjde o tzv. „sdílení břemene“ (*burden sharing*), méně pak už o rozdělení odpovědnosti při provádění adaptačních opatření. Tato práce se také nebude zabývat rozdělením odpovědnosti z hlediska procesního, nýbrž z hlediska věcného. V neposlední řadě se tato práce nebude zabývat teorií toho, co je „rovnost“ nebo „spravedlnost“.

Práce je rozdělena do dvou částí: teoretická část se věnuje podstatě a jednotlivým aspektům principu společné, ale diferencované odpovědnosti, praktická část se věnuje hledání a analýze konkretizací principu v relevantních dokumentech.

Ochrana klimatického systému probíhá prostřednictvím dobrovolné mezinárodní spolupráce. Neexistuje zde jeden hlavní hráč uplatňující jednosměrná měřítká, ani instituce, která by v tomto případě vykonávala nějakou nadnárodní vládu [Ringius et al., 2002: 1]. Proto se tato oblast mezinárodní spolupráce jeví jako vhodný materiál pro empirický výzkum CBDR jak v praktickém provozu, tak v teoretickém zobecnění.

Široce přijatelná představa spravedlnosti je významná pro účinnost každého mezinárodního environmentálního režimu. Jednotlivé národy, mají-li dobrovolně přijmout nějaké mezinárodní závazky, potřebují vědět, že je s nimi zacházeno spravedlivě, neboť většina mezinárodních environmentálních dohod je přijata skrze konsensus, a státy nebudou podepisovat něco, co vnímají jako nespravedlivé, resp. taková dohoda nebude na národní úrovni ratifikována a implementována [Rajamani, 2000: 123]¹⁰.

---

⁹ Předpoklad, ze kterého tato práce vychází, je, že princip společné, ale diferencované odpovědnosti není ani tak otázka peněz, jako otázka toho, jaké výchozí podmínky zohledňovat, aby výsledné rozdělení nákladů bylo všeobecně přijímáno jako spravedlivé.

¹⁰ Tento názor v praxi zastává např. Kanada při vyjednávání v rámci AWG-LCA, když tvrdí, že „Každá země má odlišné národní podmínky a odpovídající schopnosti, a AWG Rámcové úmluvy by měla pro definování těchto podmínek stanovit vhodná kritéria, aby smluvní strany dosáhly určitého stupně spokojenosti s relativními úrovněmi srovnatelného úsilí...“ [FCCC/AWGLCA/2008/MISC.1/Add.2, s. 10].

2. TEORETICKÁ ČÁST

Cílem teoretické části je vyjasnit obsah pojmu principu společné, ale diferencované odpovědnosti, dále pak zmapovat jeho původ a vznik, a v neposlední řadě provést určitou typologii ohledně jeho možných podob. Poznatky získané v teoretické části následně poslouží jako východisko pro praktickou část.

Přestože lze princip společné, ale diferencované odpovědnosti nalézt v neexplicitní formě i v úmluvách, které se nevztahují k environmentální problematice, vzhledem k obsahu praktické části je teoretická část zaměřena primárně na mezinárodní úmluvy, které se vztahují k environmentální problematice (tzv. *multilateral environmental agreements* - MEAs).

2.1. Odpovědnost „společná“ a odpovědnost „diferencovaná“

Uvnitř principu společné, ale diferencované odpovědnosti lze rozlišit dvě základní složky.

Společná odpovědnost znamená, že některá rizika ovlivňují všechny národy na zemi, a všechny národy na zemi jsou těmito riziky také ovlivňovány [Stone, 2004: 276]. Společná odpovědnost plyne z rostoucí globalizace environmentálních zájmů, zapříčiněné nepřítomností hranic v případě ekologických kauzálních souvislostí, a vzájemnou ekonomickou závislostí mezi zeměmi s různými zdroji, úrovněmi příjmu a společenskými volbami. Jednotlivé země musí čelit následkům environmentální a spotřebitelské volby ostatních, nejsou však schopny chránit globální životní prostředí pouze vlastními silami, tudíž potřebují dosáhnout shody ohledně spravedlivého a účinného rozdělení odpovědnosti za ochranu planety Země. Společná odpovědnost je tedy součástí principu spolupráce [Rajamani, 2000: 121]. Společná odpovědnost požaduje od všech zemí aktivní a vzájemně dohodnutou účast na opatřeních vztahujících se k řešení globálních environmentálních problémů, tedy to, aby tyto země při tvorbě a uplatňování svých zákonů a politik braly v úvahu potřeby všech členů mezinárodního společenství [Honkonen, 2009: 1-2].

Diferencovaná odpovědnost znamená, že ne všichni mají stejné závazky [Stone, 2004: 277], protože ne všichni mají stejné výchozí podmínky. Rozdílnost závazků odráží rozdíly mezi jednotlivými zeměmi v tom, nakolik musí čelit předpokládaným účinkům environmentální degradace, a jaké mají schopnosti (kapacity) těmto účinkům čelit na národní úrovni. Na základě toho dochází ke zvýhodňování některých zemí. Dalšími rozhodujícími faktory je, nakolik k environmentální degradaci jednotlivé země samy přispěly či přispívají, a jaké mají potřeby ohledně svého dalšího rozvoje [Honkonen, 2009: 1-2]. Představa diferencované odpovědnosti v oblasti klimatických změn se odvíjí od rozdílného příspěvku jednotlivých zemí ke klimatickým změnám na jedné straně, a rozdílné kapacity jednotlivých zemí přijmout nápravná opatření na straně druhé. Před konferencí v Riu byl odlišný přístup k rozvojovým zemím založen především na druhém prvku, MEAs, které vyžadovaly spoluúčast rozvojových zemí, obsahovaly odkazy na jejich zvláštní potřeby¹¹, v několika případech také zakládaly zvláštní opatření ohledně finanční pomoci a přesunu technologií¹² [Rajamani, 2000: 121-122]. Cílem diferenciací je urovnat napětí mezi potřebou univerzálních povinností při řešení závažných environmentálních problémů na straně jedné, a potřebou brát při tom v úvahu zvláštní podmínky jednotlivých zemí. Diferenciace tak znamená rozdílné povinnosti pro státy v rámci mezinárodní spolupráce v environmentální oblasti a/nebo opravňuje méně rozvinuté země k pomoci při implementaci jejich závazků. Následkem toho se diferenciace nesnaží pouze o dosažení spravedlnosti a věcné rovnosti, nýbrž také účinné a efektivní implementace MEAs. Skrze diferenciaci jsou státy přiměny účastnit se smluvních vztahů a udržovat spolupráci [Honkonen, 2009: 4].

Společnou a diferencovanou odpovědnost nelze myslet odděleně, místo „společná, *ale* diferencovaná“ by bylo vhodnější použít označení „společná *a* diferencovaná“. „Společná“ odpovědnost totiž ještě neznámá, že je pro všechny stejná. „Diferencovaná“ není opakem „společné“, nýbrž představuje další požadavek na jednu a tutéž odpovědnost [Honkonen, 2009: 2].

---

¹¹ Např. v Preambuli Úmluvy OSN o mořském právu (*United Nations Convention on the Law of the Sea - UNCLOS*) z roku 1982 se zmiňuje „mezinárodní ekonomický řád, který bere v úvahu zájmy a potřeby lidstva jako celku, zvláště pak zvláštní zájmy a potřeby rozvojových zemí, ať už jsou pobřežní, nebo vnitrozemské“; v Preambuli Vídeňské úmluvy o ochraně ozonové vrstvy (*Vienna Convention on the Protection of the Ozone Layer*) z roku 1985 se zmiňují „podmínky a zvláštní požadavky rozvojových zemí“.

¹² V Preambuli Montrealského protokolu o látkách, které poškozují ozonovou vrstvu (*The Montreal Protocol on Substances that Deplete the Ozone Layer*) se zmiňuje „požadavek zvláštního opatření pro uspokojení potřeb rozvojových zemí, včetně poskytnutí dodatečných finančních zdrojů a přístupu k příslušným technologiím“.

V nejobecnější rovině může mít diferenciaci dvě podoby: za prvé je to diferenciaci při rozdělování práv nebo povinností, za druhé je to diferenciaci při redistribuci zdrojů, v obou případech však podle určitých kritérií [Honkonen, 2009: 3]. Zásadní otázkou související s uplatňováním principu společné, ale diferencované odpovědnosti zůstává, podél jaké dělicí čáry odpovědnost diferencovat.

Mezinárodní závazky jednotlivých zemí by měly reflektovat jejich měnící se národní podmínky, žádný režim by neměl být statický. Zásada 7 Deklarace z Ria, resp. její druhá věta („*Vzhledem k odlišné míře, již státy přispívají ke globálnímu zhoršování stavu životního prostředí, mají tyto státy společnou, ale diferencovanou zodpovědnost.*“) neprovádí žádnou podrobnější klasifikaci, tudíž otevírají prostor pro konkrétní klasifikaci případ od případu. Je však otázkou, zda právě příspěvek k environmentální degradaci představuje spolehlivý základ pro diferenciaci. Má být vůči zemím chudého Jihu uplatňován zvláštní přístup proto, že mají nedostatečné kapacity, nebo pro očekávané škody, které mohou utrpět v důsledku závažné environmentální degradace? [Honkonen, 2009: 3-4]. Dynamika by měla spočívat v tom, že budou jasně stanovena kritéria, nejlépe prahové indikátory, vztahující se obecně ke stupni rozvoje země, které určují, kdy se má země účastnit daného typu cíle. Základnu pro závazky v takovémto mnohostupňovém modelu by měla tvořit oblast potřeb¹³, následně schopností a nakonec odpovědností zemí [Honkonen, 2009: 181].

Kategorizace zemí do větších skupin se snaží odsunout stranou dílčí individuální požadavky jednotlivých zemí, a plně se soustředit na obecné problémy, zpravidla na nerovnost mezi rozvinutými a rozvojovými zeměmi [Cullet, 2003: 49]. Také v rámci MEAs probíhá dělicí čára tradičně mezi rozvinutými a rozvojovými zeměmi, což jsou však velmi široké skupiny, takže státy často požadují individuálnější přístup, ze skupiny rozvojových zemí se vyděluje podskupina nejméně rozvinutých zemí (*Least Developed*

---

¹³ Diferenciaci na základě potřeb je zmíněna již ve zprávě Světové komise pro životní prostředí a rozvoj (*World Commission on Environment and Development - WCED*) z roku 1987, a to v souvislosti s odpovědností v čase.

„*Trvale udržitelný rozvoj je takový způsob rozvoje, který uspokojuje potřeby přítomnosti, aniž by oslabil možnosti budoucích generací naplňovat jejich vlastní potřeby. Zahrnuje dva klíčové pojmy:*

- pojem "potřeb", rozumí se zejména potřeb lidské společnosti, potřeb světové chudiny, které by měly mít nejvyšší prioritu;

- pojem omezených možností působit na schopnost prostředí uspokojovat současné i budoucí potřeby, zejména možností daných stavem vědy, techniky a sociální organizace.“ [Brundtland, 1991: 47].

Countries - LDC)¹⁴, ze skupiny rozvinutých zemí se vyděluje podskupina východoevropských zemí s přechodovou ekonomikou (*economies in transition*), která se od skupiny rozvojových zemí liší historickým příspěvkem emisí [Honkonen, 2009: 178-179]. Vydělení skupiny zemí s přechodovou ekonomikou představuje však určitou komplikaci, neboť zatímco by tyto země měly být dárci, např. v případě Montrealského protokolu o látkách, které poškozují ozonovou vrstvu jsou podstatnými příjemci pomoci od rozvinutých zemí, a jsou oprávněny přijímat pomoc z Fondu Montrealského protokolu (*Montreal Protocol Fund*). V otázce zmírňování klimatických změn se však jejich situace podstatně liší od situace rozvojových zemí, takže se země s přechodovou ekonomikou nachází se všemi ostatními rozvojovými zeměmi v Příloze I. Některé země mohou shledat, že se v určitém ohledu nacházejí na pomezí, jako např. Turecko v případě vyjednávání v oblasti klimatických změn, kdy bylo na vlastní žádost vymazáno z Přílohy II a přeřazeno do Přílohy I, avšak s tím, že bude vzata v úvahu jeho zvláštní situace [Cullet, 2003: 51]. Jelikož neexistuje jasná definice, probíhá rozdělení zemí na rozvinuté a rozvojové vždy *ad hoc*, konkrétně pak na základě vyjednávání mezi státy, státních praktik nebo vlastní volbou [Cullet, 2003: 50]. Dále mohou být země rozděleny podle kritérií, která nějak souvisejí s obsahem dané MEA¹⁵ [Honkonen, 2009: 179]. Dokud se vyjednává na mezinárodní úrovni, nepředstavuje individualizovanější diferenciací velký problém, neboť států je relativně málo, případné potíže by se týkaly především administrace [Cullet, 2003: 49].

Přestože jednotlivé skupiny či uskupení při jednáních formulují společná stanoviska, a se všemi jejich členy je jednáno stejně, jejich členové mohou mít uvnitř skupiny různé postavení (např. členové OPEC¹⁶ či AOSIS¹⁷ v rámci skupiny rozvojových zemí). To pouze reflektuje skutečnost, že jednotlivé země jsou odlišné už na národní úrovni, a každé dělení do skupin je tak více či méně zjednodušující. Na druhou stranu se však rozvojové země v mezinárodních jednáních formují do bloků z

---

¹⁴ Aby mohla být země uznána jako LDC, musí splňovat tři kritéria: (1.) mít za poslední tři roky průměrný HNP menší než 750 dolarů; (2.) mít nízký index lidských zdrojů (*Human Assets Index*); (3.) mít vysoký index ekonomické zranitelnosti (*Economic Vulnerability Index*) [UN-OHRLLS].

¹⁵ Např. v Preambuli Rámcové úmluvy OSN o klimatických změnách (*United Nations Framework Convention on Climate Change - UNFCCC*) se uznává, že na negativní dopady změny klimatu jsou zvláště citlivé „nížinné a další malé ostrovní země, země s nížinnými pobřežními, aridními a semiaridními oblastmi nebo oblastmi vystavenými záplavám, suchu či rozšiřování pouště, a rozvojové země s křehkými horskými ekosystémy“, a že specifické potíže mohou v důsledku opatření k omezení emisí skleníkových plynů nastat u „těch zemí, a to zejména rozvojových, jejichž ekonomiky jsou obzvláště závislé na produkci, využití a exportu fosilních paliv“.

¹⁶ *Organization of the Petroleum Exporting Countries*, Organizace zemí vyvážejících ropu

¹⁷ *Alliance of Small Island States*, Aliance malých ostrovních států

historických důvodů, a také z toho důvodu, aby získaly více moci a vlivu, a to i přestože s rostoucí rozmanitostí uvnitř skupiny je obtížnější nacházet společná stanoviska. Někteří členové G77¹⁸ navíc mají často tendenci vystupovat proti přijatým společným stanoviskům, aby získaly podporu skupiny v nějaké jiné záležitosti. Další překážkou efektivní spolupráce uvnitř bloků zemí je fakt, že mezinárodní jednání jsou v současnosti více záležitostmi vědecko-technických a méně už politických otázek, na jejichž základě se tyto bloky původně zformovaly [Honkonen, 2009: 179-180].

Vyjednávání z pozice skupiny zemí a vyjednávání z pozice jednotlivé země, která je členem takové skupiny, nemusí znamenat totéž. Země mohou přicházet s vlastními návrhy a hájit výhradně jen vlastní zájmy, které většina členů skupiny nemusí schvalovat, uskupení se tak může přechodně rozštěpit na několik menších skupin, např. vyjednávání ohledně MEAs jsou jedinou oblastí, ve které blok G77 a Čína vystupuje jednotně [Honkonen, 2009: 180-181].

Rozdělení na země rozvinuté a rozvojové, tedy rozdělení podle úrovně ekonomického rozvoje, se opírá o skutečnost, že úroveň ekonomického rozvoje v mnoha případech koreluje s politickou a vojenskou mocí či vlivem země na mezinárodním poli. Ekonomický rozvoj také ovlivňuje schopnosti státu efektivně implementovat mezinárodní závazky, které vyžadují činnost na domácí půdě. V neposlední řadě toto dělení odráží historické dělení na země kolonizované a kolonizující, a země již industrializované a procházející industrializací. Obecně pak lze toto dělení chápat jako oficiální uznání existence nerovností mezi jednotlivými státy. Kategorizace zemí probíhá nejčastěji na základě ekonomických indikátorů, které rozlišují země rozvinuté a rozvojové, vedle toho se však objevují i nové způsoby klasifikace, např. zvláštní podíl země na obchodu se specifickými komoditami, podíl určitého zdroje na suverénním území státu, geografická poloha určitých států apod., které konvenční dělení na země rozvinuté a rozvojové pochopitelně již nesledují [Cullet, 2003: 50-51]. Stále však platí, že základní jednotkou, na kterou se vztahují konkrétní opatření, je stát. Případů, kdy byl jako základní jednotka přijat nestátní celek, je jen omezený počet [Cullet, 2003: 55].

---

¹⁸ *The Group of 77*, Skupina 77 rozvojových zemí

2.2. Původ a historie

Při hledání filosofických základů principu společné, ale diferencované odpovědnosti se autoři shodují na „teorii spravedlnosti“ (*theory of justice*) Johna Rawlse.

Základem spravedlnosti je morální rovnost, tedy fakt, že všichni lidé mají stejnou hodnotu, přestože se v mnoha ohledech liší. Nerovnost, není-li nahodilá nebo nezasloužená, je v pořádku. V tomto ohledu je v pořádku nerovnost výsledků, protože ty člověk zpravidla může sám ovlivnit, zatímco nerovnost výchozích příležitostí, které člověk zpravidla sám ovlivnit nemůže, v pořádku není, a je třeba ji napravit. Přitom rovnost příležitostí, právě proto, že všichni lidé nejsou stejní, nemusí nutně přinášet rovnost výsledků, v tom, jak člověk naloží s danými příležitostmi, je naprosto svobodný, jen by při tom neměl poškozovat ostatní. Lidé jsou si tedy rovni, ale zároveň jsou i svobodní. Příležitosti jsou tzv. „primární dobra“ (*primary goods*), spravedlivý přístup je ten, který s lidmi zachází jako s morálně rovnými, tedy přístup, kdy všichni lidé mají stejné příležitosti a je jen na nich, jak s nimi naloží. Rozdíl mezi rovností příležitostí a rovností výsledků se tak stírá [Vanderheiden, 2008: 49-51].

Zbývá však rozlišit, jaké výhody či nevýhody jsou zasloužené, a jaké jsou naopak nezasloužené, resp. jak výhody a nevýhody rozdělit napříč celou společností [Vanderheiden, 2008: 52]. Spravedlivé rozdělení je to, se kterým účastníci souhlasí i tehdy, nacházejí-li se v tzv. „původním stavu“ (*original position*), kdy nevědí, jaká je jejich pozice ve společnosti, tudíž tento fakt neovlivňuje jejich rozhodnutí. Spravedlivá výchozí situace zajišťuje spravedlivá výsledná rozhodnutí [Honkonen, 2009: 82-83]. V původním stavu jednotlivec stále jedná ve vlastním zájmu, chybí mu však podrobnější informace o jeho konkrétních zájmech, vyplývajících z jeho konkrétní situace. Předpokladem spravedlivého výsledku je racionalita a snaha vyhnout se riziku, že jednotlivec skončí ve skupině nejvíce znevýhodněných účastníků [Vanderheiden, 2008: 52-53], resp. altruismus [Honkonen, 2009: 83]. Účastníci tak volí takové rozdělení, ve kterém jsou maximalizována „primární dobra“ nejvíce znevýhodněných účastníků [Vanderheiden, 2008: 53]. Tak vzniká univerzální koncept „spravedlnosti jako slušnosti“ (*justice as fairness*), ve kterém je naplněna představa, že z morálního hlediska jsou si všichni rovni [Honkonen, 2009: 83]. Nerovnost v primárních dobrech je ospravedlnitelná jen tehdy, pokud je přínosem pro nejvíce znevýhodněné členy

společnosti [Vanderheiden, 2008: 53]. Na závěr tedy lze říct, že problémem není nerovnost jako taková, nýbrž její účinky [Honkonen, 2009: 84].

Jediný problém spočívá v tom, že Rawlsova „teorie spravedlnosti“ se primárně vztahuje na mezilidské, nikoli na mezinárodní vztahy, na druhou stranu se však vztahuje na všechny formy spolupráce ve společnosti, takže lze mluvit přinejmenším o určité analogii [Honkonen, 2009: 85].

Jak to všechno souvisí s klimatickými změnami? Za prvé, globální změna klimatu dále zhoršuje výchozí, nezaslouženou nerovnost, protože zhoršuje podmínky chudých, a to jak v absolutních měřítkách, tak měřítkách relativních vzhledem k podmínkám bohatých. Za druhé, globální změna klimatu je důsledkem činů, za které nesou odpovědnost ti, kteří však důsledky klimatických změn trpí méně než ti, kteří za ně odpovědnost nenesou. Za třetí, z těch činností, které podstatnou měrou přispívají ke globální změně klimatu (spalování fosilních paliv, odlesňování), mají prospěch ti, kteří jsou již bohatí, zatímco chudí jsou dále poškozováni, takže dochází k dalšímu přesunu bohatství od chudých k bohatým. Tato situace si vyžaduje stanovení režimu snižování emisí skleníkových plynů, do té doby je hlavním problémem rozdělení absorpční kapacity atmosféry. Atmosféra je svou povahou totéž, co Rawlsova „primární dobra“, oproti nim má však omezenou kapacitu. Navíc má také globální charakter, tudíž ji nelze rozparcelovat na díly, nýbrž ji rozdělit prostřednictvím stanovených emisních stropů. Atmosféra má ze všech přírodních zdrojů na planetě nejbližší představě čistě veřejného statku¹⁹, neboť emise skleníkových plynů mají kdekoli na planetě stejné následky [Vanderheiden, 2008: 78-79].

Princip diferencované odpovědnosti má v právu zvláštní postavení. Zatímco na národní úrovni nepředstavuje nic univerzálního či samo od sebe evidentního (právní systém mezi jednotlivými občany nečiní rozdíly - chudoba neospravedlňuje krádež, přestože chudí mohou v případě progresivní daně platit nižší daně než bohatí), na

---

¹⁹ *Veřejné statky* jsou „komodity, které může užívat kdokoli a nikdo nemůže být z jejich spotřeby vyloučen“ [Samuelson & Nordhaus, 2007: 37]. Mezi základní vlastnosti veřejných statků patří nevylučitelnost ze spotřeby (která vede k tzv. problému černého pasažera) a nerivalita ve spotřebě [Holman, 2002: 407]. Mezi vlastnosti veřejných statků lze však zahrnout mj. také nedělitelnost; neomezenou kapacitu (která se však stává v procesu globalizace diskutabilní); nulové mezní náklady spotřeby a nenulové mezní náklady výroby; skutečnost, že náklady na jejich poskytování jsou všude stejné, zatímco užitek z nich plynoucí se liší, takže poskytovat veřejné statky se vyplácí jen někde.

mezinárodní úrovni je uplatňován poměrně často, byť ne explicitně [Stone, 2004: 281] a za absence jednotné formy [Stone, 2004: 277].

V mezinárodním environmentálním právu lze jisté zárodky CBDR spatřovat v pojmech „společný zájem lidstva“ (*common concern of humankind*) a „společné dědictví lidstva“ (*common heritage of humankind*), kterými bylo požadováno či zdůvodňováno řešení globálních environmentálních problémů. První pojem naznačuje společný zájem lidstva na ochraně nějakého zdroje, druhý pojem odkazuje na globální charakter životního prostředí, na to, že s ním souvisí vše ostatní, a že tato závislost si žádá nějakou společnou činnost. Společné dědictví se nachází mimo suverenitu jednotlivých států, takže by se o něj měli starat všichni, a mělo by být užíváno k užitku všech. Z právního hlediska tak státy mohou mít jednak právo na spravedlivý podíl, co se týká dostupnosti a využívání určitého zdroje, jednak povinnost chránit tento zdroj před poškozováním, např. prostřednictvím přijetí národních environmentálních standardů nebo přijetím určitých povinností v rámci mezinárodní spolupráce. Zájmy ohledně povahy a rozsahu těchto práv a povinností se však mohou u jednotlivých zemí lišit, např. podle toho, zda se jedná o zemi rozvojovou, nebo rozvinutou. Také lze žádat, aby úsilí, které je s kolektivní odpovědností spjato, a přínosy, které z ní plynou, byly rozděleny spravedlivě. Odpovědí na tyto požadavky je princip společné, ale diferencované odpovědnosti, který k dřívějšímu objevu toho, co je „společné“, přináší diferenciaci [Honkonen, 2009: 67-69].

Zatímco koncept společné, ale diferencované odpovědnosti je poměrně nový, praxe diferencované odpovědnosti není v mezinárodních úmluvách ničím novým, poprvé byla diferencovaná odpovědnost uplatněna již v roce 1919 ve Versailleské smlouvě, kde Mezinárodní organizace práce²⁰ konstatuje, že „rozdíly v klimatu, zvycích a obyčejích, ekonomických příležitostech a průmyslové tradici činí obtížným okamžité dosažení přísné jednotnosti pracovních podmínek.“ [Stone, 2004: 278]. Nejúrodnější půdou pro praxi diferencované odpovědnosti však poskytuje právě oblast životního prostředí. Mezníkem je v tomto ohledu Deklarace Konference OSN o lidském životním prostředí²¹, která se konala 5.-16. června 1972 ve švédském Stockholmu, a která deklaruje v Zásadě 12 „brát ohled na okolnosti a konkrétní požadavky rozvojových zemí, náklady, které mohou vycházet ze začlenění opatření na ochranu životního

---

²⁰ *International Labour Organization (ILO)*

²¹ *United Nations Conference on the Human Environment*

prostředí do jejich rozvojových plánů, a potřebu zpřístupnit na jejich žádost pro tento účel další mezinárodních technickou a finanční pomoc“. Následující MEAs už poměrně běžně provádějí diferenciaci, přestože ještě neoperují se samotným konceptem, nejvýznamnější je v tomto ohledu Montrealský protokol k Vídeňské úmluvě o ochraně ozónové vrstvy²² z roku 1987, kde byl pro méně rozvinuté země stanoven velkorysejší časový harmonogram pro splnění závazků, navíc byl založen fond, ze kterého jim byly hrazeny rostoucí náklady na implementaci. První jednoznačné přijetí principu společné, ale diferencované odpovědnosti v MEA spadá pod Rámcovou úmluvu OSN o změnách klimatu²³, kde podle Článku 3, odstavce 1 „*Smluvní strany by měly chránit klimatický systém (...) na základě rovnosti a v souladu s jejich společnou, ale diferencovanou odpovědností a odpovídajícími schopnostmi.*“ [Stone, 2004: 279].

Důvodů, proč se koncept diferencované odpovědnosti v explicitní formě objevil až v roce 1992 a ani poté se neobjevuje příliš často, může být vícero:

- některé jevy, např. genocida, jsou natolik morálně závažné, než aby se u nich (přínejmenším otevřeně) připouštěly výjimky;
- požadovat zvláštní zacházení z pozice toliko jednoho z mnoha signatářů může být považováno za nevhodné;
- zvýhodňování slabších a méně významných signatářů, dokonce i těch, kteří vyjednávají v dobré vůli, jinak řečeno, snaha dosáhnout nejmenšího společného jmenovatele, může snižovat kooperativní zisky, které motivovaly původní, někdy velmi významné signatáře;
- je-li účast slabších či málo motivovaných zemí přesto žádoucí, jejich spolupráce je zajištěna laciněji *ex ante* nebo *ex post* skrze postranní platby, např. ve formě rozvojové pomoci či diplomatického kreditu;
- univerzálně platné zákony jsou z hlediska organizace a prosazování méně nákladné²⁴ [Stone, 2004: 282-283];
- proti diferenciaci může někdy mluvit i samotná povaha činnosti, která má být předmětem regulace (např. jaderná bezpečnost či mezinárodní obchod s ohroženými

---

²² *Vienna Convention for the Protection of the Ozone Layer*

²³ *United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC)*

²⁴ V této souvislosti je třeba zmínit další z principů trvale udržitelného rozvoje, *princip prevence*, neboť předcházení problémům je jednodušší oproti pozdějšímu uplatňování složitých kritérií pro rozdělování nákladů na jejich řešení.

druhy), kde by diferencovaný přístup mohl narušit účel dohody [Honkonen, 2009: 114].

Obecně řečeno, diferenciaci na jednu stranu přivádí více účastníků, na druhou stranu může vyvolávat spory a z ekonomického hlediska také snahu o tzv. vyhledávání renty [Stone, 2004: 283].

2.3. Podoby principu společné, ale diferencované odpovědnosti

Pod pojem principu společné, ale diferencované odpovědnosti lze zahrnout množství různých, vzájemně se doplňujících opatření, která lze klasifikovat různými způsoby. První z možných způsobů klasifikace je následující:

- opatření, která kladou na smluvní strany rozdílné věcné požadavky²⁵;
- opatření, která některým smluvním stranám stanovují velkorysejší časový harmonogram pro splnění závazků;
- opatření, která dovolují některým smluvním stranám zvláštní obranné mechanismy²⁶;
- opatření, která promíjí či přehlíží nesplnění závazků ze strany některých smluvních stran (zvláště problematické v případě výše uvedených morálně závažných jevů);
- opatření, která nabízí některým smluvním stranám finanční a technickou pomoc, a to buď k pokrytí nákladů na splnění závazků, nebo jakožto předběžnou podmínku jejich účasti²⁷ [Stone, 2004: 277-278].

---

²⁵ Např. Kjótský protokol rozlišuje tři skupiny zemí, země Přílohy I, země Přílohy II a země, které nejsou součástí Přílohy I. Země Přílohy I mají společný cíl snížit v letech 2008-2012 množství emisí o 5% oproti stavu z roku 1990, přičemž konkrétní závazky jednotlivých zemí jsou předmětem dalších jednání, a tak se více či méně liší. Země Přílohy II tvoří podskupinu skupiny zemí Přílohy I, která má, vedle povinností zemí Přílohy I, další povinnosti ohledně poskytování finančních zdrojů, přesunu technologií a „budování kapacity“ (*capacity building*). Země, které nejsou součástí Přílohy I, žádné závazky ohledně kvantifikovaného snižování emisí nemají.

²⁶ Např. Článek 71 Úmluvy OSN o mořském právu (*United Nations Convention on the Law of the Sea - UNCLOS*) říká, že „Opatření článků 69 a 70 se nevztahují na případy pobřežních států, jejichž ekonomika je drtivou většinou závislá na využívání živoucích zdrojů v jejich výlučné ekonomické zóně.“ (články 69 a 70 definují práva vnitrozemských a geograficky znevýhodněných států).

²⁷ Např. Článek 4, odstavec 7 Rámcové úmluvy OSN o klimatických změnách (*United Nations Framework Convention on Climate Change - UNFCCC*) říká, že „Rozsah, v jakém budou strany rozvojových zemí účinně realizovat své závazky (...), bude záviset na účinné realizaci závazků stran vyspělých zemí v souvislosti s finančními zdroji a převodem technologií...“.

Klasifikovat opatření zakládající společnou, ale diferencovanou odpovědnost lze však i následujícím způsobem:

- opatření, která činí rozdíl mezi rozvinutými (průmyslovými) a rozvojovými zeměmi vzhledem k hlavním závazkům obsaženým v úmluvě, tedy např. cílům snižování emisí;
- opatření, která činí rozdíl mezi rozvinutými a rozvojovými zeměmi vzhledem k implementaci, např. odkladem lhůty pro splnění, možností přijmout za výchozí nějaký pozdější stav, měkký přístup v případě nesplnění;
- opatření, která poskytují pomoc, mj. také finanční a technickou [Rajamani, 2006: 93].

Tento způsob klasifikace lze dále zobecnit do dvou bodů:

- opatření stanovující diferencované povinnosti, kam spadají rozdílné závazky, odložená implementace a výjimky;
- asistenční opatření, kam spadá přesun technologií a financí [Honkonen, 2009: 113].

V neposlední řadě lze rozlišovat normy zakládající diferenciaci, které jsou založené na slibu (*pledge-based*)²⁸, tudíž konkrétní opatření jsou toliko výsledkem předchozích jednání, a na principu (*principle-based*), kde se smluvní strany nejprve domluví na nějakém principu či zásadě, kterými se následně řídí při tvorbě konkrétních opatření [Baumert & Kete, 2002: 12].

Poslední způsob klasifikace se vztahuje spíše k určitým kritériím, skrze která lze na diferenciaci nahlížet, navíc je již zaměřen konkrétně na problematiku klimatických změn. V jeho rámci se rozlišují:

- režimy založené na alokaci, výstupu nebo procesu, podrobněji viz Tabulka č. 2 [Rose et al., 1998: 30];
- režimy statické a dynamické;
- režimy založené na množství emisí v jednom výchozím roce (např. 1990) nebo období, režimy založené na akumulovaných historických emisích (tj. celkovém množství emisí počínaje průmyslovou revolucí);

---

²⁸ Tyto normy byly uplatňovány mj. také při vyjednávání ohledně podoby Kjótského protokolu.

- režimy podporující odlišné principy spravedlnosti (často je však uplatňována nějaká jejich kombinace);
- režimy s globální nebo regionální relevancí (např. relevantní jen pro země Přílohy I);
- režimy s cíli založenými na snižování emisí, nebo na povolení k vypouštění emisí [Torvanger & Godal, 1999: 15].

Princip společné, ale diferencované odpovědnosti může mít také tři různé podoby podle toho, nakolik vycházejí z představy tzv. Pareto efektivity²⁹ [Stone, 2004: 283-284].

Podle první verze, „racionálně vyjednané společné, ale diferencované odpovědnosti“ (*rational bargaining CDR*) by určitá nejednotnost závazků měla být akceptována a přijímána jakožto přirozený výsledek vyjednávání, který, přestože při vyjednávání každý sleduje výhradně jen vlastní zájmy, je přínosný pro všechny účastníky. Jedna strana tedy sice přispívá či získává více než druhá, zároveň si však alespoň jedna strana polepšila, a žádná strana si nepohoršila vzhledem k situaci, kdy by žádná dohoda nevznikla. Představuje tedy zlepšení směrem k Pareto efektivitě. Druhá verze, „spravedlivá společná, ale diferencovaná odpovědnost“ (*equitable CDR*), oproti první verzi přináší do vyjednávání určitá omezení, současně se však snaží dosáhnout zlepšení směrem k Pareto efektivitě, nikoli ale za každou cenu. Jednotliví účastníci jsou omezováni tak, aby si nevolili podmínky, které povedou k přesunu kooperativních zisků ve větší míře směrem k určité skupině (rozvinuté země, bohatí apod.). Třetí verze, „neefektivní společná, ale diferencovaná odpovědnost“ (*inefficient CDR*), jde ve zvýhodňování jedné skupiny ještě dále, neboť všechny kooperativní zisky přisuzuje právě jen této jedné skupině. Následkem toho si jiná skupina vzhledem k situaci, kdy by žádná dohoda nevznikla, pohorší. Myšlenka, která tento postup ospravedlňuje, je taková, že vyjednávání v environmentální oblasti by měla sloužit jinému, zastřešujícímu cíli, totiž rovnoměrném rozdělení bohatství [Stone, 2004: 283-284].

Obecně platí, že jestliže je při vyjednávání uplatňována určitá normativní představa o tom, co je spravedlivé, roste počet překážek pro uplatnění první verze, a naopak se zvětšuje prostor pro uplatnění zbylých dvou verzí principu společné, ale

---

²⁹ Pareto efektivita neboli alokační efektivita je stav, kdy společnost z dostupných zdrojů získává nejvyšší možnou úroveň spotřebitelského uspokojení, tedy situace, kdy již není možné, aby si někdo polepšil a zároveň s tím si nikdo nepohoršil [Samuelson & Nordhaus, 2007: 283].

diferencované odpovědnosti, které jsou na takové představě založeny. Je však velmi těžké určit, jaká z verzí se uplatňuje v konkrétních úmluvách, protože hranice mezi národním zájmem, resp. racionalitou a snahou o dosažení spravedlnosti je velmi nejasná. Konkrétním příkladem může být otázka, zda je od Spojených států „spravedlivé“ požadovat, aby se Čína a Indie přihlásily v rámci Kjótského protokolu ke svému dílu odpovědnosti, nebo zda je od Číny a Indie „spravedlivé“, že to odmítají. Případ racionálně vyjednané společné, ale diferencované odpovědnosti ukazuje, že princip společné, ale diferencované odpovědnosti nemusí být vždy normativním omezením [Stone, 2004: 285].

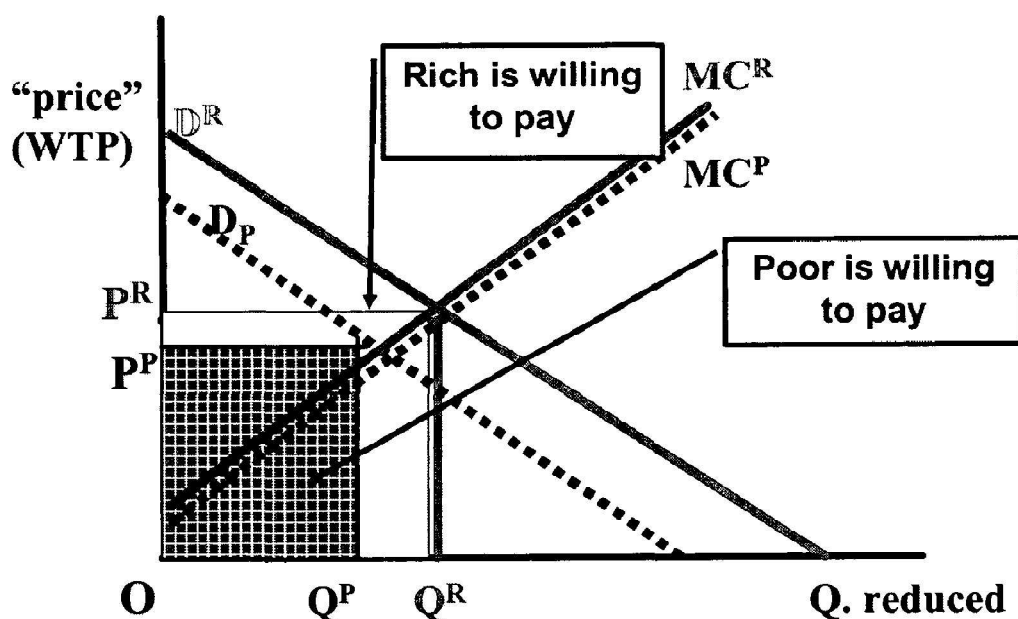
2.3.1. Racionálně vyjednaná společná, ale diferencovaná odpovědnost

Jelikož druhů mezinárodních úmluv je velké množství, nelze přesně stanovit, co je racionální a co je spravedlivé. Na jedné straně stojí úmluvy, které se snaží omezit přenos celosvětově rozšířených onemocnění (např. AIDS), resp. se snaží poskytnout všem veřejný statek, zdraví. Přestože k naplnění tohoto cíle přispívá každý jinou měrou, výsledný prospěch mají všichni stejný. Na druhé straně stojí úmluvy, které se snaží předejít nadměrnému využívání nějakého společného statku, ke kterému mají všichni neomezený přístup (např. moře). Přestože k naplnění tohoto cíle přispívají všichni stejnou měrou, výsledný prospěch má každý jiný. V neposlední řadě jsou situace, kdy úroveň veřejného statku (např. bezpečí před terorismem) závisí na síle nejslabšího článku [Stone, 2004: 285].

V případě klimatických změn představuje veřejný statek aktuální úroveň skleníkových plynů v atmosféře, ke které přispívají všichni (resp. všichni využívají absorpční kapacity atmosféry), bez ohledu na to, zda zároveň přispívají k jejímu zlepšení. Jelikož však různé země připisují každé úrovni statku (resp. každé úrovni vyloučeného rizika) různou cenu, představují rozdílné příspěvky ke zlepšení stavu atmosféry současně i racionální výstupy. Diferenciace se tak překrývá s racionalitou, do jednání přitom nezasahuje zvenčí žádná představa o tom, co je spravedlivé [Stone, 2004: 286].

V rámci racionálně vyjednané společné, ale diferencované odpovědnosti lze rozlišit dva druhy situací: situace, kdy účastníci jednají nezávisle na sobě, a situace, kdy účastníci vzájemně spolupracují. V obou případech však o výsledcích těchto jednání platí to, co bylo řečeno v předešlém odstavci [Stone, 2004: 286-288].

První situace je znázorněna Grafem č. 1³⁰. U chudých je ochota platit za redukcí rizik obecně menší, než u bohatých, tudíž veškeré náklady zaplatí bohatí, a to nezávisle na chudých [Stone, 2004: 286].

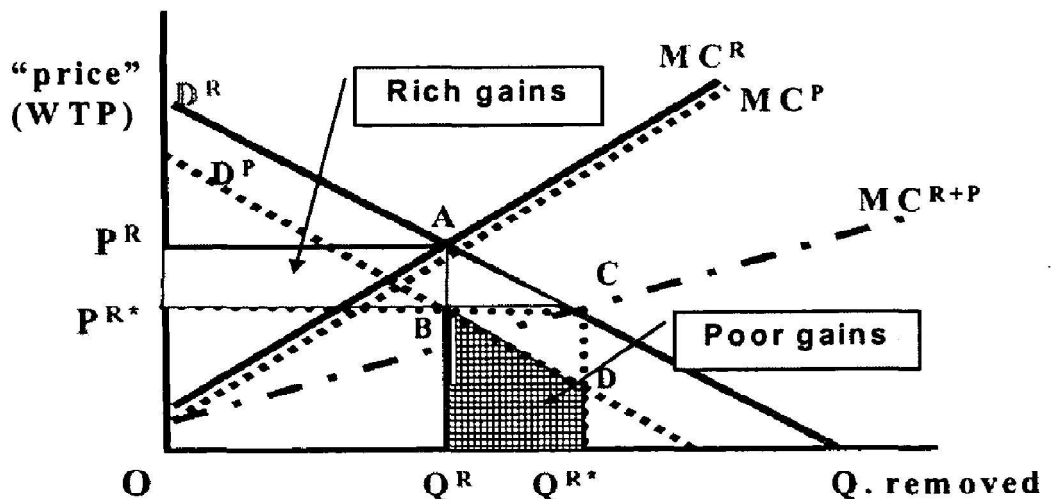

Graf č. 1. Osa x znázorňuje množství snížených emisí skleníkových plynů. Osa y znázorňuje cenu, kterou je každá země ochotna zaplatit za jednotku snížení emisí. Křivka poptávky (mezního užitku) pro bohaté D^R i pro chudé D^P je klesající, protože s každou další jednotkou snížení emisí, resp. s postupným snižováním emisí klesá i zájem emise dále snižovat. Skutečnost, že obě křivky poptávky protínají osu x , vychází z předpokladu, že určitá úroveň koncentrace skleníkových plynů v atmosféře je nutnou podmínkou pro život na zemi. Křivka mezních nákladů na zamezení pro bohaté MC^R i pro chudé MC^P je rostoucí, protože s každou jednotkou snížení emisí se zvyšuje cena každé další jednotky, a emise jsou nejprve snižovány tam, kde je to nejlevnější. Skutečnost, že se obě křivky překrývají, vyjadřuje fakt, že do křivky mezních nákladů na zamezení se promítá příliš mnoho proměnných na to, aby bylo možné určit, která křivka je umístěna výše/níže. Zatímco chudí jsou ochotni snížit emise v množství Q^P při ceně P^P , bohatí jsou ochotni snížit emise v množství Q^R při ceně P^R , což je více než u chudých, nejpodstatnější však je, že toto množství snížených emisí překrývá množství, které by byli ochotni financovat chudí, tudíž veškeré náklady na snížení emisí nakonec nesou bohatí [Stone, 2004: 287].

³⁰ Všechny převzaté grafy jsou uvedeny v nezměněné podobě, jejich zdroj je vždy uveden ve vysvětlivkách.

Ve druhém případě, tedy když spolu účastníci vzájemně spolupracují, vzniká prostor pro vzájemné, kooperativní zisky. Těch může být dosaženo dvěma způsoby [Stone, 2004: 286].

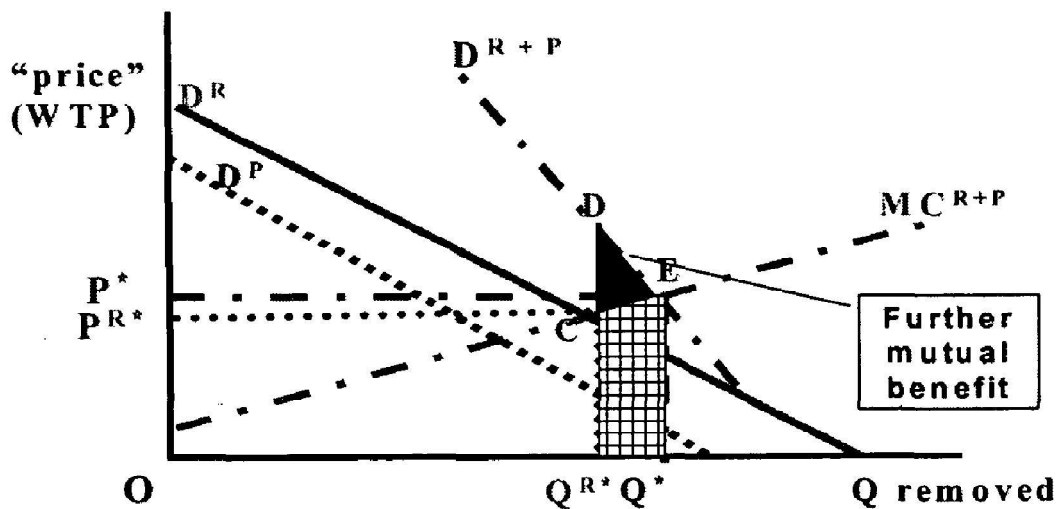
Za prvé to může být spolupráce ve formě vyrovnání mezních nákladů (*cooperation in the form of pooling marginal costs*), která je znázorněna Grafem č. 2. Stejně jako v prvním případě platí, že pro bohaté je ochota platit za redukcí rizik větší, než u chudých, a emise jsou snižovány nejprve tam, kde je to nejlevnější. Náklady na zamezení však nemusí být nejnižší na domácí půdě, ale na cizím území, tudíž další investice, které bohatí provedou, budou směřovat právě tam. To bude přínosem jak pro bohaté, kteří za stejnou částku sníží emise o větší množství (nebo sníží emise o stejné množství za nižší částku), tak pro chudé, neboť se v jejich regionu zlepší kvalita životního prostředí, přitom veškeré náklady nad rámec nákladové efektivity, které by měli v případě volby nekooperativní strategie, hradí bohatí [Stone, 2004: 286, 288].

Graf č. 2. Osa x znázorňuje množství snížených emisí skleníkových plynů. Osa y znázorňuje cenu, kterou je každá země ochotna zaplatit za jednotku snížení emisí. Křivka MC^{R+P} znázorňuje součet mezních nákladů na zamezení pro bohaté MC^R a chudé MC^P , tedy společenské mezní náklady. Nákladově efektivní řešení pro bohaté se přesouvá z průsečíku A křivky poptávky (mezního užitku) D^R a mezních nákladů na zamezení MC^R do průsečíku C křivky poptávky (mezního užitku) D^R a společenských mezních nákladů MC^{R+P} . Za stejnou cenu je tedy místo původního množství Q^R , sníženo větší množství emisí Q^{R*} za nižší cenu P^{R*} místo původní ceny P^R za jednotku. Kooperativní zisky znázorňuje obdélník ACP^{R*} (pro bohaté) a čtyřúhelník $BDQ^{R*}Q^R$ (pro chudé) [Stone, 2004: 289].

Za druhé to může být spolupráce ve formě vyrovnání mezních přínosů a rozdělení nákladů (*cooperation in the form of pooling marginal benefits and dividing costs*), která je znázorněna Grafem č. 3. V tomto případě je rozsah vzájemných, kooperativních zisků rozšířen o zisky, které by vznikly, kdyby část nákladů uhradili také chudí. Tato varianta je založena na (spíše hypotetickém) předpokladu, že existuje možnost společného projektu, který by vedl ke zkvalitnění globálního životního prostředí, přičemž při určitém rozdělení nákladů by byla účast na jeho realizaci výhodná pro bohaté i pro chudé. Problém však spočívá v tom, že pokud budou obě strany jednat čistě racionálně, ani jedna z nich se nezaváže k účasti na projektu, dokud nebude mít jistotu, že druhá strana složí určitou minimální částku, takže jednání uvízne na mrtvém bodě. V tomto momentě se ukazuje racionálně vyjednaná společná, ale diferencovaná odpovědnost jako méně vhodná oproti spravedlivé společné, ale diferencované odpovědnosti, kde se situace vyřeší tím, že bohatí ustoupí a přijmou jakýkoli výsledek, ve kterém si alespoň minimálně polepší [Stone, 2004: 288].

Graf č. 3. Osa x znázorňuje množství snížených emisí skleníkových plynů. Osa y znázorňuje cenu, kterou je každá země ochotna zaplatit za jednotku snížení emisí. Křivka D^{R+P} znázorňuje součet křivky poptávky bohatých D^R a chudých D^P , tedy společenskou poptávku (mezní užitek). Křivka MC^{R+P} znázorňuje společenské mezní náklady. Další kooperativní zisky, znázorněné trojúhelníkem CDE , jsou možné jen za předpokladu uhrazení dalších společenských nákladů, znázorněných čtyřúhelníkem CEQ^*Q^{R*} . Sami bohatí však sníží emise jen v množství Q^{R*} , zvolí tedy nákladově efektivní řešení v průsečíku C křivky poptávky (mezního užtku) D^R a společenských mezních nákladů MC^{R+P} . Množství snížených emisí Q^* je efektivním výstupem pouze v případě, že budou vzaty v úvahu další kooperativní zisky, pro které je však třeba se domluvit na provedení dalších investic [Stone, 2004: 289].

2.3.2. Spravedlivá společná, ale diferencovaná odpovědnost

Princip společné, ale diferencované odpovědnosti lze chápat jako situaci, kdy bohatí přenechávají, pokud ne všechny, tedy alespoň velkou část kooperativních zisků chudým. Je však přenášení většího břemene na bohaté morálně přijatelné? Společná, ale diferencovaná odpovědnost jakožto normativní princip se poprvé objevila v roce 1992 v deklaraci UNCED, ta však zmiňuje více situací, které zakládají diferencovanou odpovědnost. Jmenovitě se jedná o Zásadu 6,

„Obzvláštní pozornost musí být věnována zvláštnímu postavení a potřebám rozvojových zemí, především těch nejméně rozvinutých a těch, jež jsou v oblasti životního prostředí nejzranitelnější. Mezinárodní akce na poli životního prostředí a rozvoje by též měly odpovídat zájmům a potřebám všech zemí.“

a Zásadu 7,

„Státy musí spolupracovat v duchu globálního partnerství tak, aby bylo možné uchovávat, chránit a obnovovat zdraví a integritu ekosystémů na Zemi. Vzhledem k odlišné míře, jíž státy přispívají ke globálnímu zhoršování stavu životního prostředí, mají tyto státy společnou, ale diferencovanou zodpovědnost. Vyspělé země uznávají svou odpovědnost za snahu o trvale udržitelný rozvoj, berouce v úvahu důraz, který jejich společnosti kladou na otázky globálního životního prostředí s ohledem na technologické a finanční zdroje, které mají k dispozici.“

kteřé společně předkládají nejméně tři argumenty ve prospěch diferenciaci. Zásada 6, tím, že se zmiňuje o nerozvinutých a zranitelných zemích, doporučuje diferenciaci podle potřeb. Zásada 7 doporučuje diferenciaci na základě tlaků (*pressures*)³¹, které každá jednotlivá země vyvíjí na životní prostředí, a na základě rozdílných schopností v

---

³¹ Původní znění Zásady 7 Deklarace z Ria je „States shall cooperate in a spirit of global partnership to conserve, protect and restore the health and integrity of the Earth's ecosystem. In view of the different contributions to global environmental degradation, States have common but differentiated responsibilities. The developed countries acknowledge the responsibility that they bear in the international pursuit to sustainable development in view of the pressures their societies place on the global environment and of the technologies and financial resources they command.“. V této souvislosti se domnívám, že výraz „pressures“ by v tomto případě měl být překládán spíše než jako „důraz“ na otázky životního prostředí, jako „tlak“ či „zátěž“ na životní prostředí, a to ve smyslu, který toto označení má uvnitř hodnotícího rámce DPSIR.

souvislosti s bohatstvím a technologiemi. Problém však je, že tato tři kritéria diferenciací mohou být vzájemně v rozporu, neboť seřazení zemí podle jednotlivých kritérií se může lišit [Stone, 2004: 288, 290].

2.3.2.1. Diferenciací podle potřeb

Zásada 6 Deklarace z Ria upozorňuje na skutečnost, že přestože některá rizika se dotýkají všech zemí, některé země potřebují více pomoci než jiné (např. nížce položené pobřežní oblasti v souvislosti se záplavami v důsledku klimatických změn). Potřeba jako taková však není dostatečným ospravedlněním přesunu bohatství, zpravidla se očekává, že ten, kdo něco potřebuje ve větší míře, je ochoten zaplatit více, resp. není dotován někým, kdo má tyto potřeby menší. Zásada 6 má proto největší ospravedlnění z hlediska upřednostňování potřebných nikoli z důvodu vysoké exponovanosti rizikům, nýbrž ve smyslu exponovanosti rizikům, která je vysoká vzhledem k omezeným zdrojům, které lze použít na jeho zmírnění. Ospravedlnění pomoci bohatých zemí chudým dále roste s tím, nakolik k rizikům přispívají právě bohatí. Na druhou stranu lze však namítnout, že chudší země jsou zranitelnější vůči široké škále rizik plynoucích z klimatických změn ze stejného důvodu, jako jsou zranitelnější vůči téměř všem druhům rizik, protože mají méně zdrojů, jejichž prostřednictvím mohou bránit své jmění a adaptovat se. Mimo to víme velmi málo o tom, jak, kdy a kde by se mohla rizika plynoucí z klimatických změn projevit, tudíž je těžké posoudit, jaká měřítko v případě spravedlivé společné, ale diferencované odpovědnosti, která je založena na potřebách, uplatňovat [Stone, 2004: 290-291].

2.3.2.2. Diferenciací podle způsobené škody

Zásada 7 Deklarace z Ria přesouvá pozornost od potřeb chudých k prohřeškům bohatých, kteří by měli nést odpovědnost za celkové společenské náklady svých emisí, jedná se tedy o princip „znečišťovatel platí“ (*polluter pays principle*). V tomto ohledu představuje Zásada 7 ospravedlnitelný odklon od efektivity, který se stává sporným jen tehdy, je-li pochopen v minulém, nikoli v přítomném čase³², kdy proti znečišťovatelům staví jejich historicky nakumulované emise. Tato představa se již povážlivě vzdaluje efektivitě, neboť pojem efektivity nemá co říct ke škodám, ke kterým již došlo. Přesto

---

³² Zásada 7 říká, že rozvinuté země berou v úvahu tlak, který jejich společnosti vyvíjí (their societies place), nikoli vyvíjely (*placed*) na globální životní prostředí [Stone, 2004: 291].

není představa započítávání minulých škod v rámci MEAs něčím neznámým. Rozvojové země mohou považovat absorpční kapacitu atmosféry za globální veřejný statek, a na základě toho argumentovat, že raně industrializované, rozvinuté země využily absorpční kapacity atmosféry natolik, že už nezbyvá (z hlediska kvalitativního i kvantitativního) dostatek na ostatní, takže rozvojové země nyní musí společně s rozvinutými zeměmi své emise snižovat³³. Na druhou stranu je argument o historické vině poměrně kontroverzní, a to z více hledisek. Není totiž jasné, proč by např. nynější američtí občané měli někoho odškodňovat za něco, k čemu došlo ještě předtím, než do země imigrovali jejich předci. Dále lze také argumentovat protiprávní držbou a nabytím vlastnického práva vydržením (*adverse possession and prescription*)³⁴ [Stone, 2004: 291-292].

2.3.2.3. Diferenciace podle technologických a finančních zdrojů

Požadavek, aby byly náklady přesouvány k těm, kteří mají více zdrojů, je zároveň požadavkem maximalizace užitku za předpokladu klesajícího mezního užitku bohatství. Stejná suma vynaložená bohatými na jedné straně, a chudými na straně druhé, představuje menší ztrátu pro bohaté, právě proto, že jsou bohatí. Chudí, tedy rozvojové země však mohou na základě stejné úvahy namítat, že redukce emisí skleníkových plynů znamená pro rozvinuté země redukci „luxusních emisí“ (*luxury emissions*), zatímco pro rozvojové země znamená redukci „emisí potřebných k přežití“ (*subsistence emissions*), přičemž oba druhy emisí jsou postaveny na stejnou úroveň [Stone, 2004: 292].

---

³³ Vedle argumentace založené na nespravedlnosti minulých škod lze argumentovat také nespravedlivě získanými výsadami, které by měly být nově přerozděleny, příp. by nemělo být bráněno těm, kteří v současnosti usilují o získání podobných výsad [Stone, 2004: 292].

³⁴ Podobou situaci lze spatřovat ve způsobu, jakým jsou v Kjótském protokolu rozděleny cíle redukce emisí mezi země Přílohy I. Vyjádření těchto cílů v procentuálních poklesech vzhledem k výchozímu roku totiž svým způsobem legitimizuje práva největších znečišťovatelů pokračovat ve znečišťování [Stone, 2004: 292].

2.3.3. Alternativní dělení

Následující dělení na jednu stranu částečně kopíruje dělení, které bylo provedeno výše, na druhou stranu však toto dělení zasazuje do širších souvislostí, tj. do souvislosti tří různých, nicméně komplementárních principů distributivní spravedlnosti, [Ringius et al., 2002: 2].

Princip rovnosti (*equality*) vychází z přesvědčení, že všichni by měli mít stejná práva a povinnosti, princip rovnosti lze tedy obhajovat odkazem na princip suverenity. Otázkou však zůstává, zda mají být povinnosti stanoveny absolutně, nebo relativně. Na globální úrovni, kde se jednotlivé země velmi liší co do velikosti i svých možností, lze absolutní měřítko uplatňovat jen v případě procedurálních záležitostí nebo takových závazků, které zcela zakazují vypouštění těch látek, které z hlediska daného problému patří mezi ty méně významné. Uplatňování relativních měřítek má v případě regulace znečištění podobu standardizovaných opatření, která účastníkům nařizují omezit emise určených látek o stanovený počet procent, a to vzhledem k nějaké výchozí úrovni, tj. množství vypouštěných emisí v daném čase. Předpokladem pro uplatňování stejných povinností pro všechny je však rovnost všech účastníků ve všech relevantních aspektech, ta však chybí i v některých regionálních, natož pak globálních vyjednáváních. V takovém případě, zvláště pokud jsou případná opatření nákladná nebo se týkají naprostého zákazu určitých činností, účastníci před principem rovnosti upřednostňují princip spravedlnosti [Ringius et al., 2002: 5-6].

Princip spravedlnosti (*equity*) vychází z přesvědčení, že náklady a/nebo přínosy by měly být rozděleny vzhledem k tomu, jak si jednotliví účastníci stojí uvnitř dimenze, která je v tomto ohledu nějakým způsobem důležitá. Mezinárodní vyjednávání se soustřeďují primárně na dvě takové dimenze. První dimenzí je podíl jednotlivých účastníků na vytvoření problému (z čehož následně plyne podíl odpovědnosti na jeho řešení) nebo poskytování „dobra“ (z čehož následně plyne podíl na přínosech nebo odečtení minulých příspěvků z budoucích povinností). Druhou dimenzí jsou dopady konkrétních povinností na jednotlivé účastníky, přičemž zde platí obecná představa, že náklady by měly být rozděleny vzhledem ke kapacitě či schopnostem, přínosy vzhledem k potřebám jednotlivých účastníků [Ringius et al., 2002: 6]. Přehled všech výše uvedených variant obsahuje Tabulka č. 1.

	Distribuce nákladů	Distribuce přínosů
Zájem o příčiny současného stavu	Odpovědnost (za způsobení problému)	Příspěvek (k vyřešení problému nebo poskytování „dobra“)
Zájem o důsledky pro účastníky	Kapacita (schopnost platit) [Přínos odvozený z projektu]	Potřeba

Tab. č. 1. Klíčové principy spravedlnosti [Ringius et al., 2002: 7].

Princip odpovědnosti je založen na tom, že náklady na řešení problému by měly být rozděleny mezi jednotlivé účastníky vzhledem k jejich podílu odpovědnosti za způsobení toho problému. Jedná se tedy o princip „znečišťovatel platí“, který v případě problematiky klimatických změn znamená, že země s největšími emisemi *per capita* musí své emise snížit nejvíce, přičemž musí být definováno časové období, během kterého docházelo k vypouštění nadměrných emisí, např. od roku 1900 do současnosti [Ringius et al., 2002: 6-7].

Princip kapacity je založen na tom, že náklady na řešení problému by měly být rozděleny vzhledem ke „schopnosti platit“ (*ability to pay*) jednotlivých účastníků. Za měřítko kapacity či schopností může sloužit HDP *per capita* [Ringius et al., 2002: 7].

Předpokládá se, že opatření na snižování znečištění jsou zdrojem přínosů, přinejmenším ve formě snížení nákladů spjatých s poškozením životního prostředí. Pokud se však tyto přínosy podstatně liší, je vhodné je při rozdělování nákladů také zohlednit. Jednou z možností je rozdělit náklady podle očekávaných přínosů. V takovém případě by však největší náklady připadly na země, které jsou nejzranitelnější, tyto země však zároveň nemusí být původcem svých problémů. Jako vhodnější způsoby rozdělení přínosů se tedy jeví principy příspěvku a potřeb. V případě klimatických změn je důležitější princip potřeby, kdy by každý měl, navzdory snahám o snížení emisí, mít zajištěny základní potřeby a přiměřenou životní úroveň. Jelikož má každý jiné životní podmínky a s tím i základní potřeby, bylo by vhodnější nepřidělovat každému stejný objem emisních povolenek, resp. přidělit každému objem, který by pokryl jeho základní

potřeby. Obecně by platilo, že povolené jsou emise, které slouží právě k zajištění základních potřeb, zatímco emise plynoucí z výroby nebo spotřeby luxusního zboží by měly být předmětem restrikcí, pokud celkové množství emisí překročí určitý práh. Problém je však definovat v rámci širokého spektra rozdílných životních podmínek, co je základ a co už je luxus [Ringius et al., 2002: 7-8].

Požadavky na rozdělování nákladů nebo přínosů podle podílu účastníků na způsobení problému nebo vytváření společného „dobra“ jsou smysluplné jen za předpokladu splnění určitých podmínek. Předpokladem odpovědnosti je skutečnost, že činnost byla záměrná nebo alespoň byly zřejmé škodlivé důsledky této činnosti. V rámci mezinárodních vyjednávání na poli životního prostředí se zdá panovat shoda, že subjekt je odpovědný i když neexistuje důkaz o zlém úmyslu, vyjma případu nedostatečných vědeckých znalostí v době, kdy tato činnost způsobila přinejmenším podstatnou část škody. Subjektivní nevědomost nebo „dobrá víra“ tedy nejsou dostatečnou podmínkou pro zproštění viny. Otázkou však zůstává, zda objektivní stav znalostí v dané době zaručoval vážnou úvahu nad hrozícími riziky, tedy kdy přesně má dojít k okamžiku, kdy nové znalosti zakládají nové povinnosti³⁵. Dalším předpokladem odpovědnosti je skutečnost, že účastník disponuje kapacitou nebo schopnostmi potřebnými k naplnění povinností, které mu z odpovědnosti plynou. Princip odpovědnosti je proto relevantní jen v případě regulace toho chování, které není úzce spjato s naplňováním základních lidských potřeb. Otázky ohledně záměru a znalostí lze vztáhnout také k principu příspěvku. Může stát žádat zohlednění i takového snížení emisí, které představuje nezamýšlený vedlejší efekt opatření uskutečněných za jiným účelem než zmírňování klimatických změn? V této otázce neexistuje konsensus, ale převládající názor požaduje alespoň trochu dobrého úmyslu. V tomto ohledu je princip příspěvku přísnější než princip odpovědnosti [Ringius et al., 2002: 8].

Určující vlastností spravedlnosti je upřesnění představy proporcionality. Důsledné uplatňování představy vyžaduje lineární vztah mezi pozicí účastníka vzhledem k nějakému kritériu a jeho povinností přispívat, tedy kontinuální diferenciaci. V mezinárodních jednáních v oblasti životního prostředí je však přítomná spíše

---

³⁵ Skleníkový efekt doložil laboratorním experimentem již v roce 1858 britský vědec John Tyndall. V roce 1896 provedl švédský vědec Svante Arrhenius první odhad toho, jak by změny koncentrace CO₂ v atmosféře mohly ovlivnit zemské klima. Na konci 19. století si však málokdo dokázal představit, že by lidstvo mohlo měnit klima celé planety, takže globální oteplování ještě nějakou dobu představovalo spíše teoretický koncept [Weart, 2003: 3-7].

představa rozdělení účastníků do malého souboru uzavřených kategorií (např. industrializované, rozvinuté země vs. rozvojové země), uvnitř kterých jsou následně uplatňovány principy spravedlnosti v podobě odlišných povinností. Místo škály kardinálních proměnných probíhá diferenciací prostřednictvím přibližné škály ordinálních proměnných [Ringius et al., 2002: 8-9].

Druhou otázkou je časový horizont. Každé uplatnění představy „odpovědnosti“ nebo „příspěvku“ vyžaduje specifikaci, v jakém čase nebo po jaké období mají být tyto proměnné sledovány. Po jak dlouhé časové období dochází ke kumulaci odpovědnosti, dochází-li k ní? Může být zohlednění toho, čeho již bylo v minulosti dosaženo, nárokováno jen po určitou dobu? Jak vyvážit současné potřeby proti budoucím? Pokud si regulace žádá významné a nákladné změny chování, kolik času by mělo být ponecháno pro tuto změnu? Na to obecné principy nemohou odpovědět, časový horizont však může zásadně ovlivnit konkrétní rozdělení povinností a nákladů na zamezení. Konsensus na úrovni obecných principů nezaručuje, že účastníci dosáhnou shody také na úrovni specifických formulací [Ringius et al., 2002: 9].

Další otázkou je, zda regulace chápat jako statické nebo dynamické nástroje. Dynamický režim zahrnuje opatření pro zpětné zhodnocení určeného období, statický režim nikoli³⁶. V praxi však není žádný režim stanoven na věčné časy, a ke zpětnému zhodnocení jednou dojde, ať už to je či není stanoveno explicitně. Rozlišení je však důležité v tom ohledu, že někteří účastníci, především pak ti, kteří mají nejnáročnější závazky, chtějí získat od svých partnerů explicitní slib, že rozdělení bude přehodnoceno a pozměněno, pokud se hodnoty kritických proměnných změní³⁷ [Ringius et al., 2002: 9].

Princip osvobození (*exemption*) vychází ze situace, kdy jsou rozdíly v dimenzích odpovědnosti a kapacity obvykle tak velké, že i nějak modifikovaná („měkká“), natož pak důsledná („tvrdá“) proporcionalita by v případě některých účastníků vedla k nadměrné zátěži. Proto platí, že, je-li dosaženo určité prahové

---

³⁶ Kjótský protokol lze v této souvislosti nahlížet jako dynamickou dohodu, protože stanovuje závazky zemí pouze pro období 2008-2012, přičemž závazky pro druhé období, 2013-2017 jsou předmětem nového kola vyjednávání.

³⁷ V případě jednání ohledně problematiky klimatických změn tento zájem nejsilněji formulovaly Spojené státy. Ty požadují, aby rozvojové země přinejmenším někdy v budoucnu, až dosáhnou vyšší úrovně rozvoje (tj. větší kapacity) a většího příspěvku k celosvětovému množství emisí (tj. větší odpovědnosti), také přijaly konkrétní závazky. Zatím však žádné dohody ohledně kritérií pro budoucí účast rozvojových zemí dosaženo nebylo [Ringius et al., 2002: 9].

hodnoty, pozornost se přesouvá od principu spravedlnosti (*equity*) k principu osvobození, resp. k osvobození od libovolného věcného požadavku, k jehož splnění není účastník, zpravidla z důvodu nedostatečné kapacity, (plně) kompetentní³⁸ [Ringius et al., 2002: 10].

Všechny tři principy, rovnost, spravedlnost a osvobození, se uplatňují v rozdílných podmínkách. **Rovnost** ve skupinách, které jsou v rozhodujících ohledech homogenní. **Spravedlnost** tam, kde kritické rozdíly uvnitř skupiny přesahují určitou prahovou hodnotu. Výjimku v tomto ohledu představují země, které jsou z hlediska vstupních podmínek obzvláště znevýhodněné, těch se týká **osvobození**, a tudíž se po nich nevyžadují materiální příspěvky. Aby se předešlo tomu, že výsledek jednání se bude lišit podle toho, jaký princip bude uplatňován, je potřeba na počátku stanovit nějaký výchozí (referenční) stav a/nebo určit skupiny, na které se vztahují stejné povinnosti, a na závěr pak stanovit kritickou mez [Ringius et al., 2002: 10].

V debatě ohledně společné, ale diferencované odpovědnosti se často argumentuje představou „práva“. V právním diskursu pojem „právo“ odkazuje na nějaký nárok, ke kterému opravňuje zákon, a lze se ho soudně domáhat. V mezinárodních jednáních jsou naopak nároky ztotožňovány s právy, a to proto, aby byl posílen jejich morální status. Takovéto širší pojetí práva je však obtížně oddělitelné od principů spravedlnosti. V mezinárodních jednáních na poli environmentální problematiky se uplatňují celkem tři taková pojetí práva:

- základní lidská práva, zahrnující právo na přiměřený životní standard a zdravé životní prostředí. Tato představa je relevantní mj. také v případě jednání o řešení klimatických změn, kdy se stává oporou diferenciaci podle potřeb, a principu osvobození. Proti představě základních lidských práv jsou zřídka explicitně vznášeny námitky, na druhou stranu však neexistuje obecná shoda ohledně jejího přesného obsahu.
- právo využívat atmosféru jakožto jeden z globálních životodárných statků. Z této představy vychází požadavek regulace takového jednání, které některým lidem toto

---

³⁸ V případě problematiky klimatických změn souhlasí s přechodným uplatňováním principu osvobození vůči nejchudším zemím i ti, kdo jsou názoru, že nějakým způsobem by měly do budoucna přispívat i rozvojové země [Ringius et al., 2002: 10].

právo odpírá, také ji však lze chápat jako požadavek, aby všichni měli stejné oprávnění k vypouštění skleníkových plynů do atmosféry.

- získána práva. Tato představa má výsadní roli v diskusi ohledně řízené péče o přírodní zdroje, neboť chápe současné množství vypouštěných emisí jako nárokové, resp. ospravedlněné dosavadní činností a zvyklostmi (tzv. *grandfathering principle*). V případě této představy se však nabízí otázka po legitimitě takového jednání a způsobu, jakým bylo této situaci dosaženo, neboť práv se lze dovolávat jen v případě legitimního chování³⁹. Právo pokračovat ve znečištění je navíc v přímém rozporu s principem odpovědnosti. Záznamy o množství vypouštěných emisí je tedy vhodné použít spíše při určování času potřebného pro přizpůsobení změnu a odhadování výše nákladů na zamezení [Ringius et al., 2002: 11-12].

Důvody, proč by do principů sdílení břemene neměly být zahrnovány náklady plynoucí ze vzniklých škod, jsou dva. Za první, dokud se soustředíme jen na náklady spojené se snižováním emisí, jediným přímým spojením mezi principy sdílení břemene a distribucí nákladů plynoucích ze vzniklých škod je pravidlo, aby náklady na zamezení byly rozděleny v poměru k (očekávaným) přínosům. V takovém případě by však nejvíce nákladů na zamezení připadlo chudým rozvojovým zemím, což by bylo v rozporu s principy odpovědnosti, kapacity (schopnosti) a potřeb. Za druhé, současný stav znalostí ohledně toho, kdo, kdy a do jaké míry bude postižen klimatickými změnami způsobenými antropogenní činností, není dostačující pro to, aby mohl sloužit za konsensuální základ dalších jednání, a tato situace se do budoucna příliš nezmění. Náklady plynoucí ze vzniklých škod jsou nicméně velmi relevantní v rámci plánů kompenzace škod, kterým nelze předejít, nebo plánů adaptační pomoci [Ringius et al., 2002: 12].

---

³⁹ Jak již ale bylo uvedeno výše, z právního hlediska lze proti tomuto argumentu oponovat tzv. protiprávní držbou a nabytím vlastnického práva vydržením [Stone, 2004: 292].

2.3.4. Neefektivní společná, ale diferencovaná odpovědnost

Uvnitř neefektivní společné, ale diferencované odpovědnosti nejsou výhody pro chudé podmíněny kooperativními (racionálně vyjednaná varianta), dokonce ani libovolnými menšími zisky (spravedlivá varianta) pro bohaté. Neefektivní varianta vychází z předpokladu, že bohatí by měli nést zpětnou odpovědnost za dříve způsobené škody a nezaplacené výhody, resp. že stávající rozdělení bohatství ve prospěch bohatých je „nespravedlivé“, a tuto nerovnost je třeba napravit⁴⁰. To se děje prostřednictvím osvobození chudých od jakýchkoli povinností, resp. zvýhodňování chudých a znevýhodňování bohatých, a povýšení rozvoje (s ním spjaté zátěže životního prostředí) na nezcizitelné lidské právo [Stone, 2004: 293].

Morální ospravedlnění výše uvedených požadavků lze do jisté míry najít v myšlence Johna Rawlse, že spravedlivé rozdělení je takové rozdělení, se kterým všichni souhlasí, přestože nikdo neví, jaká ve výsledku bude jeho pozice ve společnosti, tedy zda bude patřit mezi chudé, nebo mezi bohaté [Stone, 2004: 293].

Pokud připustíme, že současný způsob rozdělení bohatství nelze trpět, tudíž je zapotřebí provést přerozdělení, musíme toto přerozdělení obhájit v rámci dané MEA, a v této souvislosti se nabízí otázka, proč by měli být chudí osvobozeni od jakýchkoli povinností, resp. proč by měli mít právo produkovat znečištění, místo toho, aby jim bylo skrze dodatečnou rozvojovou pomoc umožněno splnit uložené povinnosti [Stone, 2004: 293-294].

Spojení environmentální politiky (snižování znečištění) s procesem přerozdělování bohatství (vymýcení chudoby) má však i svá negativa, a proto není uplatňováno příliš často. Je totiž otázkou, zda by měla být snaha o vymýcení chudoby prosazována natolik, aby z chudoby vznikla obrana proti zákonům regulujícím znečištění, resp. zda není vhodnější řešit každý problém v rámci jiného systému. Společné řešení obou problémů v rámci jednoho systému může vést k výstupu, který nebude optimální ani v jednom z obou případů, a také snižuje transparentnost celého

---

⁴⁰ Tento názor zastává např. Bolívie při vyjednávání v rámci AWG-LCA, když trvá na tom, aby si všechny rozvinuté země (země Přílohy I) plnily své závazky výhradně na vlastním území a nikoli skrze flexibilní mechanismy, přesněji skrze mechanismus čistého rozvoje, který jim dovoluje pokračovat ve vypouštění emisí na vlastním území [FCCC/AWGLCA/2008/MISC.5/Add.2, s. 105].

režimu. Vhodné je proto primárně sledovat environmentální cíl, a při tom brát ohled na ty nejpotřebnější [Stone, 2004: 294].

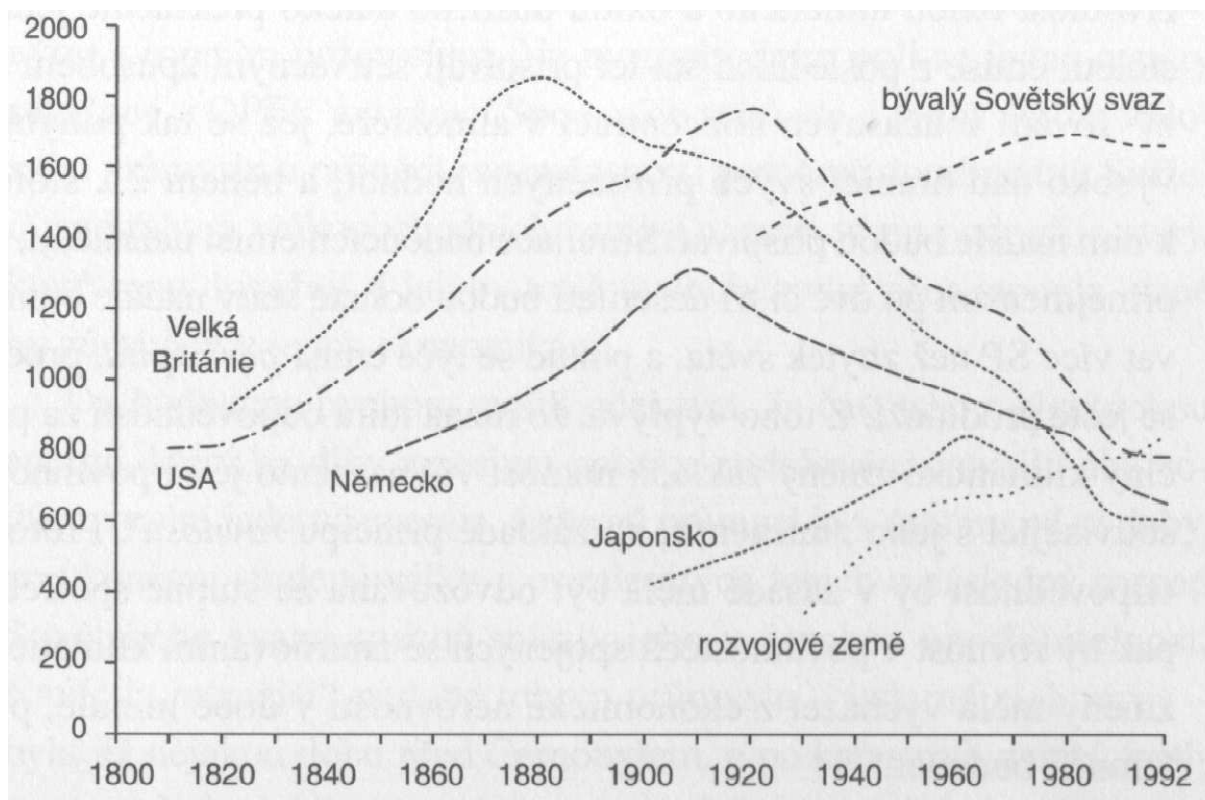
Ten, kdo je nejpotřebnější, kdo nejvíce využívá např. přesunu technologií, také zpravidla není ten nejchudší. Je to spíše ten, kdo je chudý, ale nejpřesvědčivěji hrozí „špinavou“ industrializací, od které musí být odvrácen, nebo je nejbohatší, co se týká biologických „hot spots“, zvláště významných oblastí⁴¹ [Stone, 2004: 294].

S hrozbou „špinavé“ industrializace souvisí otázka, zda je nutné, aby rozvojové země v průběhu svého rozvoje kopírovaly průběh rozvoje již rozvinutých zemí, tedy aby jejich rozvoj doprovázel stejně velký tlak na životní prostředí. Graf č. 4 ukazuje, že to není nutné. S tím, jak HDP až na občasné výkyvy stále roste, zpočátku roste i energetická intenzita, tj. poptávka po spotřebě energie na jednotku HDP. Země, které se však rozvinuly dříve, dosáhly dříve i vrcholu energetické intenzity (v grafu např. Velká Británie ve srovnání s Japonskem), což je způsobeno mj. také vlivem technologického pokroku, který umožňuje stále efektivnější využití energie. Rozvojové země se tedy nemusí vydávat stejnou cestou rozvoje již rozvinutých zemí⁴². Navíc od určitého stupně rozvoje energetická intenzita začíná trvale klesat, tedy klesá energetická náročnost růstu HDP. To je způsobeno tím, že ve fázích největšího ekonomického rozvoje dochází k největšímu růstu v odvětví služeb (školství, zdravotnictví, zábava) a v energeticky nenáročných odvětvích (informatika), zatímco např. počet automobilů a především najetých kilometrů na obyvatele už nijak zásadně neroste. Regulovat energetickou spotřebu rozvojových zemí tedy v podstatě znamená zpomalovat jejich růst, neboť pro ten je důležitý zejména energeticky náročný rozvoj průmyslu a infrastruktury. Více žádoucí je, aby rozvojové země co nejdříve dosáhly takového stupně rozvoje, ve kterém bude energetická náročnost jejich společností klesat. V neposlední řadě je problémem rozvojových zemí nedostatečná úroveň výživy obyvatelstva, kterou však z ekonomických důvodů není možné řešit dovozem potravin, nýbrž zvýšením domácí produkce. Ta je však dalším zdrojem emisí skleníkových plynů [Barros, 2006: 125-126].

---

⁴¹ Těto skutečnosti si v praxi všímá Bolívie při vyjednávání v rámci AWG-LCA, když poznamenává, že „Více zdrojů je směřováno na redukci emisí (zmírňování) a méně na redukci účinků klimatických změn, kterými trpí všechny země (adaptaci). Rozsáhlá část zdrojů plyne zemím, které znečišťovaly nejvíce, a nikoli zemím, které nejvíce chránily životní prostředí.“ [FCCC/AWGLCA/2008/MISC.5/Add.2 (Part I), s. 103].

⁴² Je však jasné, že k tomu bude potřeba přesun technologií.

Graf č. 4. Energetická intenzita (spotřeba energie na jednotku HDP) vybraných zemí a regionů. Osa x znázorňuje letopočty. Osa y znázorňuje množství kgoe (*kilograms of oil equivalent*) na 1000 USD [Barros, 2006: 126].

Rozvojové země nejsou lhostejné vůči globálním environmentálním problémům, naléhavější záležitostí je pro ně však rozvoj, takže, co se týká environmentální oblasti, mají tendenci bezplatně využívat investice, které do veřejných statků přivádí bohatí skrze výzkum a vývoj, bez ohledu na to, zda chudí spolupracují (viz Graf č. 1). Přínosy, které by chudým plynuly z příspěvku na nějaký kolektivní environmentální projekt (viz Graf č. 3) navíc oproti tomu přínosům, které jim plynou z činnosti, kterou nezávisle na nich provádějí bohatí, se mohou zdát menší než ty, které by chudí mohli získat díky investicím bohatých do vzdělání, veřejného zdraví a další infrastruktury. Pro bohaté je zase výhodnější, s tím, jak se podíl příspěvků od chudých zmenšuje (příp. je záporný), zvolit druhou nejlepší možnost, totiž ujmout se environmentální politiky čistě na základě vlastní iniciativy [Stone, 2004: 295].

Princip společné, ale diferencované odpovědnosti nelze chápat jako prostředek, který má napravit všechny druhy nerovností. CBDR je založen na předpokladu, že bude

uplatňován především v environmentální oblasti, jeho ambicí tedy není vyrovnávat všechny rozdíly mezi chudým Jihem a bohatým Severem [Honkonen, 2009: 9].

KRITÉRIUM	ZÁKLADNÍ DEFINICE	OBECNÉ PRAVIDLO
Založené na alokaci		
Suverenita	Všechny národy mají stejné právo produkovat znečištění a být před znečištěním chráněn	Snížit emise proporcionálním způsobem napříč všemi národy
Rovnostářství	Všichni lidé mají stejné právo produkovat znečištění nebo být před znečištěním chráněn	Povolit množství emisí v poměru k populaci
Schopnost platit	Náklady na zmírnění by se měly být úměrné s národním ekonomickým blahobytem	Vyrovnat náklady na zamezení napříč národy (poměr hrubých nákladů na zamezení a HDP)
Založené na výstupu		
Horizontální	Se všemi národy by mělo být jednáno stejně	Vyrovnat čisté změny blahobytu napříč národy (poměr čistých zisků nebo ztrát a HDP)
Vertikální	Zisky blahobytu by měly být inverzní s národním ekonomickým blahobytem; ztráty blahobytu by měly být úměrné s HDP	Progresivně sdílet čisté změny blahobytu napříč národy (čistý zisk (ztráta) v přímé (inverzní) úměře s HDP <i>per capita</i>)
Kompenzace	Žádný národ by si neměl pohoršit	Kompenzovat národy s čistou ztrátou

Založené na procesu		
Rawlsův maximin	Blahobyt národů, které jsou na tom nejhůře, by měl být maximalizován	Maximalizovat čistý přínos nejchudších národů
Konsensus	Mezinárodní vyjednávání jsou spravedlivá	Vyhledat politické řešení, které zajišťuje stabilitu
Tržní spravedlnost	Trh je spravedlivý	Více využívat tržní mechanismy

Tab. č. 2. Kritéria spravedlnosti pro globální politiku klimatických změn [Rose et al., 1998: 30].

Kritérium	Základní definice	Spojitosť se spravedlností
<i>Grandfathering</i>	Národy mají základní právo produkovat znečištění	Ekvivalentní se suverenitou
Žádný nákup	Chudé národy si nemusí kupovat emisní povolenky	Zhruba ekvivalentní k Rawlsovi
Rozdíl v příjmech	Rozdíl mezi bohatými a chudými národy by se neměl prohlubovat	Ekvivalentní k horizontální
Žádná újma	Některé národy by neměly nést žádné náklady	Zhruba ekvivalentní k vertikální
Kantovské	Každý národ si zvolí tak velkou úroveň zamezení, jakou by byl rád, aby si zvolili ostatní	Ekvivalentní k suverenitě plus prvku konsensu
HDP	Bohatší národy si vyžadují více povolenek	Podobné konsensu
<i>Ad Hoc</i>	Některé národy potřebují zvláštní zřetel	Záleží na okolnostech

Tab. č. 3. Pravidla diferenciacie pro globální politiku klimatických změn [Rose et al., 1998: 31].

2.4. Společná, ale diferencovaná odpovědnost v kontextu trvale udržitelného rozvoje

Trvale udržitelný rozvoj lze definovat jako:

„...komplexní soubor strategií, které umožňují pomocí ekonomických prostředků a technologií uspokojovat lidské potřeby, materiální, kulturní i duchovní, při plném respektování environmentálních limitů. Aby to bylo v globálním měřítku současného světa možné, je nutné nově redefinovat na lokální, regionální i globální úrovni jejich socio-politické instituce a procesy.“ [Rynda, 2000].

Trvale udržitelný rozvoj tak má tři, resp. čtyři pilíře:

- ekonomický pilíř, který má status prostředku, protože v trvale udržitelném rozvoji nejde o toky (v takovém případě by byl ekonomický pilíř cílem), nýbrž o statky;
- environmentální pilíř, který má status limitu;
- sociální pilíř, v jehož rámci je zohledněna zvláště sociopolitická rovina, která má status cíle i prostředku zároveň (otevřená liberální občanská společnost), a zvláště lidská rovina, která má status cíle [Rynda, 2000].

Jaké místo v tom všem zaujímá princip společné, ale diferencované odpovědnosti? Princip společné, ale diferencované odpovědnosti patří (vedle základních hodnotových principů a takticko-technických principů) mezi strategické principy trvale udržitelného rozvoje, a dále se dělí na:

a) odpovědnost v prostoru;

i) odpovědnost v ochraně přírody a životního prostředí a jejich využití;

ii) odpovědnost ve vyváženosti lokální, regionální a globální;

b) odpovědnost v čase - vůči budoucím generacím za předání přírodního, kulturního a civilizačního dědictví (strategické a územní plánování);

c) odpovědnost v prostoru i v čase;

i) odpovědnost za obnovu a údržbu kulturní krajiny;

d) odpovědnost za stabilizaci a zlepšení sídelní struktury a udržení života na venkově [Rynda, 2005].

Cílem tohoto výčtu je především snaha poukázat na skutečnost, že princip společné, ale diferencované odpovědnosti má své předem dané místo uvnitř širšího celku, a podle toho by se mělo řídit i jeho uplatňování. Vyjdeme-li z předpokladu, že *taktikou* se rozumí jeden konkrétní postup, jak dosáhnout cíle, zatímco *strategií* se rozumí soubor konkrétních vhodných postupů (taktik), zvolený s ohledem na předem vytyčený cíl, ukazuje se princip společné, ale diferencované odpovědnosti za prvé jako prostředek i cíl zároveň, za druhé jako forma, která může mít různý obsah.

V souvislosti s problematikou trvale udržitelného rozvoje lze vůči principu společné, ale diferencované odpovědnosti namítnout, že, tím, že rozvojovým a rozvinutým zemím stanovuje odlišné povinnosti, propast mezi nimi nezmenšuje, nýbrž zvětšuje. Tento rozdíl je však posilován množstvím jiných faktorů, stojících mimo oblast trvale udržitelného rozvoje a princip společné, ale diferencované odpovědnosti. Ten naopak může napomoci ke zmírnění konfliktů mezi chudým Jihem a bohatým Severem [Honkonen, 2009: 10-11].

3. METODIKA

Praktická část této diplomové práce bude zaměřena na reálné uplatňování principu společné, ale diferencované odpovědnosti v oblasti řešení problematiky klimatických změn. Cílem praktické části je zjistit, do jaké míry a v jaké podobě je v této oblasti uplatňován princip společné, ale diferencované odpovědnosti. Metoda, která bude při tomto výzkumu uplatňována, bude **obsahová analýza dokumentů**. Přínos práce by měl spočívat v identifikaci překážek, které mohou stát v cestě vytvoření dokumentu, který by nahradil Kjótský protokol.

Metoda obsahové analýzy dokumentů je v tomto výzkumu uplatňována s plným vědomím toho, že se jedná o jednu z mnoha alternativních metod, které pro účely tohoto výzkumu připadají v úvahu (např. metoda zakotvené teorie (*grounded theory*)⁴³, metoda frekvenční analýzy či hermeneutická metoda).

3.1. Obsahová analýza dokumentů

Metoda obsahové analýzy dokumentů vychází z předpokladu, že obsah analyzovaných dokumentů je objevenán teprve v průběhu analýzy textu ze strany zkoumajícího, a to vzhledem ke konkrétnímu kontextu, který si analytik zvolí [Krippendorff, 2004: 19]. Tento předpoklad je založen na následujících skutečnostech:

- texty nemají cíl, resp. vlastnosti, které by byly nezávislé na čtenáři;
- texty nemají jeden jediný význam, který by bylo možné jako takový odhalit;
- význam textů nemusí být sdílený;
- význam či obsah textů hovoří o něčem jiném než jsou tyto texty;
- význam textů je relativní vzhledem ke konkrétním kontextům, diskursům nebo účelům - proto je také potřeba, aby si výzkumník zvolil kontext, v jehož rámci bude texty zkoumat, resp. zkonstruoval svět, v jehož rámci budou mít texty jeden konkrétní význam a přinesou odpověď na výzkumné otázky;

---

⁴³ Viz např. Strauss, A., Corbinová, J. (1999). *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert.

- povaha textů vyžaduje, aby analytik z textů vyvozoval závěry vzhledem k jejich zvolenému kontextu [Krippendorff, 2004: 22-25].

Konceptuální rámec obsahové analýzy tak sestává z následujících součástí:

- soubor textů, resp. data, která budou předmětem následné analýzy;
- výzkumné otázky, které budou pomocí analýzy textů zodpovězeny;
- kontext, který si analytik zvolil, a v jehož rámci má soubor textů určitý význam;
- analytický konstrukt, který operacionalizuje, co analytik ví o kontextu;
- „abduktivní“ závěry, které by měly odpovídat na výzkumné otázky - nejedná se o závěry deduktivní nebo induktivní, ale závěry, které postupují napříč logicky oddělenými oblastmi, resp. mezi dvěma různými druhy jednotlivin;
- ověřující důkaz, který obsahovou analýzu konečně ospravedlňuje [Krippendorff, 2004: 29-30].

Soubor textů, které budou předmětem analýzy, sestává z dokumentů *Ad hoc pracovní skupiny pro dlouhodobou spolupráci v rámci Úmluvy*⁴⁴, konkrétně pak návrhů, které v rámci této skupiny vznesly jednotlivé země. Důvodem této volby je skutečnost, že zatímco *Ad hoc pracovní skupina pro další závazky zemí Přílohy I v rámci Kjótského protokolu*⁴⁵ má za cíl dosáhnout dohody ohledně podoby budoucích závazků rozvinutých, průmyslových zemí, které ratifikovaly KP, prvně jmenovaná skupina má za cíl dosáhnout dohody ohledně podoby budoucích závazků zemí jak rozvinutých, tak rozvojových. Tímto zaměřením se podobá *Ad hoc pracovní skupině Berlínského mandátu*⁴⁶, jejíž náplní práce byla společná příprava textu Kjótského protokolu.

Výzkumné otázky, na které se výzkum v praktické části pokusí odpovědět, budou reflektovat skutečnost, že princip společné, ale diferencované odpovědnosti má za účel zajistit na jedné straně co nejširší participaci (*společná odpovědnost*), na druhé straně to, aby za globální environmentální problémy nesli odpovědnost především jejich původci, eventuálně pak ti z nich, kteří mají nejvíce prostředků (*diferencovaná odpovědnost*). Výzkumné otázky tedy lze formulovat následovně:

---

⁴⁴ *Ad Hoc Working Group on Long-term Cooperative Action under the Convention (AWG-LCA)*

⁴⁵ *Ad hoc Working Group on Further Commitments for Annex I Parties under the Kyoto Protocol (AWG-KP)*

⁴⁶ *Ad hoc Group on the Berlin Mandate (AGBM)*

Jakým způsobem je zajištěno, aby co nejvíce zemí přijalo závazné a konkrétní cíle redukce emisí?

Jaká argumentace je použita pro přesvědčování rozvojových zemí, aby se samy pokládaly za země rozvinuté?

Jak se na zajištění co největšího počtu zemí podílí diferenciací?

První dvě otázky se tak soustřeďují na to, co je všem společné, na identifikaci nějakého společného jmenovatele. Třetí otázka se oproti tomu soustřeďuje na rozdíly, na ty odlišnosti mezi jednotlivými účastníky, které jsou považovány za relevantní. Důvod, proč je společný aspekt pokryt dvěma výzkumnými otázkami, spočívá ve skutečnosti, že jedna věc je *obecně* vymezit okruh zemí, které mají přijmout určitý díl odpovědnosti, a druhá věc je *konkrétně* specifikovat, o jaké země se jedná (je totiž třeba si uvědomit, že rozvinuté jsou v podstatě všechny země, některá však více, některá méně), a jakým způsobem bude mezi tyto země odpovědnost rozdělena.

Výzkumné otázky tak splňují všechna čtyři kritéria, která na ně metoda obsahové analýzy klade: (a) lze na ně odpovědět zkoumáním souboru textů, prostřednictvím „abduktivních“ závěrů (nelze zde mechanicky použít induktivní postup, protože ne každý návrh se explicitně odvolává na princip společné, ale diferencované odpovědnosti, takže je potřeba stanovit si nějaké vodítko, podle kterého lze relevantní významy identifikovat); (b) nastiňují soubor hypotetických odpovědí, mezi nimiž si analytik vybírá (nelze na ně odpovědět ano/ne); (c) týkají se nedostupných fenoménů (zkoumají konkretizace abstraktního principu); (d) dovolují zneplatnění tím, že by byl vzat v úvahu jiný způsob sledování nebo doložení výskytu vyvozeného fenoménu [Krippendorff, 2004: 32-33].

Kontext analýzy představuje rámec, uvnitř kterého texty získávají význam. Kontext obsahuje všechny znalosti, které výzkumník při analýze textu uplatňuje, resp. specifikuje svět, ve kterém se zkoumané texty vztahují k výzkumným otázkám. Kontext má dvě podoby: síť stabilních korelací, které spojují texty s možnými odpověďmi na výzkumné otázky na straně jedné, a „přispívající podmínky“ (*contributing conditions*), které tyto korelace ovlivňují na straně druhé [Krippendorff, 2004: 33-34].

Analytický konstrukt operacionalizuje to, co je známo o kontextu. Analytický kontext zajišťuje, že analýza daných textů modeluje kontext, ve kterém se texty používají, resp. že texty jsou zpracovány s odkazem na to, co je známé o jejich

používání. Analytický konstrukt má podobu více či méně komplexních tvrzení „jestliže-pak“ [Krippendorff, 2004: 35-36]. Analytický konstrukt osvětluje proces vyvozování závěrů z textu. Jinými slovy řečeno, texty a to, co z nich vyplývá, jsou na sobě logicky nezávislé, tudíž je třeba každý pokus o překlenutí této mezery nějak zdůvodnit, a toto zdůvodnění musí být podloženo znalostí kontextu analyzovaných textů. Analytický konstrukt tedy představuje určitý model vztahů mezi texty, a současně s tím i cíl zamýšlených závěrů, resp. to, co chce analytik vědět o kontextu [Krippendorff, 2004: 171-172]. Úspěch obsahové analýzy tedy závisí na validitě analytických konstruktů, které utvářejí její závěry [Krippendorff, 2004: 89].

V otázce toho, jakým způsobem logicky vztáhnout analyzovaná data ke kontextu, je vzhledem k tématu této práce nejrelevantnější kategorie *Standardy* a podskupina *Identifikace*. Identifikace mají za cíl postihnout „co je“, tedy provést určitou klasifikaci obsahu [Krippendorff, 2004: 54-55], v případě této práce to bude klasifikace způsobů, jakými by v úsilí o zmírňování změn klimatu měla být rozdělena odpovědnost mezi jednotlivé země. V této souvislosti je třeba poznamenat, že tento výzkum pracuje s předpokladem, že v případě principu společné, ale diferencované odpovědnosti sice neexistuje (a zřejmě ani existovat nemůže) nějaký jednotný standard, který by definoval, co ještě je, resp. co už není CBDR, na druhou stranu je však díky rešerším odborné literatury v teoretické části možné identifikovat určité rysy, které je možné napříč jednotlivými konkretizacemi CBDR sledovat.

Použití metod obsahové analýzy jakožto nástroje k testování hypotéz se zdá být v rozporu s výše uvedeným tvrzením, že obsah není inherentní součástí textu, na druhou stranu, je-li tento postup určen pouze k získání závěrů, které jsou dále podrobeny např. srovnání, kteréžto má teprve vést k ověření hypotézy, je legitimní, jedná se pouze o takový design výzkumu, který hranice obsahové analýzy překračuje. Do této kategorie patří také *srovnávání podobných jevů získaných z různých textových souborů*. Výzkumník v tomto případě rozdělí soubor zkoumaných textů podle určitého kritéria (např. časového zařazení, původce či zdroje, typu adresátů apod.) na několik částí, a na každou z nich následně uplatňuje stejnou metodu obsahové analýzy. Srovnává tedy nikoli rozdílné vlastnosti textů, nýbrž rozdílné závěry učiněné na základě jejich analýzy, což jsou však vlastnosti předpokládaného kontextu, nikoli vlastnosti přímo vysledované [Krippendorff, 2004: 93]. V případě tohoto výzkumu je důvodem volby tohoto postupu skutečnost, že konkretizace principu společné, ale diferencované odpovědnosti bude

sledována napříč dokumenty vyznačujícími se různou mírou obecnosti a částečně i různým zaměřením (trvale udržitelný rozvoj, klimatické změny), jejichž výpovědní hodnota je proto velmi různorodá.

Aplikace standardů za účelem identifikace zahrnuje dva kroky: (a) srovnání proměnné, tedy toho, co zkoumané texty představují, s daným či předpokládaným standardem; (b) úsudek ohledně toho, co to znamená. Obecně platí, že analytické konstrukty pro používání standardů vycházejí ze „ztělesněných praktik“ (*embodied practices*), které jsou, v tom rozsahu, nakolik je instituce prosazují či vymáhají, neměnné. Využití uplatňovaných praktik, získaných z kontextu, jakožto zdroje jistoty při vytváření analytického konstruktů, resp. jakožto argumentu pro reprezentativnost závěrů získaných z těchto praktik, se však setkává s jedním problémem. Pokud má obsahová analýza odpovídat na otázku, kterou lze zodpovědět skrze přímé pozorování, stává se nadbytečnou. Tuto námitku lze však vyvrátit poukazem na skutečnost, že cíl obsahové analýzy překračuje interpretativní schopnosti jednotlivce, kódování není totéž co zobecnění interpretací textu od množství čtenářů. Závěry obsahové analýzy tak nejsou deduktivní nebo induktivní, nýbrž „abduktivní“ [Krippendorff, 2004: 179-180].

Vzhledem k tématu práce však považuji za důležité zahrnout do analytického konstruktů, vedle ztělesněných praktik, i *operacionalizované znalosti*, které již analytik ohledně zkoumaných textů má, především pak znalostí ohledně stálých vlastností textu (např. původce či zdroj textu, adresáti apod.) [Krippendorff, 2004: 90]. V této souvislosti je důležitá skutečnost, že princip společné, ale diferencované odpovědnosti představuje poměrně nový pojem, ohledně jehož přesného obsahu doposud nepanuje shoda, a který se současně objevil ve dvou typech textů, totiž dokumentech věnovaných problematice trvale udržitelného rozvoje na jedné straně, a problematice klimatických změn na straně druhé. Na základě toho bude vhodné, aby do kontextu či analytického konstruktů zkoumaných textů byly zahrnuty některé další dokumenty, které vzniku těchto textů předcházely nebo s těmito texty nějak souvisí.

Praktická část tedy bude věnována nejprve obecnějším textům věnovaným trvale udržitelnému rozvoji, a až následně více či méně konkrétním textům věnovaným problematice klimatických změn. Zvláštní pozornost pak bude v tomto ohledu věnována Akčnímu plánu z Bali jakožto východisku další diskuse uvnitř Ad hoc pracovní skupiny pro dlouhodobou spolupráci v rámci Úmluvy.

3.2. Design výzkumu

Design výzkumu v případě obsahové analýzy sestává ze tří, resp. šesti kroků.

- Vytváření dat z prvotních textů, které se řídí následujícím postupem:
  - vytváření jednotek (*unitizing*), resp. segmentů textu, které jsou předmětem analýzy; analytik musí v tomto případě umět obhájit metodu, kterou za účelem vytváření jednotek zvolil, resp. musí dokázat, že informace, které jsou pro analýzu potřeba, jsou obsaženy v souboru jednotek analýzy, nikoli ve vztazích mezi nimi;
  - vytváření vzorku (*sampling*) má za cíl omezit množství pozorování na menší podskupinu jednotek, která je reprezentativní vzhledem k souboru všech jednotek, takže analýza této podskupiny by měla vést ke stejným výsledkům jako analýza celého souboru;
  - pořizování záznamu/kódování (*recording/coding*) převádí data do analyzovatelné formy, resp. přisuzuje jednotlivým pozorováním určitou interpretaci;
  - redukce dat spočívá v odstranění duplicit prostřednictvím vyjádření frekvence výskytu sledovaných jevů. Vždy by však mělo platit, že by touto redukcí nemělo docházet ke ztrátě informací, resp. že z jednoho zastoupení by mělo být možné odvodit další.
- Vyvozování kontextuálních fenoménů již překračuje hranici mezi deskriptivními daty a jejich významem v rámci kontextu, který si analytik zvolil. Výsledné závěry jsou odlišné od závěru deduktivních či induktivních, tudíž si žádají podpůrné důkazy, poskytované skrze analytické konstrukty, které jsou podloženy vším, co je známo o kontextu.
- Vyprávění odpovědí na výzkumné otázky ve formě srozumitelné pro ostatní [Krippendorff, 2004: 83-85].

3.2.1. Vytváření jednotek

Vytvářením jednotek, tedy rozlišováním určitých autonomních celků v rámci textů, se odpovídá na otázku, co přesně bude předmětem pozorování. Při vytváření jednotek je

tedy důležité v textu rozlišovat kontinuitu na jedné, a zlomy na druhé straně. Vzhledem k zaměření výzkumu považují za nejvhodnější rozlišovat v rámci textů vzorkové jednotky (*sampling units*). Ty jsou rozlišovány za účelem zahrnutí nebo vyloučení textu z analýzy, a pokud mezi nimi existují spojitosti, nevedou ke zkreslení. Všechny relevantní informace jsou obsaženy v jedné jednotce a pokud tomu tak není, tak jejich opomenutí analýzu nijak neochuzuje. Vzorkové jednotky jsou větší než jednotky záznamové/kódovací (*recording/coding units*) a oproti kontextuálním jednotkám (*context units*) mají jasné hranice [Krippendorff, 2004: 97-103]. Důvodem volby vzorkových jednotek je skutečnost, že vzhledem k tomu, že předmětem zájmu analýzy jsou postoje jednotlivých zemí, jsou záznamové/kódovací jednotky příliš malé, kontextové jednotky příliš omezené.

3.2.2. Vytváření vzorku

Cílem vytvoření vzorku je vybrat z „populace“ textů určitý počet „jedinců“, který bude reprezentovat celou populaci, a jehož dalším zkoumáním bude zodpovězena výzkumná otázka. Aby však byl vzorek vůči populaci skutečně reprezentativní, resp. aby jeho výběr nezkresloval odpověď na výzkumnou otázku, mělo by vytváření vzorku probíhat podle určitého plánu (*sampling plan*) [Krippendorff, 2004: 111].

V případě této práce platí, že jednotky, které mohou být do vzorku zahrnuty, nejsou informativní všechny ve stejné míře, takže výsledný vzorek bude funkcí toho, co je známo o výskytu informací v textu, a také to, že populace textů nemá počitatelné množství jedinců, neboť předmětem zkoumání jsou informace týkající se určitého tématu, konkrétně principu společné, ale diferencované odpovědnosti [Krippendorff, 2004: 114].

Odpovídajícím postupem je tedy vytváření vzorku na základě relevance (*relevance sampling*) neboli účelové vytváření vzorku (*purposive sampling*), při kterém analytik vybírá všechny jednotky, které napomáhají zodpovězení výzkumné otázky. Analytik v tomto případě postupuje podle určité pojmové hierarchie, přičemž systematicky snižuje počet jednotek, které budou předmětem další analýzy. Otázka reprezentativnosti vzorku vyvstává nikoli vzhledem k populaci všech možných textů, nýbrž vzhledem ke všem relevantním jednotkám, ze kterých byl vzorek vytvořen [Krippendorff, 2004: 119]

3.2.3. Pořizování záznamu/kódování

Pořizování záznamu označuje činnost, kdy analytik interpretuje to, co čte, resp. tuto svou zkušenost vyjadřuje ve formálních pojmech analýzy. Kódování pak označuje situaci, kdy se tato činnost řídí pravidly, která jsou nezávislá na pozorovateli [Krippendorff, 2004: 126]. Kategorie, které z procesu pořizování záznamu/kódování vzejdou, se musí vzájemně vylučovat a být vyčerpávající, žádná jednotka analýzy nesmí být vyloučena z důvodu nedostatku deskriptivních pojmů [Krippendorff, 2004: 132].

Z možných nástrojů, které analytici používají k vystižení významů textu, bude v případě tohoto výzkumu nejrelevantnější „simulace interview“ (*simulation of interviewing*), kdy se analytik nejprve seznámí s textem, a až následně mu klade předdefinované otázky. Každá otázka je jedna proměnná, počet možných odpovědí je počet hodnot proměnné [Krippendorff, 2004: 139-140]. Otázky, které budou pokládány zkoumaným textům, vychází z předpokladu, že smyslem principu společné, ale diferencované odpovědnosti je získat ke spolupráci více zemí, než v by tomu bylo případě jednotných pravidel pro všechny. K tomu je zapotřebí, aby byly v rámci CBDR zohledňovány všechny relevantní aspekty, které jednotlivé účastníky odlišují, přičemž zvláštní pozornost je třeba věnovat tomu, aby odpovědnost nesli především ti, kdo problém způsobili (princip „znečišťovatel platí“), neboť o rozdělení odpovědnosti jde v rámci CBDR především.

Proměnné, které budou sledovány v této práci, budou *nominální proměnné*. Hodnoty proměnných se budou vzájemně vylučovat, aby se pak vzájemně vylučovaly i záznamové jednotky. Sledované proměnné budou proměnné „omezené“ (*limited*), neboť v rámci textů věnovaných problematice trvale udržitelného rozvoje i klimatických změn budou mít omezený počet alternativních hodnot [Krippendorff, 2004: 155-156].

4. PRAKTICKÁ ČÁST

4.1. Dokumenty věnované problematice trvale udržitelného rozvoje

4.1.1. Deklarace z Ria o životním prostředí a rozvoji⁴⁷

Deklarace z Ria o životním prostředí a rozvoji představuje jeden z výstupních dokumentů Konference OSN o životním prostředí a rozvoji⁴⁸, tzv. Summitu Země, který se konal 3.-14. července 1992 v brazilském Riu de Janeiro.

Z hlediska zaměření této práce je Deklarace z Ria významná tím, že v ní byl poprvé explicitně zmíněn pojem „společná, ale diferencovaná odpovědnost“ (viz Zásada 7 - *„Vzhledem k odlišné míře, jíž státy přispívají ke globálnímu zhoršování stavu životního prostředí, mají tyto státy společnou, ale diferencovanou zodpovědnost. Vyspělé země uznávají svou odpovědnost za snahu o trvale udržitelný rozvoj, berouce v úvahu důraz, který jejich společnosti kladou na otázky globálního životního prostředí s ohledem na technologické a finanční zdroje, které mají k dispozici.“*). Definice CBDR, se kterou pracuje Deklarace z Ria, je tedy založena na zátěži, kterou na životní prostředí vyvíjí rozvinuté země, a to v současnosti, nejedná se o jejich historickou odpovědnost. Odpovědnost v čase je tak v Deklaraci z Ria uplatňována spíše směrem do budoucna (viz Zásada 3 - *„Právo na rozvoj musí být naplňováno tak, aby odpovídalo potřebám současných a budoucích generací, pokud jde o stav životního prostředí.“*), přičemž rozvoj je v této souvislosti povýšen na právo.

Přestože Deklarace z Ria přisuzuje odpovědnost rozvinutým zemím jako celku, konkrétní povinnosti se týkají téměř výhradně jednotlivých států, a z tohoto pohledu mezi nimi nejsou činěny žádné rozdíly, dá se tedy říct, že v tomto případě je deklarace velmi rovnostářská. Současně však státní suverenitě stanovuje určitá omezení, neboť klade velký důraz na taková opatření na národní úrovni, která zamezí vzniku škod na straně sousedních zemí (viz Zásada 2 - *„...státy mají plné právo užívat své vlastní zdroje ve shodě s vlastní politikou péče o životní prostředí a rozvoj, a zároveň jsou zodpovědné za to, aby činnosti, které spadají pod jejich jurisdikci nebo kontrolu, nepoškozovaly*

---

⁴⁷ *Rio Declaration on Environment and Development*

⁴⁸ *United Nations Conference on Environment and Development (UNCED)*

životní prostředí jiných států nebo území, která pod jejich státní jurisdikci nespádají.“). V této souvislosti je velmi důležitá informovanost, ať už o stavu životního prostředí jako takového, nebo o aktivitách, které jsou pro životní prostředí potenciálně nebezpečné (viz Zásada 18 - *„Státy musí okamžitě uvědomit druhé státy o jakékoliv přírodní katastrofě, která by pravděpodobně mohla vyvolat náhlé škodlivé účinky na životním prostředí těchto států. Mezinárodní společenství musí vynaložit veškeré úsilí, aby pomohlo zemím takto postiženým.“* a Zásada 19 - *„Státy musí předem a včas uvědomit a řádně informovat druhé - potenciálně postižené - státy o aktivitách, které mohou mít závažné negativní ekologické účinky přesahující hranice státu, a musí s těmito státy včas a v dobré víře věc konzultovat.“*).

Případná spolupráce mezi jednotlivými zeměmi má za cíl dosažení určité formy soběstačnosti v podobě dosažení trvale udržitelného rozvoje na národní úrovni (viz Zásada 9 - *„Státy by měly spolupracovat tak, aby byly posíleny jejich vlastní schopnosti dosáhnout trvale udržitelného rozvoje; budou proto zvyšovat vzájemné porozumění formou výměny vědeckých a technologických poznatků, klást důraz na rozvoj, přizpůsobování, rozšiřování a transfer technologií, včetně technologií nových a inovovaných.“*). Z hlediska konkrétních opatření Deklarace identifikuje dva hlavní problémy, jeden typický pro rozvinuté, druhý pro rozvojové země (viz Zásada 8 - *„S cílem dosáhnout udržitelného rozvoje a lepší kvality života pro všechny lidi by státy měly omezit a vyloučit neudržitelné modely výroby a spotřeby a zavádět vhodná demografická opatření.“*). Představa soběstačnosti, se kterou pracuje Deklarace z Ria, tak nepřímě odmítá takovou představu společné, ale diferencované odpovědnosti, která může např. v otázce ekologické stopy připustit existenci ekologických „dlužníků“ a „věřitelů“, pokud při tom nebude využíváno více biologicky produktivních ploch, než je součet všech biologicky produktivních ploch Země. Deklarace z Ria tedy chápe environmentální pilíř trvale udržitelného rozvoje jako v zásadě nepřekročitelný limit, který je třeba na všech úrovních a za všech okolností respektovat (viz Zásada 4 - *„V zájmu dosažení trvale udržitelného rozvoje musí ochrana životního prostředí tvořit nedílnou součást procesu rozvoje a nemůže být chápána odděleně.“*). K tomu je vhodné používat průřezové nástroje ochrany životního prostředí (viz Zásada 17 - *„Hodnocení vlivu činností na životní prostředí (EIA) jako nástroj uplatňovaný na celostátní úrovni musí být aplikováno na ty navrhované aktivity, které by pravděpodobně mohly mít závažný negativní dopad na životní prostředí a které jsou předmětem rozhodování*

odpovídajících státních orgánů.“), s čímž souvisí skutečnost, že Deklarace se konkrétně nevěnuje žádné ze složek životního prostředí. Diferenciace na národní úrovni je přípustná jen co se týká prostředků, nikoli cílů, protože každý stát by měl usilovat o dosažení trvale udržitelného rozvoje (viz Zásada 11 - „Státy musí vytvořit účinnou legislativu týkající se životního prostředí. Ekologické normy, cíle a priority řízení péče o životní prostředí by měly odrážet ty kontexty životního prostředí a rozvoje, ke kterým se vztahují.“). Prostředky k dosažení trvale udržitelného rozvoje by však měly být voleny s ohledem na kontext, ke kterému se vztahují, dá se tedy říct, že Deklarace odmítá taková opatření, která se snaží o změnu např. v environmentálním (ochrana životního prostředí) a sociálním pilíři (vymýcení chudoby) současně.

Vedle principu „znečišťovatel platí“, který se vztahuje jak na národní, tak na mezinárodní úroveň (viz Zásada 13 - „Státy musí vytvořit vlastní právní systém týkající se závazků a náhrad poskytovaných obětem znečištění nebo jiných ekologických škod. Státy musí také urychleně a rozhodnějším způsobem spolupracovat na dalším rozvíjení mezinárodního práva týkajícího se závazků a náhrad za negativní účinky ekologických škod způsobených oblastem mimo jurisdikci těchto států aktivitami provozovanými v rámci jejich vlastní jurisdikce nebo kontroly.“ a Zásada 16 - „Státní úřady by měly usilovat o to, aby výdaje na životní prostředí braly v úvahu mezinárodní souvislosti, aby byly využívány ekonomické nástroje a aby bylo dodržováno pravidlo, že náklady související se znečištěním by měl v zásadě nést znečišťovatel; přitom by měl být brán ohled na veřejný zájem a neměly by být narušovány mezinárodně obchodní vztahy a investiční aktivity.“), se klade důraz také na princip prevence. Žádná hrozba, pokud se jí tedy nepodaří předejít (viz Zásada 15 - „Státy musí za účelem ochrany životního prostředí přijímat podle svých schopností preventivní přístupy.“), by se alespoň neměla šířit dále z místa svého vzniku (viz Zásada 14 - „Státy by měly rozvíjet účinnou spolupráci s cílem znesnadnit nebo zamezit přemísťování a přenos aktivit a látek, které způsobují vážné ekologické škody, nebo jsou pokládány za škodlivé lidskému zdraví.“), resp. by za ni a za případné škody, ke kterým povede, měl nést odpovědnost její původce. S principem prevence dále souvisí princip předběžné opatrnosti (viz Zásada 15 - „Tam, kde hrozí vážná nebo nenapravitelná škoda, nesmí být nedostatek vědecké jistoty zneužit pro odklad účinných opatření, která by mohla zabránit poškození životního prostředí.“).

V neposlední řadě má každý stát odpovědnost informovat o svých aktivitách v environmentální oblasti nejen své sousedy (Zásada 18 a 19), ale i své občany, navíc by měl podporovat jejich účast v rozhodovacích procesech (viz Zásada 10 - *„Otázky životního prostředí se nejlépe řeší za účasti všech zainteresovaných občanů na všech úrovních. Na národní úrovni musí mít každý jednotlivec řádný přístup k informacím týkajícím se životního prostředí, které jsou v držení úřadů, včetně informací o nebezpečných látkách a činnostech probíhajících v jejich společenství; musí mít také možnost se podílet na rozhodovacím procesu. Státy musí podporovat a napomáhat rozvoji vědomí a účasti veřejnosti tím, že budou v širokém měřítku zpřístupňovat informace. Musí být umožněn efektivní přístup k právním a administrativním aktům, včetně vyrovnání a odškodnění.“*).

Představa odpovědnosti má v Deklaraci z Ria charakter jak vertikální (osa občan-stát-region), tak horizontální či globální (odpovědnost státu v rámci světového společenství), kde jsou nejprve uznány rozdíly mezi jednotlivými zeměmi, zvláště pak mezi zeměmi rozvinutými a rozvojovými (viz Zásada 11 - *„Normy používané v jedné zemi nemusí být vhodné pro jiné země, především pro země rozvojové, neboť jim mohou způsobit nečekané ekonomické a sociální výdaje.“* a zvláště pak Zásada 6 - *„Mimořádná pozornost musí být věnována zvláštnímu postavení a potřebám rozvojových zemí, především těch nejméně rozvinutých a těch, jež jsou v oblasti životního prostředí nejzranitelnější. Mezinárodní akce na poli životního prostředí a rozvoje by též měly odpovídat zájmům a potřebám všech zemí.“*). Zvláštní pozornost je pak věnována boji proti chudobě (viz Zásada 5 - *„Všechny státy a všechny národy musí spolupracovat na základním úkolu - odstranění chudoby, což je neodmyslitelný předpoklad pro trvale udržitelný rozvoj; musí spolupracovat tak, aby se zmenšovaly rozdíly v životní úrovni a aby se více vycházelo vstříc potřebám většiny lidí na zeměkouli.“*), který v sobě obsahuje jasně rovnostářské prvky, protože žádá mj. také zmenšování rozdílů v životní úrovni. V Deklaraci z Ria se na jednu stranu klade důraz na potřeby (viz Zásada 6), na druhou stranu se nepřímou zdůrazňuje, že se jedná o potřeby základní, nikoli takové, které vedou k neudržitelným vzorcům výroby a spotřeby (viz Zásada 8).

V rozporu s koncepcí trvale udržitelného rozvoje je však cíl ekonomického růstu (viz Zásada 12 - *„Státy by měly spolupracovat s cílem vytvořit opěrný a otevřený*

mezinárodní ekonomický řád, který by vedl ve všech zemích k ekonomickému růstu a trvale udržitelnému rozvoji, a tím by umožnil lepší řešení problémů poškozování životního prostředí. Ekologicky cílená opatření v obchodní politice by neměla být prostředkem svévolné nebo neoprávněné diskriminace nebo skrytého omezování mezinárodního obchodu. Je třeba se vyhybat jednostranným akcím, jejichž cílem je vypořádat se s ekologickými dopady, které jsou mimo jurisdikci dovážející země. Environmentální opatření řešící globální ekologické problémy nebo problémy přesahující hranice států by měla být pokud možno přijímána na základě mezinárodního konsensu.“), neboť ekonomický pilíř trvale udržitelného rozvoje má být prostředkem, nikoli cílem, navíc představa ekonomického růstu jako taková je trvale neudržitelná.

4.1.2. Deklarace z Johannesburgu o udržitelném rozvoji⁴⁹

Deklarace z Johannesburgu o udržitelném rozvoji představuje jeden z výstupních dokumentů Světového summitu o udržitelném rozvoji⁵⁰, který se konal 26. srpna až 4. září 2002 v jihoafrickém Johannesburgu.

Při analýze Deklarace z Johannesburgu je třeba mít na paměti, že cílem WSSD bylo především zmapovat pokrok, kterého bylo za posledních deseti let dosaženo v implementaci výstupů UNCED. Výsledky WSSD proto nejsou tak ambiciózní, spíše v nich jde o identifikaci problematických oblastí, eventuálně o předložení nových témat, kterými je potřeba se do budoucna zabývat [Honkonen, 2009: 75].

V Deklaraci z Johannesburgu není zmíněn pojem *společná, ale diferencovaná odpovědnost*, ani jiné principy trvale udržitelného rozvoje, lze se však domnívat, že ohledně těchto principů panuje shoda s Deklarací z Ria.

Co se týká konkrétních podob odpovědnosti, v úvodu (viz odstavec 3 - *„Při zahájení tohoto Summitu se na nás obrátily děti světa s (...) myšlenkou, že budoucnost náleží jim a v souladu s tím nás vyzvaly k tomu, abychom svými opatřeními zajistili, že tento svět zdědí bez nedůstojností a nečestností vyvolaných chudobou, degradací životního prostředí a neudržitelným rozvojem.“*) i závěru (viz odstavec 37 - *„Z afrického*

---

⁴⁹ Johannesburg Declaration on Sustainable Development

⁵⁰ World Summit on Sustainable Development (WSSD)

kontinentu (...) slavnostně slibujeme národům světa a generacím, které nepochybně zdědí tuto zemi, že jsme rozhodnutí zajistit uskutečnění naší společné naděje na udržitelný rozvoj.“) deklarace je zmíněna odpovědnost v čase, konkrétně pak odpovědnost vůči budoucím generacím. Deklarace z Johannesburgu tedy, stejně jako Deklarace z Ria, nepřipisuje rozvinutým zemím odpovědnost za jejich minulé činy. Odpovědnost v prostoru je pochopena především jako odpovědnost rozvinutých zemí vůči zemím rozvojovým.

Odstavec 11 (*„...vymýcení chudoby, změna vzorců spotřeby a výroby a ochrana a řízení základny přírodních zdrojů pro hospodářský a sociální rozvoj jsou zastřešujícími cíli a nezbytnými požadavky pro udržitelný rozvoj.“)* lze chápat jednak jako identifikaci nejzávažnějšího problému pro každý z pilířů trvale udržitelného rozvoje (sociální, ekonomický, environmentální), jednak jako stanovení hlavních úkolů především pro rozvinuté země.

Odstavec 12 (*„Hluboká dělicí linie, která dělí lidskou společnost na bohaté a chudé a stále se zvětšující rozdíl mezi rozvinutými a rozvojovými zeměmi, představuje velkou hrozbu pro celosvětovou prosperitu, bezpečnost a stabilitu.“)* může být pochopen jako požadavek po přerozdělení bohatství, resp. požadavek, aby toto bohatství bylo využito lepším způsobem (viz odstavec 21 - *„...celosvětová společnost má prostředky a je vybavena zdroji k řešení problémů vymýcení chudoby a udržitelného rozvoje, kterým čelí celé lidstvo. Společně učiníme další zvláštní kroky k zajištění toho, aby tyto dostupné zdroje byly využívány ve prospěch lidstva.“)*). Celosvětové nerovnosti se mohou v důsledku globalizace (viz odstavec 14 - *„Avšak přínosy a náklady spojené s globalizací jsou rozdělovány nerovnoměrně a rozvojové státy čelí zvláštním potížím při plnění této výzvy.“)*, ještě více utvrdit (viz odstavec 15 - *„Riskujeme, že dojde k utvrzení těchto celosvětových nerovností a pokud nezačneme jednat tak, aby došlo k zásadním změnám, mohou chudí tohoto světa ztratit důvěru ve své představitele a demokratické systémy...“)*). Řešení problematické situace rozvojových zemí je spatřováno v poskytování rozvojové pomoci (viz odstavec 22 - *„...vyzýváme rozvojové státy, které tak dosud neučinily, aby vyvinuly konkrétní úsilí ke splnění mezinárodně dohodnuté úrovně oficiální rozvojové pomoci...“)*, což je v podstatě také určitá forma přerozdělení bohatství. Neřeší se však tradiční problém, zda se rozvojová pomoc dostane k těm, kdo ji skutečně potřebují. Zajímavé je však její zdůvodnění, na jedné straně etické (vícekrát

je v textu odkazováno na lidskou důstojnost a její nedělitelnost), na druhé straně pragmatické (viz odstavec 12). Deklarace tak v sobě obsahuje skrytý předpoklad, že celá společnost je silná natolik, nakolik je silný její nejslabší článek.

S odkazem na lidskou důstojnost souvisí odstavec 18, který lze chápat jako výčet všeho, co spadá pod kategorii základních potřeb (čistá voda, hygiena, přiměřené přístřeší, energie, zdravotní péče, potravní bezpečnost). Poněkud netypicky je mezi základními potřebami uvedena i ochrana biologické rozmanitosti. Odstavec 19 lze chápat jako výčet těch jevů, které v žádném případě nelze tolerovat, tedy nelze v jejich případě dělat rozdíly mezi jednotlivými účastníky (chronický hlad, podvýživa, okupace, ozbrojené konflikty, nezákonné nakládání s narkotiky, organizovaný zločin, korupce, přírodní katastrofy, nezákonné obchodování se zbraněmi, obchod s lidmi, terorismus, nesnášenlivost, rasová, etnická a náboženská nenávisť, xenofobie, endemické, přenosné a vleklé nemoci). Oba tyto výčty jsou významné především v tom, že poukazují na konkrétní, lokální problémy, které mohou být při sledování globálních problémů, např. při ochraně biologické rozmanitosti, přehlíženy.

Z rozvojových zemí je zvláštní pozornost věnována SIDS a LDC (viz odstavec 24), o zvláštním zacházení tedy v případě Deklarace z Johannesburgu nerozhoduje např. geografická poloha, nýbrž členství v mezinárodní organizaci.

Oproti Deklaraci z Ria se Deklarace z Johannesburgu více věnuje sociálnímu a ekonomickému pilíři trvale udržitelného rozvoje. Výhradně environmentálnímu pilíři se věnuje pouze odstavec 13 (*„Celosvětové životní prostředí nadále trpí. Pokračuje ztráta biologické rozmanitosti, nadále jsou vyčerpány zásoby ryb, desertifikace pohlcuje stále více úrodné půdy, nepříznivé vlivy změny klimatu jsou již zřejmé, přírodní pohromy jsou stále častější a ničivější a rozvojové země jsou stále zranitelnější a znečištění vzduchu, vody a moří nadále okrádá miliony lidí o slušný život.“*), oproti obsahu Deklarace z Ria se však tolik nezaměřuje na znečišťování (které představuje spíše lokální či regionální problém), nýbrž na poškozování životního prostředí obecně (což už je problém globální, často plynoucí z tzv. tragédie občiny), a to zvláště ve vztahu ke zdrojům lidské obživy.

Deklarace z Johannesburgu oproti Deklaraci z Ria také nespecifikuje povinnosti pro jednotlivé úrovně rozhodování, tedy jaké povinnosti by měly mít např. jednotlivé státy. Oproti důrazu na informovanost a účast občanů v rozhodovacích procesech však

klade důraz na zapojení tzv. *majorgroups*, důležitých společenských skupin, zvláště pak žen (odstavec 20) a původního obyvatelstva (odstavec 25), což lze z hlediska diference hodnotit pozitivně.

Spolupráce pro dosažení trvale udržitelného rozvoje by se měl účastnit nejen veřejný, ale také soukromý sektor, a to především v podobě tzv. společenské odpovědnosti (viz odstavec 27 - „*Souhlasíme s tím, že při sledování svých legitimních zájmů má soukromý sektor, včetně velkých i malých společností, povinnost přispívat k rozvoji spravedlivých a udržitelných komunit a společností.*“). Zvláštní pozornost je v této souvislosti věnována nadnárodním společnostem (viz odstavec 29 - „*Souhlasíme s tím, že je nutno posílit odpovědnost nadnárodních společností, k čemuž by mělo dojít v rámci transparentního a stabilního regulačního prostředí.*“). Deklarace z Johannesburgu oproti Deklaraci z Ria nezdůrazňuje potřebu dosažení soběstačnosti, resp. trvalé udržitelnosti na národní úrovni, podporuje však dosažení ekonomické soběstačnosti jednotlivců (viz odstavec 28 - „*...souhlasíme s poskytováním pomoci ke zvýšení tvorby výdělečných pracovních příležitostí...*“).

4.2. Dokumenty věnované problematice klimatických změn

4.2.1. Rámcová úmluva OSN o klimatických změnách⁵¹

Rámcová úmluva OSN o klimatických změnách představuje, vedle Deklarace z Ria, další z výstupních dokumentů UNCED. Tato skutečnost je částečně patrná i v tom, že Rámcová úmluva přebírá téměř v totožném znění Zásadu 2 a 11 Deklarace z Ria. V platnost Rámcová úmluva vstoupila 21. března 1994. Podle Článku 23 vstupuje Rámcová úmluva v platnost 90. den poté, co je ratifikována ze strany celkem padesáti zemí.

Cílem Rámcové úmluvy je „*stabilizace koncentrací skleníkových plynů v atmosféře na úrovni, která by umožnila předejít nebezpečným důsledkům interakce lidstva a klimatického systému. Této úrovně by mělo být dosaženo v takovém časovém úseku, který umožní ekosystémům přizpůsobit se přirozenou cestou změně klimatu, přičemž by nebyla ohrožena produkce potravin a ekonomický rozvoj by mohl*

---

⁵¹ *United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC)*

pokračovat trvale udržitelným způsobem.“ (Článek 2). Cíl Rámcové úmluvy tak odkazuje jak na opatření ke zmírňování klimatických změn, tak na adaptační opatření, která budou úspěšná jen za předpokladu, že klimatické změny nebudou příliš prudké, resp. budou zmírňovány.

V Rámcové úmluvě se, kromě termínu „společná, ale diferencovaná odpovědnost“, objevuje již v prvním odstavci preambule také termín „společný zájem lidstva“ (*common concern of humankind*), a to v souvislosti se změnou zemského klimatu a jeho nepříznivými důsledky.

Z hlediska konceptu společenského rozhodovacího cyklu⁵² se Rámcová úmluva netýká pouze fáze formulace, příp. implementace opatření, ale částečně také fáze uznání problému (viz preambule - *„Smluvní strany (...) znepokojeny tím, že lidské činnosti značně zvyšují koncentrace skleníkových plynů v atmosféře, že tento nárůst dále zesiluje přirozený skleníkový efekt, což povede v průměru k dalšímu oteplování zemského povrchu a atmosféry, a pravděpodobně nepříznivě ovlivní přirozené ekosystémy a lidstvo...“*).

Z hlediska principu společné, ale diferencované odpovědnosti je důležité, jaké aspekty se promítají do procesu diferenciací. Rámcová úmluva provádí tradiční dělení na země rozvinuté a rozvojové, přičemž větší díl odpovědnosti náleží zemím rozvinutým, neboť tyto země mají historickou odpovědnost za současný stav, a oproti rozvojovým zemím se nachází ve vysokém či alespoň dostatečném stupni rozvoje, takže jejich emise nejsou ospravedlněny jejich potřebou rozvoje. Z toho následně plyne závazek rozvinutých zemí zaujmout vedoucí postavení v procesu zmírňování klimatických změn (viz preambule - *„Smluvní strany (...) zaznamenávají, že největší podíl na dřívějších a současných globálních emisích mají rozvinuté země, že množství emisí na obyvatele je v rozvojových zemích stále relativně malé a že podíl rozvojových zemí na globálních emisích bude narůstat, aby mohly být uspokojeny jejich sociální a rozvojové potřeby...“* a *„Smluvní strany (...) uznávají rovněž jako potřebné, aby rozvinuté země okamžitě, pružným způsobem a na základě jasných priorit učinily první kroky směrem ke komplexním strategiím vůči změně klimatu na globální, národní, a kde je tak dojednáno, na regionální úrovni, které by braly v úvahu všechny skleníkové plyny s patřičným zřetelem na jejich relativní podíl na zesilování skleníkového efektu...“*). Koncept historické odpovědnosti rozvinutých zemí představuje ve srovnání s

---

⁵² Rozpoznání problému - uznání problému - formulace opatření - implementace přijatých opatření - zhodnocení uskutečněných opatření.

dokumenty trvale udržitelného rozvoje nový prvek. Koncept práva na rozvoj se objevil již v Deklaraci z Ria, tam však pouze zakládá právo rozvojových zemí pokračovat v rozvoji, nesnaží se tedy zároveň tlumit další rozvoj zemí rozvinutých. Oba tyto prvky, historickou odpovědnost i požadavek omezení dalšího rozvoje rozvinutých zemí, je třeba chápat jako vzájemně komplementární. Představuje-li rozvoj určité základní právo, pak by toto právo mělo náležet všem zemím bez rozdílu. Jelikož však environmentální pilíř trvale udržitelného rozvoje představuje určitý limit, neomezený rozvoj není možný, a právo na rozvoj by tak měly mít přednostně ty země, které ho zatím plně nevyužily. Opět se tak ukazuje, že vztah mezi sociálním a environmentálním pilířem (právem na rozvoj a absorpční kapacitou atmosféry) je příliš složitý na to, aby bylo možné sledovat obojí v rámci jednoho opatření či režimu.

Potřeba rozvoje sice ospravedlňuje emise rozvojových zemí, na druhou stranu by však měl jejich rozvoj probíhat co nejšetrněji vzhledem k životnímu prostředí (viz preambule - „*Smluvní strany (...) uznávajíce, že všechny země, zvláště rozvojové země, potřebují přístup ke zdrojům potřebným k dosažení trvalého sociálního a ekonomického rozvoje, a že aby rozvojové země postoupily k tomuto cíli, jejich spotřeba energie bude muset narůstat, při zohlednění možností k dosažení vyšší energetické efektivity a ke kontrole emisí skleníkových plynů obecně, a také prostřednictvím uplatnění nových technologií za podmínek, které činí tato uplatnění ekonomicky a sociálně výhodnými...*“).

Zvláštní pozornost patří zemím, které jsou znevýhodněny geograficky (viz preambule - „*Smluvní strany (...) uznávajíce dále, že nížinné a další malé ostrovní země, země s nížinnými pobřežními, aridními a semiaridními oblastmi nebo oblastmi vystavenými záplavám, suchu či rozšiřování pouště, a rozvojové země s křehkými horskými ekosystémy jsou zvláště citlivé na nepříznivé účinky změny klimatu...*“) a hospodářsky („*Smluvní strany (...) uznávajíce specifické potíže těch zemí, a to zejména rozvojových, jejichž ekonomiky jsou obzvláště závislé na produkci, využití a exportu fosilních paliv, v důsledku opatření k omezení emisí skleníkových plynů...*“), přičemž pouze v druhém případě je zdůrazněno, že se poznámka týká především rozvojových zemí, zřejmě proto, že hospodářská či ekonomická situace rozvinutých zemí je natolik dobrá, že přechod na alternativní zdroje energie pro ně není tak náročný. Geografická situace představuje oproti proměnlivé hospodářské či ekonomické situaci konstantu, je však jasné, že bohatší země se s ní dokážou vypořádat lépe.

Zvláštní postavení mají země procházející přechodem na tržní ekonomiku, které jsou sice součástí Přílohy I, při implementaci závazků jim však má být povolena určitá míra flexibility (Článek 4, odst. 6), a také LDC (Článek 4, odst. 9), jejichž specifické potřeby a zvláštní situaci je třeba zohledňovat při financování a přesunu technologií.

Rámcová úmluva tedy provádí dvojí způsob diferenciací. Za prvé je to diferenciací podle určitých kritérií, kdy předem není známo, které země do skupiny vyžadující zvláštní zacházení patří („nejméně rozvinuté země“ jako skupina, kterou definuje určitý soubor kritérií), za druhé je to aplikace požadavku zvláštního zacházení na nějakou předem určenou skupinu zemí, pro které je typická nějaká vlastnost („země procházející přechodem na tržní ekonomiku“). Rozdílnost těchto způsobů vynikne nejvíce při zkoumání, nakolik každý z nich přispívá k celkové flexibilitě režimu. První způsob umožňuje větší flexibilitu, protože země, která daná kritéria nesplňuje, ze skupiny jednoduše vypadává (to samozřejmě platí především pro hospodářská či ekonomická kritéria, těžko si představit např. zemi, která někdy přestane být malou ostrovní zemí). Druhý způsob takovou míru flexibility neumožňuje, protože zemím na počátku udělí nějaké označení („země procházející přechodem na tržní ekonomiku“), na kterou se tyto země mohou neustále odvolávat, a to třeba i tehdy, když už podmínky pro udělení tohoto označení pominuly. Výhodou toho způsobu klasifikace však paradoxně je právě jeho míra zjednodušení (např. do indikátoru komplexního jevu, jakým je míra přechodu na tržní ekonomiku, by bylo nutné zahrnout velké množství prvků).

Vedle identifikace skupin zemí, které vyžadují zvláštní zacházení, Rámcová úmluva identifikuje i jeden z faktorů, ve kterém se liší v podstatě všechny země, a to jsou přírodní zásobárny a propady skleníkových plynů (viz preambule - „*Smluvní strany (...) vědomy si úlohy a významu pohlcování a ukládání skleníkových plynů v ekosystémech pevnin a oceánu...*“).

Termín „společná, ale diferencovaná odpovědnost“ se v Rámcové úmluvě objevuje celkem třikrát. Poprvé se tak děje již v preambuli („*Smluvní strany (...) berouce v úvahu, že globální povaha změny klimatu si žádá co nejširší spolupráci všech zemí a jejich účast v účinné a přiměřené mezinárodní reakci, v souladu s jejich společnými, i když rozdílnými odpovědnostmi a odpovídajícími schopnostmi, a s jejich sociálními a ekonomickými podmínkami...*“), kde je smyslem CBDR zajistit co nejširší účast na řešení problému. Dále se tak děje v Článku 3, odst. 1 („*Smluvní strany by měly*

chránit klimatický systém ve prospěch současných a budoucích generací lidstva na základě spravedlnosti a v souladu s jejich společnými, i když rozdílnými, odpovědnostmi a odpovídajícími schopnostmi. V této souvislosti by měly smluvní strany rozvinutých zemí zaujmout vedoucí postavení v boji proti změně klimatu a z ní plynoucích negativních důsledků.“), kde je CBDR zmíněn jako jeden z principů, kterými by se měly smluvní strany řídit, přičemž zvláštní důraz je v této souvislosti kladen na odpovědnost v čase, a na vůdčí postavení rozvinutých zemí. Jelikož oba tyto prvky, odpovědnost v čase i vůdčí postavení rozvinutých zemí, byly uvedeny již v preambuli („*Smluvní strany (...) odhodlány chránit klimatický systém pro současné i budoucí generace...*“, výše uvedené odkazy na historickou odpovědnost a vysokou úroveň rozvoje), zdá se, že CBDR v tomto případě funguje především jako určitý svorník. Poslední explicitní zmínka o CBDR je v Článku 4. odst. 1, kterým začíná část věnovaná konkrétním závazkům smluvních stran („*Všechny smluvní strany, berouce v úvahu své společné, ale rozdílné odpovědnosti a své specifické národní a regionální rozvojové priority, cíle a podmínky...*“). Zde je CBDR zmíněn společně s principem suverenity.

Zajímavé je, že ve dvou ze tří případů je k CBDR připojen termín „odpovídající schopnosti“ (*respective capabilities*). Ten lze v této souvislosti chápat jako další stupeň diferenciací. Nejprve diferenciací probíhá mezi rozvinutými a rozvojovými zeměmi na základě historického příspěvku ke klimatickým změnám, a míře oprávnění produkovat další emise, následně probíhá uvnitř skupiny rozvinutých i rozvojových zemí na základě jejich schopností přispět ke zmírnění klimatických změn.

Nejvýznamnější částí Rámcové úmluvy jsou Články 3 a 4. Článek 3 vymezuje základní zásady či principy, kterými by se měly smluvní strany řídit, konkrétně se jedná o princip společné, ale diferencované odpovědnosti (odstavec 1), dále zvláštní ohled na potřeby a podmínky rozvojových zemí (viz odstavec 2 - „*V úvahu by měly být plně brány specifické potřeby a zvláštní podmínky stran rozvojových zemí, zvláště těch, které jsou obzvláště vystavené negativním dopadům změny klimatu, a těch stran, zejména stran rozvojových zemí, které by v souvislosti s touto Úmluvou měly nést nadměrné či nepřiměřené břímě.*“⁵³), princip prevence a předběžné opatrnosti (odstavec 3), právo na

---

⁵³ Původní znění Článku 3, odst. 2 je „*The specific needs and special circumstances of developing country Parties, especially those that are particularly vulnerable to the adverse effects of climate change, and of those Parties, especially developing country Parties, that would have to bear a disproportionate or abnormal burden under the Convention, should be given full consideration.*“. V této souvislosti se domnívám, že, spíše než „těch, které jsou obzvláště vystavené“, by bylo „those that are particularly

trvale udržitelný rozvoj (odstavec 4), a vytváření spravedlivějšího ekonomického systému (odstavec 5). Článek 4 definuje konkrétní závazky, nejprve pro všechny smluvní strany, dále pro smluvní strany rozvinutých zemí (a ostatní smluvní strany uvedené v Příloze I, pro případ, že by se k těmto zemím chtěl připojit někdo další), a na závěr pro smluvní strany rozvinutých zemí, uvedené v Příloze II.

Závazky vztahující se na všechny smluvní strany se vyznačují vysokou mírou obecnosti. Jedná se o především o vývoj, aplikaci a šíření či přesun technologií, postupů a procesů, které vedou ke kontrole, omezování či předcházení antropogenních emisí skleníkových plynů ve všech relevantních sektorech (odstavec 1(c)), a trvale udržitelné hospodaření, ochranu a zkvalitňování přírodních propadů a zásobáren skleníkových plynů (odstavec 1(d)). V tomto ohledu Rámcová úmluva reflektuje skutečnost, že klimatické změny jsou důsledkem jak antropogenních emisí skleníkových plynů, tak antropogenních zásahů do životního prostředí, které narušují biogeochemický cyklus uhlíku v přírodě. Další opatření se týkají adaptačních opatření (odstavec 1(e)), zohledňování klimatických změn při formulování konkrétní sociální, ekonomické a environmentální politiky (odstavec 1(f)), podpory a spolupráce při výzkumu (odstavec 1(g)), výměny informací (odstavec 1(h)), a vzdělávání (odstavec 1(i)).

Závazky vztahující se na „smluvní strany rozvinutých zemí a další smluvní strany Přílohy I“ již obsahují opatření ke zmírňování klimatických změn, a to jak prostřednictvím omezování antropogenních emisí skleníkových plynů, tak prostřednictvím zkvalitňování přírodních propadů a zásobáren skleníkových plynů. Závazky pouze pro rozvinuté země (země Přílohy I) mají značit, že rozvinuté země zaujímají vedoucí postavení v řešení problému klimatických změn, „...*přitom se bere v úvahu rozdílnost ve výchozích podmínkách a přístupech těchto stran a v jejich ekonomických strukturách a zdrojových základnách, jejich potřeba udržet silný a trvale udržitelný ekonomický růst, dostupné technologie a další specifické okolnosti, stejně tak jako potřeba rovnocenného a odpovídajícího příspěvku každé z těchto stran ke globálnímu úsilí s ohledem na výše uvedený cíl.*“ (odstavec 2(a)). Cílem Rámcové úmluvy je, aby každá země snížila své antropogenní emise skleníkových plynů na úroveň roku 1990 (odstavec 2(b)).

---

vulnerable“ vhodné překládat jako „těch, které jsou obzvláště zranitelné“, neboť to, že je některá země více vystavena nepříznivým účinkům klimatických změn, ještě neznamená, že je vůči těmto účinkům zranitelná, neboť to závisí na tom, jakými prostředky disponuje.

Závazky vztahující se na „smluvní strany rozvinutých zemí a další smluvní strany Přílohy II“ jsou oproti závazkům zemí Přílohy I rozsáhlejší v tom, že zahrnují poskytování finančních zdrojů, které pokrývají „dohodnuté plné náklady smluvních stran rozvojových zemí“, vyplývající z povinnosti dokládání národních soupisů antropogenních emisí skleníkových plynů, a předávání informací ohledně implementace Rámcové úmluvy Konferenci smluvních stran. Dále závazky zemí Přílohy II zahrnují poskytování finančních zdrojů, které „rozvojové země potřebují k pokrytí dohodnutých plných přírůstkových nákladů“, vyplývajících z implementace opatření, spadajících pod Článek 4, odst. 1, tedy závazků, které jsou společné pro všechny smluvní strany (odstavec 3), pomoc rozvojovým zemím, které jsou zvláště zranitelné vůči nepříznivým účinkům klimatických změn, v pokrytí nákladů na adaptaci (odstavec 4), a podporu a financování přesunu ekologicky vhodných technologií a postupů směrem k dalším, zvláště pak rozvojovým zemím. Tato podpora by se měla týkat především rozvoje vlastních kapacit a technologií, dá se tedy říct, že cílem této podpory je zajistit soběstačnost rozvojových zemí (odstavec 5).

Rámcová úmluva věnuje pozornost nejen nepříznivým účinkům klimatických změn, ale také nepříznivým účinkům, které mohou mít opatření plynoucí z implementace Rámcové úmluvy, a to zvláště na malé ostrovní rozvojové země, země s nížinnými pobřežními oblastmi, země s aridními a semiaridními oblastmi, zalesněnými oblastmi a s oblastmi náchylnými k úbytku lesů, země s oblastmi náchylnými k přírodním katastrofám, země s oblastmi náchylnými k suchu a rozšiřování pouští, země, kde jsou městské oblasti se značným znečištěním ovzduší, země s oblastmi křehkých ekosystémů, včetně horských ekosystémů, země, jejichž hospodářství je velmi závislé na příjmu z produkce, zpracování a exportu, nebo na spotřebě fosilních paliv a příslušných energeticky náročných výrobků, země bez přístupu k moři a tranzitní země (odstavec 8).

Velmi významný je z hlediska diferenciací Článek 4, odst. 7 (*„Rozsah, v jakém budou strany rozvojových zemí účinně realizovat své závazky obsažené v Úmluvě, bude záviset na účinné realizaci závazků stran vyspělých zemí v souvislosti s finančními zdroji a převodem technologií a plně bude zohledňovat skutečnost, že hospodářský a sociální rozvoj a odstranění chudoby jsou prvořadými a základními prioritami stran rozvojových zemí.“*). Ten lze totiž interpretovat dvěma způsoby, buď bude činnost rozvojových zemí zcela odvislá od činnosti rozvinutých zemí, nebo bude činnost

rozvojových zemí probíhat na úrovni jakéhosi společného minima, přičemž další činnosti nad jeho rámec budou odvislé od činnosti rozvinutých zemí.

4.2.2. Kjótský protokol k Rámcové úmluvě OSN o klimatických změnách⁵⁴

Kjótský protokol představuje jeden z výstupních dokumentů třetí Konference smluvních stran, která se konala v roce 1997 v japonském Kjótu. Vzniku Kjótského protokolu předcházela dvouletá práce Ad hoc pracovní skupiny Berlínského mandátu, která vznikla v roce 1995 rozhodnutím 1/CP.1 první Konference smluvních stran, konané v německém Berlíně. V platnost Kjótský protokol vstoupil 16. února 2005, tedy 90 dnů poté, co ho ratifikovalo Rusko. Podle Článku 25 vstupuje Kjótský protokol v platnost 90. den poté, co ho ratifikuje nejméně 55 smluvních stran Rámcové úmluvy, z nichž země Přílohy I budou pokrývat nejméně 55% veškerých emisí zemí Přílohy I za rok 1990.

V Kjótském protokolu je termín „společná, ale diferencovaná odpovědnost“ použit jen jednou, a to v Článku 10, kde je zmíněn společně s principem suverenity („*Všechny smluvní strany, berouce v úvahu princip společné, ale diferencované odpovědnosti a své specifické národní a regionální rozvojové priority, cíle a podmínky...*“). Zmínka o CBDR se tedy v případě KP objevuje v souvislosti s výčtem toho, jaké závazky jsou společné pro všechny smluvní strany. Všechny smluvní strany potvrzují své závazky plynoucí z Článku 4, odst. 1 Rámcové úmluvy, a pokračují v implementaci těchto závazků s cílem dosažení trvale udržitelného rozvoje. Pro země, které nejsou součástí Přílohy I, nevznikají žádné nové závazky. Dá se tedy říct, že jediná zmínka o CBDR v KP má za cíl mj. také připomenout, že určité povinnosti se vztahují i na rozvojové země.

Z hlediska principu společné, ale diferencované odpovědnosti má KP zvláštní postavení v tom ohledu, že neřeší rozdělování povinností mezi rozvojové a rozvinuté země, nýbrž pouze mezi země rozvinuté, tedy země Přílohy I.

---

⁵⁴ *Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change*

Konkrétní závazky zemí Přílohy I jsou stanoveny v Příloze B, a to v procentuálním podílu úrovně emisí za rok 1990. Souhrnným cílem pro všechny země Přílohy I je snížení emisí skleníkových plynů o 5% oproti stavu z roku 1990 (Článek 3, odst. 1). Přestože závazky KP se vztahují na období 2008-2012, každá země Přílohy I by měla do roku 2005 učinit prokazatelný pokrok v plnění svých závazků (Článek 3, odst. 2). Pokud se některé země podaří snížit emise více, než má předepsáno, může požádat, aby byl tento rozdíl odečten od jejich závazků pro následující období (Článek 3, odst. 13). Na jednu stranu se tak KP snaží jednotlivé země přimět, aby se snižováním emisí začaly co nejdříve, aby dokázaly splnit své závazky, na druhou stranu je však již připravuje na to, že období 2008-2012 je jen první etapou rozsáhlejšího procesu.

Do procesu plnění závazků zemí Přílohy I by měly být započítány také změny v množství emisí skleníkových plynů, plynoucí ze změn v souvislosti s využitím území a lesnickými činnostmi, konkrétně pak se zalesňováním, opětovným zalesňováním a odlesňováním počínaje rokem 1990 (Článek 3, odst. 3). To je ovšem dost kontroverzní záležitost, neboť různé země mají pro využití této možnosti při snižování emisí různé výchozí podmínky (klimatické podmínky, množství vhodných ploch a další).

Zvláštní postavení zemí s přechodovou ekonomikou je reflektováno tím, že tyto země mohou požádat, aby měly za výchozí rok stanoven jiný rok než 1990 (Článek 3, odst. 5) a také jim měl být umožněn určitý stupeň flexibility (Článek 3, odst. 6). KP nereflextuje skutečnost, že právě země s přechodovou ekonomikou by se mohly na snižování emisí podílet více než ostatní, neboť přechod na tržní ekonomiku si již z podstaty žádá restrukturalizaci průmyslu, navíc mezní náklady snižování emisí jsou nejnižší právě tam, kde snižování emisí doposud prováděno nebylo. Tak se ukazuje, že správný vstupní předpoklad, totiž zvláštní postavení zemí s přechodovou ekonomikou, ještě nemusí znamenat správné provedení, tedy správnou diferenciaci závazků.

Podle Článku 2 by všechny země Přílohy I měly při plnění svých závazků na podporu trvale udržitelného rozvoje a v souladu národními podmínkami implementovat a/nebo dále vypracovat opatření týkající se:

- posílení energetické efektivity v relevantní sektorech;

- ochrany a zkvalitnění propadů a zásobáren skleníkových plynů, podpory praxe udržitelného lesního hospodářství, dalšího či zpětného zalesňování;
- podporu z hlediska klimatických změn udržitelných forem zemědělství;
- výzkumu, podpory, vývoje a většího využívání nových a obnovitelných zdrojů energie, technologií sekvestrace uhlíku;
- postupného omezování nedokonalostí trhů, daňových stimulů, daňových a celních úlev a dotací v sektorech emitujících skleníkové plyny;
- podpory vhodných reforem v důležitých sektorech s cílem podpory opatření k omezování nebo snižování emisí skleníkových plynů;
- opatření k omezování a/nebo snižování emisí skleníkových plynů z dopravy (zvláštní pozornost je v Článku 2, odst. 1(b) věnována letecké a námořní dopravě);
- omezování a/nebo snižování emisí metanu jeho zachycováním a využíváním, a to v odpadovém hospodářství, a výrobě, přepravě a distribuci energie.

Článek 2 lze chápat jako doplněk k Příloze A, neboť zatímco Příloha A identifikuje sektory, které jsou hlavními zdroji emisí skleníkových plynů, a tak slouží především jako východisko pro použití koncových (*end of pipe*) technologií, Článek 2 identifikuje vhodné oblasti, ve kterých by měly být provedeny strukturální změny.

Podle Článku 2, odst. 3 a Článku 3, odst. 14 by však při realizaci opatření vyjmenovaných ve Článku 2, a závazků vyjmenovaných ve Článku 3 měly být minimalizovány jejich nepříznivé účinky, a to jak nepříznivé účinky z hlediska klimatických změn, a nepříznivé účinky na mezinárodní obchod (Článek 2, odst. 3), tak sociální, environmentální a ekonomické dopady na jiné, zvláště pak rozvojové země (Článek 2, odst. 3, Článek 3, odst. 14). KP tak obsahuje mj. určitou formu principu „žádná újma“ (*no harm*), podle kterého by některé národy neměly nést žádné náklady, pročež v případě rozvojových zemí se myslí jednak náklady spjaté se závazky ohledně snižování emisí, jednak náklady plynoucí z činnosti ostatních zemí, v případě rozvinutých zemí se myslí pouze náklady plynoucí z činnosti ostatních zemí.

Jako doplněk ke snižování či omezování emisí na domácí půdě (které však může probíhat prostřednictvím společného plnění - viz Článek 4) , umožňuje Kjótský protokol využít tzv. flexibilních mechanismů, konkrétně pak mechanismů společné implementace (*Joint Implementation*, Článek 6), čistého rozvoje (*Clean Development Mechanism*, Článek 12) a obchodování s emisemi (Článek 17).

Mechanismus společné implementace umožňuje zemím Přílohy I, aby v rámci plnění svých závazků převedly na jinou smluvní stranu, nebo od jiné smluvní strany obdržely jednotky snížení emisí, které plynou z projektu zaměřeného na snižování emisí v libovolném sektoru ekonomiky. Jednou z podmínek je, aby každý takový projekt přinesl snížení emisí, které bude dodatečně vzhledem k množství, které by bylo jinak sníženo.

Mechanismus čistého rozvoje má za cíl pomoci jednak zemím, které nejsou součástí Přílohy I, dosáhnout trvale udržitelného rozvoje, a přispět k naplnění cíle Rámcové úmluvy, jednak zemím Přílohy I splnit kvantifikované cíle redukce emisí zahrnuté pod Článkem 3. Země Přílohy I mohou snižovat emise také na území jiných států, přičemž množství takto snížených emisí jim bude započteno v jejich prospěch. Opět však platí, že se musí jednat o snížení emisí, které bude dodatečně vzhledem k množství, které by bylo jinak sníženo.

Obchodování s emisemi je určeno pro země Přílohy B, které se ho mohou účastnit za účelem plnění svých závazků zahrnutých pod Článkem 3.

4.2.3. Akční plán z Bali⁵⁵

Akční plán z Bali vznikl v roce 2007 jakožto Rozhodnutí 1/CP.13 v pořadí 13. Konference smluvních stran, která se konala na ostrově Bali v Indonésii. Akční plán z Bali je součástí rozsáhlejší *Cestovní mapy z Bali⁵⁶*, což je soubor rozhodnutí zpřesňujících časový harmonogram a věcný obsah jednání, která by měla vést k dohodě ohledně podoby post-kjótského režimu pro období 2013-2017.

---

⁵⁵ *Bali Action Plan*

⁵⁶ *Bali Road Map*

Cílem Akčního plánu z Bali je posílit implementaci Rámcové úmluvy za účelem dosažení jejího deklarovaného cíle, a to v plné shodě s jejími principy a opatřeními. Cílem procesu, který tímto zahajuje Akční plán, je „plná, efektivní a trvalá“ (odst. 1) implementace Rámcové úmluvy skrze dlouhodobou spolupráci, která by měla pokračovat i po roce 2012.

Konference smluvních stran dále potvrzuje, že ekonomický a společenský rozvoj, a vymýcení chudoby jsou globálními prioritami. V této souvislosti je však třeba se ptát, zda má environmentální smlouva sledovat cíle, které s environmentální oblastí souvisí jen okrajově, zvláště, pokud nejsou všechny tyto oblasti zastřešeny konceptem trvale udržitelného rozvoje.

Budoucí dohoda by se podle Akčního plánu měla věnovat mj. čtyřem hlavním okruhům: společné vizi ohledně dlouhodobé spolupráce, opatřením ke zmírňování klimatických změn, adaptačním opatřením, a vývoji a přesunu technologií.

Termín „společná, ale diferencovaná odpovědnost“ se v Akčním plánu objevuje jen jednou, a to v odstavci 1(a), věnovanému společné vizi ohledně dlouhodobé spolupráce, a dlouhodobého cíle globálního cíle redukce emisí, kde je zmíněn společně s termínem „odpovídající schopnosti“ (*respective capabilities*) jakožto princip Rámcové úmluvy, který je třeba zvláště respektovat.

Odstavec 1(b) se věnuje posílení národní a mezinárodní činnosti ke zmírňování klimatických změn, přičemž je třeba promyslet:

- „národně vhodné závazky nebo činnosti ke zmírňování klimatických změn“, včetně kvantifikovaných cílů omezování nebo snižování emisí ze strany všech rozvinutých zemí, přičemž by měla být zajištěna srovnatelnost úsilí (*comparability of efforts*), která zohledňuje rozdíly v národních podmínkách (*differences in national circumstances*);

- „národně vhodné činnosti ke zmírňování klimatických změn“ rozvojových zemí v kontextu trvale udržitelného rozvoje, a za podpory technické a finanční podpory, a „budování kapacity“ (*capacity building*).

Zatímco v první případě se vyžaduje činnost od „všech rozvinutých zemí“ (*all developed countries*), v druhém případě se míra účasti rozvojových zemí nijak nespécifikuje. Zvláštní je také to, že myšlenka trvale udržitelného rozvoje je uvedena jen v souvislosti s rozvojovými zeměmi, přitom o rozvinutých zemích nelze říct, že by ve všech ohledech fungovaly podle zásad trvale udržitelného rozvoje.

Další důležité téma představuje redukce emisí z odlesňování a zhoršování kvality lesů, ochrana lesů, a udržitelné lesní hospodářství v rozvojových zemích; kooperativní sektorální přístupy a činnosti specifické pro konkrétní sektory; podpora činností ke zmírňování klimatických změn a jejich nákladové efektivity skrze různé prostředky včetně využití tržních nástrojů; ekonomické a sociální důsledky opatření odpovídajících na klimatické změny; podpora multilaterálních uskupení, soukromého a veřejného sektoru, a občanské společnosti.

Odstavec 1(c) se věnuje adaptačním opatřením. V této souvislosti by měly být promyšleny následující aspekty: mezinárodní spolupráce na podporu implementace adaptačních opatření, která umožňují rozvoj odolný vůči klimatu (*climate-resilient*), a zmenšují zranitelnost vůči nepříznivým účinkům klimatických změn, se zvláštním ohledem na potřeby LDC a SIDS, a afrických zemí postižených suchem, desertifikací a záplavami; strategie řízení a snižování rizik; strategie zmírňování přírodních katastrof, a prostředky k pokrytí ztrát a škod spjatých s dopady klimatických změn ve zvláště zranitelných rozvojových zemích; ekonomická diverzifikace za účelem získání odolnosti; podpora multilaterálních uskupení, soukromého a veřejného sektoru, a občanské společnosti.

Odstavec 1(d) se věnuje vývoji a přesunu technologií na podporu opatření ke zmírňování klimatických změn, a adaptačních opatření, přičemž by měly být promyšleny následující aspekty: efektivní mechanismy a zesílené prostředky k odstranění překážek, a poskytování finančních a jiných stimulů vývoje a přesunu technologií rozvojovým zemím; způsoby, jak urychlit rozšiřování a přesun dostupných environmentálně vhodných technologií; spolupráce na výzkumu a vývoji stávajících, nových a inovačních technologií; efektivita mechanismů a nástrojů technické spolupráce ve specifických sektorech.

Odstavec 1(d) se věnuje poskytování finančních zdrojů a investic na podporu opatření ke zmírňování klimatických změn, a adaptačních opatření. Promyšleny by měly být následující aspekty: lepší přístup k finančním zdrojům, finanční a technické podpoře, a poskytování nových a dodatečných zdrojů; pozitivní stimuly ohledně zesílené implementace národních strategií zmírňování klimatických změn, a adaptačních opatření; prostředky financování pomoci zvláště zranitelným rozvojovým zemím v pokrývání jejich adaptačních nákladů; prostředky pobídky implementace adaptačních opatření na základě politiky trvale udržitelného rozvoje; mobilizace financování a investic ze strany veřejného a soukromého sektoru; finanční a technická

podpora „budování kapacity“ při odhadu adaptačních nákladů rozvojových zemí, zvláště pak těch zranitelných, za účelem pomoci při určování jejich potřeb ohledně financování.

4.2.4. Ad hoc pracovní skupina pro dlouhodobou spolupráci v rámci Úmluvy⁵⁷

Ustavení AWG-LCA je součástí Akčního plánu z Bali z roku 2007. Účel AWG-LCA spočíval ve vedení jednání, která měla vyústit v přijetí nové závazné dohody v roce 2009 na 15. Konferenci smluvních stran v dánské Kodani. Náplň práce AWG-LCA byla tedy velmi podobná náplni práce AGBM, neboť výsledkem práce obou skupin měla být závazná dohoda ohledně dalšího postupu při řešení problému klimatických změn.

Následující rozbor se zaměřuje na návrhy a připomínky, které v rámci skupiny vznášely jednotlivé země ohledně specifikace obsahu konkrétních bodů Akčního plánu z Bali. Vzhledem k tématu této práce, totiž principu společné, ale diferencované odpovědnosti, se tento rozbor zaměřil na:

- definici rozvojových (*developing*) a rozvinutých (*developed*) zemí - jelikož Akční plán rozdíl mezi těmito skupinami dále nespécifikuje, bude v této souvislosti rozhodující, zda jednotlivé země tyto dvě skupiny automaticky ztotožní se stávajícími skupinami zemí Přílohy I (*Annex I Parties*) a zemí, které nejsou součástí Přílohy I (*non-Annex I Parties*), nebo v této souvislosti budou navrhovat nějaký způsob jejich redefinice;
- definici „srovnatelnosti úsilí“ (*comparability of efforts*) a „rozdílů v národních podmínkách“ (*differences in national circumstances*) u rozvinutých zemí;
- to, zda, příp. v jaké souvislosti se jednotlivé země v obou typech připomínek odvolávají na princip společné, ale diferencované odpovědnosti.

Následující text je rozdělen na tři části. První dvě části se věnují srovnatelnosti úsilí a rozdílům v národních podmínkách, neboť se v průběhu analýzy ukázalo, že zvláště srovnatelnost úsilí je jednotlivými zeměmi pochopena dvěma dost odlišnými způsoby. Třetí část se věnuje rozdílům mezi rozvojovými a rozvinutými zeměmi.

---

⁵⁷ *Ad hoc Working Group on Long-term Cooperative Action under the Convention (AWG-LCA)*

4.2.4.1. Diferenciace uvnitř I

Smluvní strany Rámcové úmluvy ve svých připomínkách často reflektují skutečnost, že jednotlivé země Přílohy I se nachází v různých fázích účasti na řešení problému klimatických změn, tedy že jedna část zemí Přílohy I ratifikovala pouze Rámcovou úmluvu, zatímco druhá část ratifikovala navíc i Kjótský protokol, takže každá skupina snižuje emise skleníkových plynů pod hlavičkou jiného dokumentu. Srovnatelnost by v tomto případě měla být aplikována tak, aby závazky zemí, které ratifikovaly pouze Rámcovou úmluvu, byly v rámci post-kjótského režimu srovnatelné se závazky zemí, které ratifikovaly i KP. Některé smluvní strany kladou důraz na formální aspekty srovnatelnosti (tedy na to, aby nové závazky byly stanoveny vzhledem ke stejnému výchozímu roku, a byly stejné, co se týká jejich povahy, např. byly kvantifikované, právně závazné, jejich působnost zahrnovala celou národní ekonomiku apod.), některé na obsahové aspekty srovnatelnosti (tedy na to, aby, země, které předtím neratifikovaly KP, vyvinuly srovnatelné úsilí jako země, které KP ratifikovaly), některé na oba tyto aspekty, některé toto blíže nespecifikují.

Formální a obsahová srovnatelnost je obsažena např. v požadavku Číny, aby cíle redukce emisí rozvinutých zemí (zemí Přílohy I) byly srovnatelné, totiž kvantifikované, právně závazné, a se stejným postupem ohledně plnění a monitoringu jako mají cíle KP (tj. formálně srovnatelné) na jedné straně, a dále přibližné co do závažnosti (tj. obsahově srovnatelné), na straně druhé⁵⁸.

Všechny země se shodují na tom, že rozvinuté země, které neratifikovaly KP, by neměly, vedle rozvinutých zemí, které KP ratifikovaly, mít zvláštní zacházení. Např. Bolívie zdůrazňuje, že v odstavci 1(b)(i) BAP se hovoří o všech rozvojových zemích (zemích Přílohy I), bez ohledu na to, zda ratifikovaly KP⁵⁹, přičemž země Přílohy I, které nejsou smluvní stranou KP, by si měly uvědomit promarněný čas a vyvinout „veškeré nutné úsilí“ (*all necessary efforts*)⁶⁰, naléhavost problému klimatických změn odráží také návrh Bolívie, aby země, která své závazky nesplní, měla, kromě zaplacení pokuty, mít do budoucna závazky navýšené o násobek množství emisí, které se jí

---

⁵⁸ FCCC/AWGLCA/2009/MISC.4 (Part I), s. 63-64

⁵⁹ FCCC/AWGLCA/2009/MISC.4 (Part I), s. 44

⁶⁰ FCCC/AWGLCA/2008/MISC.5/Add.2 (Part I), s. 105

nepodařilo zredukovat⁶¹. V této souvislosti se nabízí otázka, zda má být úsilí zemí Přílohy I, které neratifikovaly KP, srovnatelné s úsilím zemí, které KP ratifikovaly, v tom smyslu, že budou mít v rámci post-kjótského režimu stejné závazky, nebo v tom smyslu, jak to navrhuje např. Lesotho, tedy aby závazky zemí, které KP neratifikovaly, byly v rámci post-kjótského režimu srovnatelné s celkovými závazky zemí, které ratifikovaly KP a také přistoupily na post-kjótský režim⁶².

V některých případech se dokonce objevuje názor, aby rozvinuté země, které neratifikovaly KP, měly právě proto i určitá omezení, např. Bolívie navrhuje, aby země Přílohy I, které nejsou smluvní stranou KP, neměly možnost využívat flexibilních mechanismů, které spadají pod KP⁶³.

Důvodem toho, aby byly závazky všech rozvinutých zemí formálně i obsahově srovnatelné bez ohledu na to, v jaké fázi účasti na řešení problému klimatických změn se každá z nich nachází, je, aby bylo možné odhadnout celkové množství snížených emisí a porovnat ho se stabilizačními úrovněmi koncentrace skleníkových plynů v atmosféře (*GHC concentration stabilisation level*), které stanovil IPCC. Např. Jihoafrická republika navrhuje, aby jak země, které jsou smluvní stranou Rámcové úmluvy, tak země, které jsou smluvní stranou KP, používaly jako jednotku měření množství snížených emisí tunu CO₂ ekvivalentů, přičemž tuny snížených emisí CO₂ ekvivalentů v absolutních číslech musí být srovnatelné, aby skupina zemí Přílohy I jako celek nepřekročila hranice nejnižší stabilizační úrovně koncentrace skleníkových plynů v atmosféře⁶⁴.

V souvislosti s otázkou srovnatelnosti závazků však žádná země neřeší, jak dosáhnout toho, aby rozvinuté země, které neratifikovaly KP, na post-kjótský režim přistoupily.

---

⁶¹ FCCC/AWGLCA/2009/MISC.4 (Part I), s. 44

⁶² FCCC/AWGLCA/2009/MISC.4 (Part II), s. 7

⁶³ FCCC/AWGLCA/2009/MISC.4 (Part I), s. 44

⁶⁴ FCCC/AWGLCA/2008/MISC.5/Add.2 (Part II), s. 56

4.2.4.2. Diferenciace uvnitř II

Srovnání úsilí jednotlivých zemí by mělo brát v úvahu rozdíly v národních podmínkách, otázkou však zůstává, jaké národní podmínky jsou v tomto ohledu relevantní, dále zda má být úsilí srovnatelné absolutně, nebo relativně, a zda srovnávat úsilí na domácí půdě, nebo také úsilí v zahraničí, příp. zda zohledňovat některé další aspekty.

Z výčtu byly vyřazeny ty návrhy, které požadovaly toliko formální srovnatelnost, jako např. návrh Saudské Arábie, aby úsilí zemí Přílohy I bylo srovnatelné co do závažnosti, formy a požadavků na splnění, tedy že všechny tyto země by měly přijmout kvantifikované závazky, které se vztahují na celou jejich ekonomiku⁶⁵, a také ty návrhy, které byly příliš obecné na to, aby mohly nějak přispět do diskuse ohledně způsobu diferenciací závazků rozvinutých zemí, jako např. návrh Nového Zélandu, aby potenciál ke zmírňování klimatických změn (*mitigation potential*) a národní podmínky, které mají být zohledněny v procesu rozdělování úsilí, byly srovnávány skrze určité indikátory, ovšem bez bližší specifikace⁶⁶. Tento postup lze pochopit jako redukci duplicitních výskytů zkoumaných jevů. Důvodem, proč výsledkem tohoto postupu nejsou konkrétní frekvence výskytu, je ten, že z hlediska cíle výzkumu, tedy provedení nikoli výčtu, nýbrž analýzy jednotlivých způsobů argumentace z hlediska CBDR, tyto jevy nemají žádnou výpovědní hodnotu, protože také nebyly zahrnuty do výzkumu. Vyjádření frekvence výskytů je v případě tohoto výzkumu velmi problematické, neboť různé země podávají různá množství připomínek a návrhů, každá z nich má však uvnitř světového společenství jiné postavení, jiný význam. Analýza dále zohledňovala fakt, že postoje jednotlivých zemí se mohou v průběhu času měnit, tudíž se zaměřuje na nejaktuálnější materiál, v případě, že byl postoj dané země během času neměnný, odkazuje na materiály, kde je tento postoj prosazován s nejvyšší mírou konkrétnosti.

Island navrhuje při zajišťování srovnatelnosti úsilí zohledňovat schopnosti a sociální a ekonomické podmínky, vyjádřené prostřednictvím indikátorů⁶⁷. Při zajišťování srovnatelného úsilí by měly být brány v úvahu jak obecné ekonomické charakteristiky (celkové emise skleníkových plynů za rok, emise/HDP, emise *per*

---

⁶⁵ FCCC/AWGLCA/2009/MISC.4 (Part II), s. 82

⁶⁶ FCCC/AWGLCA/2008/MISC.5, s. 56-57

⁶⁷ FCCC/AWGLCA/2008/MISC.1, s. 25

capita), tak specifické národní podmínky (populační trendy, emise CO₂/TPES⁶⁸). Závazky jednotlivých zemí by měly být nákladově efektivní. Zvláště zohledněny by měly být malé země jako je Island, jejichž domácí potenciál ke zmírňování klimatických změn je omezený, a zmírňování změn klimatu na domácí půdě je pro ně spjato s vysokými náklady⁶⁹, tudíž jsou pro ně důležité flexibilní a tržní mechanismy⁷⁰.

Kanada navrhuje, aby národní podmínky byly definovány skrze určitá kritéria, mj. relativní míru ekonomického a populačního růstu, fázi rozvoje, strukturu ekonomiky, úroveň emisí, regionální situaci a vzájemné závislosti, a dále pak skrze relativní potenciál ke zmírňování klimatických změn a vývoj nákladů v čase, takže možné příspěvky napříč regiony lze pochopit důkladněji⁷¹.

Japonsko navrhuje, aby závazky rozvinutých zemí byly hodnoceny jednak z hlediska mezinárodního kontextu, jednak z hlediska rozdílných národních podmínek jednotlivých zemí. V prvním případě by měly být zkoumány rozdíly v potenciálu ke zmírňování klimatických změn a souvisejícím úsilí. V druhém případě by měly být zkoumány rozdíly v sektorech emitujících skleníkové plyny a dalších faktorech, které mají značný vliv na množství emisí. Analýzu nákladů a potenciálu ke zmírňování klimatických změn je tedy vhodné provádět skrze sektorální přístup (*sectoral approach*). Cílem však není stanovit jednotné cíle pro konkrétní sektory, protože národní podmínky jsou odlišné. Úsilí také nelze srovnávat vzhledem k nějakému nahodile stanovenému výchozímu roku, ale vždy vzhledem k roku, počínaje kterým jsou dostupné relevantní informace⁷². Mezi indikátory potenciálu ke zmírňování klimatických změn lze zařadit např. sektorální energetickou efektivitu a intenzitu skleníkových plynů, s patřičným zvážením mezních nákladů, a celkových nákladů na zamezení jakožto procenta HDP. Zmírňování klimatických změn na domácí půdě by mělo být posuzováno odděleně od činnosti prováděné za použití flexibilních mechanismů⁷³. Sektorální přístup s sebou přináší několik pozitivních aspektů: napomáhá přesunu technologií, neboť pomáhá identifikovat dobrou praxi, zprostředkovává v oblasti zmírňování klimatických změn spolupráci mezi veřejným a

---

⁶⁸ *Total Primary Energy Supply*, Celková spotřeba primárních energetických zdrojů

⁶⁹ FCCC/AWGLCA/2009/MISC.4 (Part I), s. 104

⁷⁰ FCCC/AWGLCA/2008/MISC.1, s. 26

⁷¹ FCCC/AWGLCA/2008/MISC.1/Add.2, s. 10

⁷² FCCC/AWGLCA/2009/MISC.4 (Part I), s. 129

⁷³ FCCC/AWGLCA/2009/MISC.1, s. 44

soukromým sektorem⁷⁴, tím, že vede k úspoře energií a zlepšení ochrany životního prostředí na lokální úrovni, může k další činnosti motivovat i rozvojové země⁷⁵. V neposlední řadě je výše popsán postup v souladu s *principem společné, ale diferencované odpovědnosti* a odpovídajících schopností⁷⁶. Sektory, ve kterých by bylo možné tento postup uplatňovat, jsou např. výroba železa a oceli, betonu, hliníku, výroba energie a další průmyslová odvětví, rezidenční/komerční sektor, doprava (nákladní/osobní), zemědělství, LULUCF⁷⁷, odpady a další⁷⁸. Množství snížených emisí pro jednotlivé sektory, počítané s výhledem na budoucí výrobní aktivity, bude agregováno „zdola nahoru“ (*bottom-up*), a bude sloužit za základ kvantifikovaných cílů snižování emisí⁷⁹.

Austrálie navrhuje, aby mezi podmínkami zohledněnými při zajišťování srovnatelného úsilí, byl populační růst, ekonomický růst, struktura výroby energie, a vybavenost přírodními zdroji. Srovnatelnost úsilí se vztahuje na úsilí zemí ve stejné fázi rozvoje při zohlednění národních podmínek. Srovnatelné úsilí by mělo být reprezentováno celým portfoliem úsilí jednotlivé země⁸⁰. Indikátorem srovnatelného úsilí by měly být celkové náklady zmírňování klimatických změn na národní ekonomiku, bez ohledu na rozdílné dopady v konkrétních sektorech. Důraz na celkové náklady je pro určení srovnatelnosti v kontextu flexibilních mechanismů vhodnější než mezní náklady domácích příležitostí, protože trh mezní náklady všech zemí vyrovnává, takže státy s méně nízkonákladovými příležitostmi na domácí půdě mohou nákupem emisních povolenek z mechanismu čistého rozvoje přijmout ambicióznější cíle s nízkými náklady pro ekonomiku jako celek. Při poměřování srovnatelného úsilí by tedy měl být zohledněn mezinárodní obchod s emisními povolenkami, to znamená, že hrubý národní produkt nebo příjem jsou relevantnější než hrubý domácí produkt. Způsobem, jak lépe reflektovat srovnatelnost úsilí, je diferencovat národní závazky podle relativních ekonomických nákladů⁸¹.

---

⁷⁴ FCCC/AWGLCA/2008/MISC.2, s. 24

⁷⁵ FCCC/AWGLCA/2008/MISC.5/Add.2 (Part II), s. 16

⁷⁶ FCCC/AWGLCA/2008/MISC.2, s. 24

⁷⁷ *Land Use, Land-Use Change and Forestry*, Využití území, změny ve využití území a lesnictví

⁷⁸ FCCC/AWGLCA/2008/MISC.5, s. 41

⁷⁹ FCCC/AWGLCA/2008/MISC.1/Add.1, s. 5

⁸⁰ FCCC/AWGLCA/2008/MISC.5/Add.2 (Part I), s. 73-74

⁸¹ FCCC/AWGLCA/2009/MISC.1/Add.3, s. 20-21

Česká republika jménem EU navrhuje, aby byl celkový cíl pro rozvinuté země rozdělen podle schopností a odpovědnosti, a za použití vyvážené kombinace kritérií, jako je např. schopnost platit za snížení emisí na domácí půdě a schopnost koupit si emisní povolenky od rozvojových zemí, potenciál pro snížení emisí, včasná činnost (*early action*) ohledně snižování emisí na domácí půdě, populační trendy a celkové emise skleníkových plynů⁸². Důrazem na včasnou činnost lze rozumět poukaz na naléhavost problému klimatických změn, ovšem zatímco výše uvedený návrh Bolívie, která upřednostňuje nulovou toleranci vůči „opozdilcům“, návrh ČR (EU) upřednostňuje ocenit ty, kteří začali vyvíjet iniciativu dříve než ostatní.

Kolumbie je názoru, že srovnatelné úsilí se týká nejen závazků ohledně zmírňování klimatických změn, ale také finanční podpory adaptačních opatření, a závazků ohledně přesunu technologií⁸³.

Švýcarsko poukazuje na asymetrii, kdy města a městské oblasti, které obývá 50% světové populace a tento podíl dále roste, jsou odpovědná za 75% všech emisí skleníkových plynů, pokrývají méně než jedno procento zemské plochy, ale spotřebují 75% veškeré energie. Některá města jsou svou polohou zároveň zranitelná vůči dopadům klimatických změn, klimatické změny mají vliv také na lokální znečištění ovzduší, v rozvojových zemích navíc lidská sídla vznikají nekontrolovatelně a na nevhodných místech. Ve městech se také nachází velká část zdrojů, infrastruktury a ekonomických aktivit, které je třeba před důsledky klimatickými změnami chránit. V neposlední řadě jsou města důležitými investory a správními jednotkami⁸⁴.

4.2.4.3. Diferenciace navenek

Postoje jednotlivých zemí vůči dělení na země rozvinuté a rozvojové lze v nejobecnější rovině shrnout do dvou stanovisek.

Podle prvního stanoviska, které zaujímají zpravidla rozvojové země, je jakékoli nové dělení nelegitimní, protože BAP se o ničem takovém nezmiňuje, tudíž stále platí, že skupina rozvinutých zemí je totožná se skupinou zemí Přílohy I.

---

⁸² FCCC/AWGLCA/2009/MISC.4 (Part I), s. 84

⁸³ FCCC/AWGLCA/2009/MISC.4 (Part I), s. 69

⁸⁴ FCCC/AWGLCA/2009/MISC.6/Add.1, s. 36

Brazílie je názoru, že *princip společné, ale diferencované odpovědnosti* je reflektován v Rámcové úmluvě rozdělením závazků na závazky zemí Přílohy I a zemí, které nejsou součástí Přílohy I⁸⁵. Legitimní součástí vyjednávání ohledně podoby post-kjótského režimu jsou jen prvky obsažené v BAP, nikoli tedy opětovné vyjednávání ohledně dělení na rozvinuté a rozvojové země. Stejně tak BAP nezakládá oprávnění k zakládání nových skupin nebo ke „graduaci“ z jedné kategorie do druhé⁸⁶.

Čína je názoru, že *princip společné, ale diferencované odpovědnosti* mezi rozvinutými a rozvojovými zeměmi je klíčovým prvkem Rámcové úmluvy a BAP. Každá další kategorizace uvnitř skupiny rozvojových zemí je v rozporu s Rámcovou úmluvou, a není v souladu s dohodou, které bylo dosaženo v BAP. Cílem společného sektorálního přístupu a činností specifických pro některé sektory je posílit implementaci Článku 4, odst. 1(c) Rámcové úmluvy, což ovšem nesmí vést ke globálním sektorálním standardům⁸⁷.

Podle druhého stanoviska, které zpravidla zaujímají rozvinuté země, by stávající dělení mělo být přehodnoceno, aby více odpovídalo současné situaci. Argumentaci pro přehodnocení stávajícího dělení lze v nejobecnější rovině rozčlenit do dvou kategorií. První kategorii tvoří návrhy, které se odvolávají na oficiální dokumenty, druhou kategorií tvoří návrhy, které se odvolávají na současný stav světa.

Do obou těchto kategorií patří např. připomínka Spojených států, že podle Článku 4, odstavce 1 Rámcové úmluvy se závazky na zmírňování klimatických změn vztahují na všechny, tedy jak na rozvinuté, tak rozvojové země, byť tyto závazky nemusí být pro obě skupiny identické. Je však potřeba nově definovat, které země jsou rozvinuté nebo rozvojové, Rámcová úmluva by tak měla reflektovat nejen vědecký pokrok, ale také ekonomické a emisní trendy. Také je třeba definovat, co je „společné“ v *principu společné, ale diferencované odpovědnosti*⁸⁸.

Podobný je návrh Ruska, aby pochopení *principu společné, ale diferencované odpovědnosti* a odpovídajících schopností bylo doplněno o nejnovější poznatky ohledně klimatu a měnící se společenské a ekonomické situace ve světě. Skutečnost, že dělení na

---

⁸⁵ FCCC/AWGLCA/2005/MISC.5, s. 26

⁸⁶ FCCC/AWGLCA/2009/MISC.1, s. 17

⁸⁷ FCCC/AWGLCA/2008/MISC.5, s. 34

⁸⁸ FCCC/AWGLCA/2008/MISC.5, s. 106

země Přílohy I a země, které nejsou součástí Přílohy I, je vzhledem k současné situaci již zastaralé, potvrzuje i BAP, který používá pouze termíny „rozvojové země“ a „rozvinuté země“, čímž otvírá prostor pro jejich další upřesnění. Mezi kritéria popisující společenské a ekonomické rozdíly mezi zeměmi by mělo být HDP *per capita* a další standardní kritéria. K jejich definování by měly přizvány třetí strany jako je např. Statistická komise OSN (*UN Statistical Commission*), Světová banka a další⁸⁹.

Třetí příspěvkem, který se rovněž odvolává na oficiální dokumenty, je připomínka Japonska, že podle Akčního plánu se na rozvinuté země vztahují „národně přiměřené závazky nebo činnosti ohledně zmírňování klimatických změn“, zatímco na rozvojové země se vztahují „národně přiměřené činnosti ohledně zmírňování klimatických změn“, což značí, že klimatické změny jsou globálním problémem, se kterým se nelze náležitě vypořádat jen skrze úsilí zemí Přílohy I. Dále je třeba upřesnit, co se v Akčním plánu myslí označením „rozvinuté země“ a „rozvojové země“, a také „národně přiměřené závazky/činnosti“⁹⁰.

Rozdíl mezi návrhy Spojených států (Japonska) a Ruska je však ten, že první se odvolává na to, co je v dokumentech přímo obsaženo, zatímco druhý se odvolává na to, co v dokumentech obsaženo není. Všechny tři země pak uznávají, že některé formulace v Akčním plánu jsou příliš obecné, a tudíž vyžadují upřesnění.

Návrh Nového Zélandu se odvolává na současný stav světa poukazem na to, že celkové emise zemí Přílohy I, které ratifikovaly KP, tvoří méně než 30% celkových emisí skleníkových plynů, přičemž tento podíl se dále snižuje. V souvislosti s tím pak podmiňuje úsilí zemí Přílohy I srovnatelným a spravedlivě rozděleným úsilím všech zemí, rozvinutých i rozvojových, přičemž cílem je, aby celkové emise nedosáhly nebezpečné úrovně⁹¹. Podobnou argumentaci, založenou na podílu celkových antropogenních emisí skleníkových plynů, zaujímá Austrálie, podle které je pro post-kjótský režim důležitá účast všech významných ekonomik (*major economies*), protože šest největších znečišťovatelů (Čína, Spojené státy, EU, Indonésie, Brazílie a Rusko) společně odpovídá za 60% celkových emisí, zatímco dvacet největších znečišťovatelů (kam patří i Austrálie) společně odpovídá za 80% celkových emisí. Navíc existuje

---

⁸⁹ FCCC/AWGLCA/2008/MISC.5, s. 84

⁹⁰ FCCC/AWGLCA/2008/MISC.2, s. 15-16

⁹¹ FCCC/AWGLCA/2008/MISC.5, s. 56

významný počet vyspělých ekonomik (např. Singapur, Malta, Korea a další), který není součástí Přílohy I. Austrálie také zmiňuje *princip společné, ale diferencované odpovědnosti* a odpovídajících schopností, a to v souvislosti s názorem, že všechny země mají společnou odpovědnost za to, aby se vypořádaly s klimatickými změnami, pročež klíčovým aspektem post-kjótského režimu je účast co nejvíce zemí na zmírňování klimatických změn⁹².

Několik zemí, které se odvolávají na současný stav světa, poukazuje na členství zemí v mezinárodních organizacích a nadstátních útvech, které již samo o sobě vypovídá o vyšší úrovni rozvoje dané země.

Japonsko navrhuje, aby rozvinuté smluvní strany zahrnovaly všechny členské země OECD, a země, které nejsou členy OECD, ale jsou ve fázi rozvoje, která je ekvivalentní k úrovni rozvoje členských zemí OECD⁹³, zároveň s tím poukazuje na to, že současné složení skupiny zemí Přílohy I zahrnuje pouze ty země, které byly členy OECD již v roce 1992, a země s přechodovou ekonomikou⁹⁴. Zda je konkrétní země svou úrovní rozvoje na úrovni rozvoje zemí OECD by měla být posuzována např. na základě HDP *per capita*, emisí skleníkových plynů *per capita*, HDI, emisí na HDP, podílu na celkových emisích skleníkových plynů, příspěvku k historicky akumulovaným emisím/budoucím emisím skleníkových plynů, struktuře průmyslu a skladbě využívané energie, populačních a demografických charakteristik, přírodních a geografických charakteristik⁹⁵.

Česká republika jménem EU navrhuje, aby se závazné kvantifikované cíle redukce emisí vztahovaly alespoň na všechny země Přílohy I a dále pak všechny členské země EU, kandidátské země a potenciální kandidátské země, které nejsou součástí Přílohy I. Výzva se vztahuje také na země, které nejsou součástí Přílohy I, ale jejich úroveň rozvoje a výše HDP *per capita* jsou srovnatelné s rozvinutými zeměmi, zvláště pak členskými zeměmi OECD a kandidáty na členství⁹⁶.

Na význam členství v nadstátním útvaru, i když v poněkud jiném kontextu, poukazuje také Bělorusko, které navrhuje, aby byly i v budoucnu v rámci rozvinutých

---

⁹² FCCC/AWGLCA/2008/MISC.5/Add.2 (Part I), s. 73-74

⁹³ FCCC/AWGLCA/2009/MISC.1, s. 43

⁹⁴ FCCC/AWGLCA/2008/MISC.2, s. 16

⁹⁵ FCCC/AWGLCA/2008/MISC.5, s. 40-41

⁹⁶ FCCC/AWGLCA/2009/MISC.1/Add.4, s. 10

zemí zohledňovány země s přechodovou ekonomikou, zvláště pak ty, které nejsou členy EU. Navrhuje proto v rámci zemí Přílohy I rozlišovat tři skupiny: skupinu A tvoří země Přílohy II a ostatní západoevropské členské země EU, skupinu B tvoří nové členské země EU, tedy země střední a východní Evropy, které završují svůj přechod na tržní ekonomiku za podpory průmyslově nejvyspělejších zemí EU, skupinu C tvoří země s přechodovou ekonomikou, které nejsou členskými zeměmi EU. Zvláště u těchto zemí je pak třeba očekávat, že jejich emise skleníkových plynů dále porostou, pročež by opatření týkající se těchto zemí měla především podporovat energetickou efektivitu, úspory energie a přesun technologií⁹⁷.

Unikátní způsob řešení navrhuje Japonsko, které poznamenává, že mezi zeměmi, které nejsou součástí Přílohy I, se zvětšují rozdíly v dopadech na klimatické změny a kapacitě k odpovědi, bylo by proto vhodné rozčlenit země, které nejsou součástí Přílohy I, do skupin podle fáze jejich ekonomického rozvoje, kapacity k odpovědi (např. HDP *per capita*), podílu na celkových emisích⁹⁸, emisí *per capita* a relativní odpovědnosti za klimatické změny⁹⁹. Výjimku by v rámci těchto zemí tvořily země skupiny LDC a SIDS. Každá země by tak prováděla činnost vhodnou pro země dané skupiny, v souladu s *principem společné, ale diferencované odpovědnosti*. V souvislosti s tím je třeba promyslet schéma, které by zemím umožňovalo přechod z jedné skupiny do druhé např. v souvislosti s jejich fází ekonomického rozvoje¹⁰⁰.

Bělorusko i Japonsko tedy navrhují, aby uvnitř stávajícího, příliš zjednodušujícího dělení, vzniklo další dělení, v případě běloruského návrhu uvnitř skupiny rozvinutých zemí, v případě japonského návrhu uvnitř skupiny rozvojových zemí.

---

⁹⁷ FCCC/AWGLCA/2009/MISC.4 (Part I), s. 40

⁹⁸ FCCC/AWGLCA/2008/MISC.2, s. 15-16

⁹⁹ FCCC/AWGLCA/2008/MISC.2, s. 25

¹⁰⁰ FCCC/AWGLCA/2008/MISC.2, s. 15-16

4.2.5. Kodaňská dohoda¹⁰¹

Kodaňská dohoda vznikla v roce 2009 jakožto Rozhodnutí 2/CP.15 v pořadí 15. Konference smluvních stran, která se konala v dánské Kodani. Zde měl být původně přijat právně závazný text, který by počátkem roku 2013 nahradil Kjótský protokol, jelikož však nebylo dosaženo dohody ohledně konkrétního znění takového textu, vznikla Kodaňská dohoda jakožto kompromisní řešení.

Kodaňská dohoda označuje klimatické změny za „jednu z největších výzev naší doby“ a zdůrazňuje „silnou politickou vůli naléhavě bojovat proti klimatickým změnám v souladu s principem společné, ale diferencované odpovědnosti a odpovídajících schopností“ (odst. 1), což je také jediná zmínka o tomto principu v celém textu dohody.

Dále se Kodaňská dohoda přihlašuje k cíli Rámcové úmluvy, který v souvislosti s aktuálními vědeckými poznatky aktualizuje upřesněním, že celkový nárůst teploty by neměl přesáhnout 2°C. Posílení dlouhodobé spolupráce v boji proti klimatickým změnám by mělo probíhat „na základě spravedlnosti (*equity*) a v kontextu trvale udržitelného rozvoje“ (odst. 1). Střednědobá spolupráce není v Kodaňské dohodě zmíněna vůbec.

Maxima neboli vrcholu (*peak*) celkových a národních emisí by mělo být dosaženo co nejdříve. Časový rámec, ve kterého bude tohoto maxima dosaženo, se bude v rozvinutých a rozvojových zemích lišit, v rozvojových zemích jsou prioritami společenský a ekonomický rozvoj, a vymýcení chudoby. Nízkoemisní (*low-emission*) rozvojová strategie je však neoddělitelnou součástí trvale udržitelného rozvoje.

Adaptační opatření by se měla týkat jak nepříznivých účinků klimatických změn, tak dopadů opatření, která na klimatické změny odpovídají. Adaptace je „výzva, které čelí všechny země“ (odst. 3) bez bližšího upřesnění. Cílem adaptačních opatření je menší zranitelnost a větší odolnost rozvojových zemí, zvláště pak LDC, SIDS a Afriky.

Země Přílohy I se zavazují individuálně nebo společně realizovat kvantifikované cíle redukce emisí pro celou ekonomiku (*economy-wide*) k roku 2020. Země, které jsou smluvní stranou Kjótského protokolu, zintenzivní proces snižování emisí, který byl již

---

¹⁰¹ *Copenhagen Accord*

započat Kjótským protokolem. Země, které nejsou součástí Přílohy I, budou uskutečňovat činnosti ke zmírňování klimatických změn v souladu s Článkem 4, odst. 1 a 7 Rámcové úmluvy, a v kontextu trvale udržitelného rozvoje. Činnost LDC a SIDS je dobrovolná, a na základě podpory. Kodaňská dohoda tedy zachovává stávající dělení na rozvinuté země, tj. země Přílohy I, a rozvinuté země, tj. země, které nejsou součástí Přílohy I. Také platí, že zatímco tedy země Přílohy „se zavazují“ (*commit to*), země, které nejsou součástí Přílohy I, pouze „budou uskutečňovat“ (*will implement*).

V oblasti snižování emisí z odlesňování a zhoršování kvality lesů budou poskytovány pozitivní stimuly prostřednictvím uvolnění finančních zdrojů ze strany rozvinutých zemí.

Činnosti ke zmírňování klimatických změn a jejich nákladová efektivita by měly být podporovány různými prostředky včetně využití tržních nástrojů. Zvláště těm rozvojovým zemím, jejichž ekonomiky se vyznačují nízkými emisemi, by měly být poskytovány stimuly, aby pokračovaly v rozvoji cestou nízkých emisí.

Rozvojovým zemím bude ze strany rozvinutých zemí za účelem posílení implementace Rámcové úmluvy poskytnuta dodatečná finanční pomoc ohledně opatření k adaptaci a zmírňování klimatických změn, rozvoje a přesunu technologií, a „budování kapacity“ (*capacity-building*). Tato finanční pomoc bude poskytována skrze Kodaňský zelený klimatický fond (*Copenhagen Green Climate Fund*).

Snižování emisí se bude probíhat čistě na základě národní iniciativy (*country-driven approach*) a „národních podmínek a priorit“ (odst. 11).

5. ZÁVĚR

5.1. Vyhodnocení problému

Jakým způsobem je zajištěno, aby co nejvíce zemí přijalo závazné a konkrétní cíle redukce emisí?

Tato otázka byla v Akčním plánu z Bali a v návaznosti na něj také diskusi uvnitř AWG-LCA sledována v souvislosti s pojmem „srovnatelného úsilí“, které bere v úvahu „rozdíly v národních podmínkách“. Snaha o to, aby co nejvíce zemí přijalo závazné a konkrétní cíle redukce emisí, tedy vychází z předpokladu, že jednotlivé země přistoupí na post-kiótský režim, budou-li mít záruku, že se všichni účastníci budou podílet stejnou měrou, samozřejmě s ohledem na specifické výchozí podmínky.

Otázkou tedy je, zda jsou v tomto ohledu dostatečně zohledněny ty národní podmínky, které mohou země na mezinárodním poli znevýhodňovat, a tak i odrazovat od účasti, tedy podmínky, které mají jakýsi exkluzivní charakter. Odpovědí je, že až na několik málo případů (malá velikost země, struktura národní ekonomiky a energetického průmyslu, vybavenost země přírodními zdroji) tyto podmínky zohledněny nejsou. Místo toho se klade důraz na „neutrální“ ukazatele (např. množství emisí na HDP), které získávají výpovědní hodnotu teprve ve srovnání s hodnotami tohoto ukazatele u ostatních zemí, tudíž jejich „motivační efekt“ není příliš velký, navíc vedou spíše k tomu, že zakládají odpovědnost, tedy mají spíše inkluzivní charakter. Ten však mohou jednotlivé země zpochybňovat, a tak se nabízí otázka, zda by nebylo vhodnější soustředit se na ty vlastnosti, které mají spíš exkluzivní charakter, neboť tento způsob klasifikace nebude vyvolávat odpor (nikdo nebude protestovat proti tomu, aby měl určité úlevy), a nepřímo tak bude vymezena také skupina těch zemí, které by měly přijmout svůj díl odpovědnosti.

Z hlediska diskuse o tom, jak motivovat jednotlivé země, aby přijaly závazné a konkrétní cíle redukce emisí, si zasluhuje zvláštní pozornost návrh Japonska, ve kterém se zdůrazňuje, že sektorální přístup (*sectoral approach*) může prostřednictvím zvyšování energetické efektivity a snižování intenzity skleníkových plynů vést k jednoznačně pozitivním jevům, konkrétně úspoře energie a ochraně životního prostředí na lokální úrovni. Tento návrh považuji za velmi významný z toho důvodu, že ukazuje, jak chování šetrné vůči životnímu prostředí přináší vedlejší pozitivní účinky (tzv. *win-*

win strategie), a to je v případě problému klimatických změn, jehož dopady nejsou vždy tak patrné jako v případě problému narušení ozónové vrstvy, velmi podstatné.

Jaká argumentace je použita pro přesvědčování rozvojových zemí, aby se samy pokládaly za země rozvinuté?

Odpověď na tuto otázku byla částečně zodpovězena již výše. Rozvinuté země se obecně odvolávají buď na oficiální dokumenty, nebo na současný stav světa. V prvním případě se země odvolávají jak na to, co tyto dokumenty explicitně obsahují, tak na to, co v těchto dokumentech obsaženo není, příp. co je třeba dále upřesnit. V druhém případě se země odvolávají buď na členství zemí v mezinárodních organizacích a nadstátních útvarech (otázkou však je, zda je členství v těchto uskupeních znamením vyspělosti, nebo pouze prestiže), nebo na objektivní stav, kdy podíl zemí Přílohy I na celkovém množství emisí klesá, zatímco emise zemí, které nejsou součástí Přílohy I, rostou. Tuto situaci pak lze řešit buď tím, že se k zemím Přílohy I připojí další země, nebo tím, že některé země přijmou stejně významné závazky jako země Přílohy I. Jako přijatelnější se může jevit návrh Japonska, aby byla zavedena určitá klasifikace také uvnitř skupiny rozvojových zemí, neboť země, které nejsou součástí Přílohy I, je mnohem více než země, které jsou součástí Přílohy I, přičemž čím větší skupina, tím větší různorodost. Tento návrh však nepřímo napadá Brazílie jakožto nelegitimní vzhledem k obsahu Akčního plánu z Bali.

Snaha získat ke spolupráci další země je zpravidla založena na argumentaci opírající se o ekonomické ukazatele, bylo by však zajímavé, kdyby současně s nimi byly více uplatňovány i environmentální ukazatele, protože některé země, které by se nově mohly připojit k rozvinutým zemím, nejen že produkují velké množství emisí, ale také se tolik nepotýkají s důsledky klimatických změn, příp. mají prostředky na to, aby se s těmito důsledky bez větších obtíží vypořádaly. Se snahou získat ke spolupráci další země souvisí i dvojitý názor na to, jaké země by nově měly přistoupit na kvantifikované závazky, zda země Přílohy I, které neratifikovaly Kjótský protokol (názor rozvojových zemí), nebo země, které úroveň rozvoje dosáhly úrovně rozvinutých zemí (názor rozvinutých zemí). V této souvislosti zůstává otázkou, zda Akční plán z Bali, tím, že pouze rozlišuje země či smluvní strany „rozvinuté“ a „rozvojové“, připouští, aby byla dělící čára mezi těmito dvěma skupinami nově vedena jinudy, nebo zda toto dělení

implicitně ztotožňuje s dělením, které bylo učiněno Rámcovou úmluvou, tedy na země Přílohy I a II, resp. země, které nejsou jejich součástí.

Odmítnutí nového rozdělení a trvání na tom, že vedení mají převzít rozvinuté země, jak byly definovány v Rámcové úmluvě, se ze strany rozvojových zemí zakládá obecně na dvou či třech hlavních argumentech. Buď je třeba absorpční kapacitu atmosféry uvolnit pro rozvojové potřeby rozvojových zemí¹⁰², nebo je třeba, aby se rozvinuté země přihlásily ke své odpovědnosti za klimatické změny¹⁰³, resp. aby splatily svůj dluh vůči rozvojovým zemím¹⁰⁴. Domnívám se, že z každého z těchto argumentů vyplývá jiný závěr. V prvním případě se jedná spíše o odpovědnost v prostoru, tedy to, aby při využívání absorpční kapacity atmosféry nepanoval stávající nepoměr mezi rozvinutými a rozvojovými zeměmi, přitom však bylo dosaženo „stabilizace koncentrací skleníkových plynů v atmosféře na úrovni, která by umožnila předejít nebezpečným důsledkům interakce lidstva a klimatického systému“. V druhém případě se jedná spíše o odpovědnost v čase, přičemž výsledkem jejího uplatňování by byla minimalizace emisí ze strany rozvinutých zemí na jedné straně, a žádné závazky rozvojových zemí spojené s podporou adaptačních opatření od rozvinutých zemí na straně druhé¹⁰⁵.

Jak se na zajištění co největšího počtu zemí podílí diferenciací?

Zodpovězení této otázky částečně souvisí s první a druhou otázkou, protože v prvním případě jde o zajištění účasti co nejvíce rozvojových zemí, v druhém případě jde o zajištění účasti co nejvíce zemí obecně. V obou případech je však patrné, že odkaz na princip společné, ale diferencované odpovědnosti je používám především tehdy, je-li potřeba dodat vlastnímu návrhu či názoru legitimitu. Tento závěr se opírá mj. o

---

¹⁰² Tento zájem nejzřetelněji vyslovuje Čína prohlášením, že „*Smluvní strany rozvinutých zemí by měly dále zaujímat vedení v redukci emisí skleníkových plynů, aby rozvojovým zemím zajistily přiměřený prostor pro dosažení podstatného rozvoje a vymýcení chudoby.*“ [FCCC/AWGLCA/2009/MISC.1, s. 19].

¹⁰³ Tuto argumentaci používá např. Brazílie. Ta dále upřesňuje, že „*Uvažovat historickou odpovědnost neznamená přehlížet budoucnost; znamená jednat v současnosti a hledět do budoucna způsobem, který je spravedlivý s ohledem na minulost.*“ [FCCC/AWGLCA/2008/MISC.5, s. 26].

¹⁰⁴ S touto představou přichází jako jediná Bolívie. Ta je názoru, že rozvinuté země mají vůči rozvojovým zemím „*klimatický dluh*“, který vznikl jejich nadměrnou minulou spotřebou environmentálního prostoru, a jejich pokračujícími nadměrnými emisemi na hlavu. Tento dluh je potřeba plně splatit, současný režim zmírňování změn klimatu je však v tomto ohledu nevyhovující, neboť rozvinutým zemím ukládá pouze procentuální snížení množství emisí oproti stavu z roku 1990, a zároveň chce v emisích na hlavu omezovat i rozvojové země, které přitom environmentální prostor potřebují pro svůj rozvoj [FCCC/AWGLCA/2009/MISC.4 (Part I), s. 45-46].

¹⁰⁵ Bolívie v rámci konceptu „*klimatického dluhu*“ dále rozlišuje „*emisní dluh*“ a „*adaptační dluh*“ [FCCC/AWGLCA/2009/MISC.4 (Part I), s. 47].

skutečnost, že všechny země, které ve svých návrzích zahrnují odkaz na CBDR, zůstávají u obecného tvrzení, že jejich návrh je v souladu s tímto principem, takže v důsledku ani nelze odhadnout, co si zástupci těchto zemí pod tímto pojmem konkrétně představují.

Hlavní otázkou však zůstává, zda, příp. do jaké míry jsou zohledňovány rozdíly mezi jednotlivými zeměmi. Téměř všechny země navrhují operovat s cíli redukce emisí, které se vztahují na celou ekonomiku (*economy-wide*). Při této příležitosti navrhují zohledňovat různé ukazatele, které popisují stav celé národní ekonomiky, např. HDP, celkové množství emisí apod., přestože v každé zemi je rozložení HDP a emisí napříč jednotlivými odvětvími jiné. Výjimku tvoří Japonsko, které předkládá poměrně propracovaný návrh na uplatňování sektorálního přístupu, který zohledňuje široké spektrum národních podmínek, a nejen čistě průmyslová odvětví, přestože v důsledku slouží také ke stanovení cílů, které se vztahují na celou ekonomiku. Možná námitka se však týká skutečnosti, že největší potenciál ke snižování emisí mají největší znečišťovatelé, zatímco pro ty, kteří své emise již dříve snižovali zaváděním nejlepších dostupných technologií, bude další snižování velmi nákladné, nebo se bude týkat již méně významných odvětví.

Z výsledků výzkumu je patrné, že mezi společnou, ale diferencovanou odpovědností jakožto principem, a jejím praktickým uplatňováním, je velký rozdíl, neboť v konkrétních návrzích jednotlivých zemí, které byly předmětem tohoto výzkumu, je princip společné, ale diferencované odpovědnosti explicitně zmiňován jen výjimečně, a zpravidla jen za formálním účelem. Tato skutečnost zřejmě vyplývá z nedostatečného teoretického rozpracování, které v jednom ze svých příspěvků žádají Spojené státy, když poznamenávají, že pozornost by neměla být věnována nejen *diferenciaci* odpovědnosti, nýbrž také tomu, co je pro všechny *společné*. Dále také poznamenávají, že pro to, abychom mohli mluvit o „srovnatelném úsilí“ rozvinutých zemí, resp. abychom mohli úsilí rozvinutých zemí nějakým způsobem hodnotit, musíme definovat následující:

- co jsou „všechny rozvinuté smluvní strany“, tedy u kterých smluvních stran máme hodnotit jejich úsilí;
- které činnosti jsou z hlediska hodnocení relevantní, jak má být úsilí hodnoceno, jaký charakter či status má úsilí na domácí půdě, co jsou národní podmínky, jaký mělo a jaký má úsilí účel, jaký je aktuální stav implementace;

- zda „úsilí“ zahrnuje činnost na domácí půdě, činnost v zahraničí, úsilí vynaložené jinou zemí tam, kde smluvní strany operovaly společně, pomoc rozvojovým zemím při zmírňování klimatických změn atd.
- jaké je relevantní časové období, zda má být úsilí vyhodnocováno na základě aktuální implementace nebo *ex ante* příslibů¹⁰⁶.

Do diskuse ohledně diferenciací je vhodné zahrnout i otázku, zda mají být kvantifikované cíle redukce emisí stanoveny postupem „shora dolů“ (*top-down*) nebo „zdola nahoru“ (*bottom-up*).

V prvním případě by rozvinuté země měly na počátku stanoven společný cíl redukce emisí (založený např. na předepsané stabilizační úrovni koncentrace skleníkových plynů v atmosféře), který by si mezi sebou následně rozdělily do různě velkých závazků. Problém však může vzniknout s tím, že skupina „všechny rozvinuté země“ se však může lišit od skupiny „všechny rozvinuté země, které ratifikují dokument stanovující post-kjótský režim“, rozvinuté země, které nebudou souhlasit s novým rozdělením závazků, nemusí přistoupit k ratifikaci, s čímž souvisí fakt, že čím více rozvinutých zemí post-kjótský režim ratifikuje, tím bude mít každá z nich menší závazek, protože stejné množství se rozdělí mezi více účastníků, na druhou stranu však s rostoucím počtem rozvinutých zemí bude stále obtížnější hledat takové rozdělení, při kterém by bylo úsilí všech těchto zemí srovnatelné, resp. bude stále obtížnější najít nějaký „společný jmenovatel“ napříč rozmanitými výchozími podmínkami.

V druhém případě bude postup určování závazků jednodušší, protože do něj budou moci více promlouvat jednotlivé země, na druhou stranu však bude obtížnější zajistit, aby všechny země vyvíjely srovnatelné úsilí, a celkové úsilí všech zemí bude muset být přesto posuzováno vzhledem k předepsané stabilizační úrovni koncentrace skleníkových plynů v atmosféře.

---

¹⁰⁶ FCCC/AWGLCA/2008/MISC.5, s. 106-107

5.2. Přínos práce

Existují názory, že pokroku v oblasti zmírňování klimatických změn nelze dosáhnout přístupem na způsob Kjótského protokolu, neboť ten je založen v podstatě na čtyřech prvcích (univerzální participaci, závazných cílech redukce emisí, integrovaném obchodování s emisemi, a kompenzacích pro chudší země, aby byla zajištěna jejich účast), a ty již do značné míry předurčují výsledek každého jednání [Giddens, 2009: 192].

Tato práce si nedělá ambice v tomto ohledu něco měnit. Její potenciální přínos však může spočívat v tom, že uvnitř klimatických jednání identifikuje jednak některé problematické momenty, kterých si jednotliví účastníci nejsou vědomi (např. odvolávání se na vlastnosti inkluzivní, místo exkluzivní), jednak pojmy a formulace, které vyžadují podrobnější teoretické rozpracování (je zvláštní, že žádná země se v rámci AWG-LCA neodvolává na Deklaraci z Ria nebo Johannesburgu), přičemž shoda ohledně jejich obsahu je zásadní pro další jednání.

V neposlední řadě (přestože bylo v úvodu deklarováno, že tato práce se bude zabývat rozdělením odpovědnosti nikoli z procesního, nýbrž z věcného hlediska), by bylo vhodné, aby návrhy jednotlivých zemí byly zkompileovány do jednoho dokumentu, tak, aby nevznikla jen další rekapitulace toho, co již bylo řečeno, nýbrž aby v rámci tohoto dokumentu bylo možné identifikovat hlavní sporná místa, která zabraňují dosažení dohody.

Na závěr je tedy možné říct, že, přestože klimatické změny představují zcela konkrétní problém, neměly by být v této souvislosti opominány některé teoretické koncepty.

LITERATURA

Bali Action Plan (2007).

Barros, V. (2006). *Globální změna klimatu*. Praha: Mladá fronta.

Baumert, K. A. & Kete, N. (2002). Introduction: An Architecture for Climate Protection. In: K. A. Baumert, O. Blanchard, S. Llosa, & J. F. Perkaus, (Eds.), *Building on the Kyoto Protocol: Options for Protecting the Climate* (pp. 1-30). World Resources Institute. <http://pdf.wri.org/opc_full.pdf> [poslední revize 31.12.2010].

Brundtland, G. H. (Ed.) (1991). *Naše společná budoucnost: Světová komise pro životní prostředí a rozvoj*. Praha: Academia.

Cullet, P. (2003). *Differential Treatment in International Environmental Law*. Aldershot: Ashgate Publishing.

Deklarace z Rio de Janeiro o životním prostředí a rozvoji. In: Moldan, B. (Ed.) (1993). *Konference OSN o životním prostředí a rozvoji. Rio de Janeiro, 3.-14. června 1992. Dokumenty a komentáře*. Praha: Management Press.

Giddens, A. (2009). *The Politics of Climate Change*. Cambridge: Polity Press.

Holman, R. (2002). *Ekonomie. 3. aktualizované vydání*. Praha: C.H.Beck.

Honkonen, T. (2009). *The Common but Differentiated Responsibility in Multilateral Environmental Agreements: Regulatory and Policy Aspects*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International.

Jesinghaus, J. (1999). *A European System of Environmental Pressure Indices. First Volume of the Environmental Pressure Indices Handbook: The Indicators. Part I: Introduction to the political and theoretical background*. Luxembourg: European Commission, Joint Research Centre, Institute for Systems, Informatics and Safety.

Johannesburg Declaration on Sustainable Development (2002).

Johannesburská deklarace o udržitelném rozvoji. In: Moldan, B. (Ed.) (2003). *Johannesburská deklarace o udržitelném rozvoji přijatá na Světovém summitu o*

udržitelném rozvoji (Johannesburg, JAR, 4. září 2002). Praha: Ministerstvo životního prostředí.

Krippendorff, K. (2004). *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change (1997).

Moldan, B. (2006). *Ekologická dimenze trvale udržitelného rozvoje*. Praha: Karolinum.

Moldan, B. (2009). *Podmaněná planeta*. Praha: Karolinum.

Rajamani, L. (2000). The Principle of Common but Differentiated Responsibility and the Balance of Commitments under the Climate Regime. *Review of European Community & International Environmental Law*, 2, 120-131.

Rajamani, L. (2006). *Differential Treatment in International Environmental Law*. New York: Oxford University Press.

Rámcová úmluva Spojených národů o změně klimatu. In: Moldan, B. (Ed.) (1993). *Konference OSN o životním prostředí a rozvoji. Rio de Janeiro, 3.-14. června 1992. Dokumenty a komentáře*. Praha: Management Press.

Ringius, L., Torvanger, A., & Underdal, A. (2002). Burden Sharing and Fairness Principles in International Climate Policy. *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics*, 1, 1-22.

Rose, A., Stevens, B., Edmonds, J., & Wise, M. (1998). International Equity and Differentiation in Global Warming Policy: An Application to Tradeable Emission Permits. *Environmental and Resource Economics*, 1, 25-51.

Rynda, I. (1997). *Globální a regionální vztah člověka k životnímu prostředí*. Studijní materiál.

Rynda, I. (2000). Trvale udržitelný rozvoj a vzdělávání. In: Dlouhá, J. (Ed.) (2000). *Hledání odpovědi na výzvy současného světa (se zvláštním zřetelem na otázky životního prostředí): Fórum vysokoškolských učitelů*. Aktualizováno autorem.

Rynda, I. (2005). *Principy (trvale) udržitelného rozvoje*. Studijní materiál.

Samuelson, P. A., & Nordhaus, W. D. (2007). *Ekonomie*. 18. vydání. Praha: Svoboda.

Stone, Ch. D. (2004). Common but Differentiated Responsibilities in International Law. *American Journal of International Law*, 2, 276-301.

Strauss, A., Corbinová, J. (1999). *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert.

The Montreal Protocol on Substances that Deplete the Ozone Layer (1987).

The Rio Declaration on Environment and Development (1992).

Torvanger, A., & Godal, O. (1999). *A survey of differentiation methods for national greenhouse gas reduction targets*. Oslo: Center for International Climate and Environmental Research - Oslo.

United Nations Convention on the Law of the Sea (1982).

United Nations Framework Convention on Climate Change (1992).

UN Office of the High Representative for the Least Developed Countries, Landlocked Developing Countries and Small Island Developing States (UN-OHRLLS). *The Criteria for the identification of the LDCs*. <<http://www.un.org/special-rep/ohrlls/ldc/ldc%20criteria.htm>> [poslední revize 14.2.2011].

Vanderheiden, S. (2008). *Atmospheric Justice: A Political Theory of Climate Change*. New York: Oxford University Press.

Vienna Convention on the Protection of the Ozone Layer (1985).

Weart, S. R. (2003). *The Discovery of Global Warming*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

SEZNAM ZKRATEK

- AGBM - *Ad hoc Group on the Berlin Mandate* - Ad hoc pracovní skupina Berlínského mandátu
- AWG-KP - *Ad hoc Working Group on Further Commitments for Annex I Parties under the Kyoto Protocol* - Ad hoc pracovní skupina pro další závazky zemí Přílohy I v rámci Kjótského protokolu
- AWG-LCA - *Ad-hoc Working Group on Long-term Cooperative Action under the Convention* - Ad hoc pracovní skupina pro dlouhodobou spolupráci v rámci Úmluvy
- BAP - *Bali Action Plan* - Akční plán z Bali
- CBDR - *common but differentiated responsibility* - společná, ale diferencovaná odpovědnost
- KP - *Kyoto Protocol* - Kjótský protokol
- LDC - *Least Developed Countries* - nejméně rozvinuté země
- MEA(s) – *multilateral environmental agreement(s)*, mnohostranné environmentální dohody
- SIDS - *Small Island Developing States* - malé rozvojové ostrovní státy
- UNCED - *United Nations Conference on Environment and Development* - Konference OSN o životním prostředí a rozvoji
- WSSD - *World Summit on Sustainable Development* - Světový summit o trvale udržitelném rozvoji